

فەڕهەنگۆک

و

وردبوونەوەیەک لە بابەتەکانی

قورئانی پیرۆز

وەرگێڕاوی

ماموستا هەژار

کوردی بە کوردی و فارسی

محەممەدئەمین بیژەنی

منتدى إقراء الثقافي

وەناو خوا

فەرهەنگۆک و ورد بوُنەوەیەک لە بابەتەکانی

قورئانی پیرۆز

وەرگێڕاوی ماموٚستا هەژار

(کوردی بەکوردی و فارسی)

محەممەدئەمین بیژەنی

۱۳۸۴

ناسنامەی کتێب

نشر رهرو: مهاباد ـ پایین‌تر از چهار راه مولوی ـ تلفن: ۲۲۲۵۵۲۵

نێوی کتێب: فەرهەنگۆک و وردبوونەوەیەک لە بابەتەکانی قورئانی پیرۆز

تۆژەر: محەممەدئەمین بیژەنی

ساڵی چاپ: ۱۳۸۴

نۆبەتی چاپ: یەکەم

هەژمار: ۲۰۰۰ دانە

ناشر: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕەهرەوی مەهاباد

شابک: ۱ ـ ۵۱ ـ ٦۸۰٦ ـ ۹٦۴

وەناو خوا

پێشەکی

ئێمە کە دەڵێین موسوڵمانین، یا هەرکەسێ بە پێی هەستی پەیجۆری خۆی لێی دەکۆڵێتەوە کە بزانێ ئیسلام، یا دینەکانی تر، یاخۆ دنیا چیە و دە دنیایەدا چ تێپەڕیوە و چ گوزەراوە و چی بەسەر دێ و چمان لێ دێ. منیش دەمویست چاک بزانم ئیسلام چیە و چۆنە و ناوەرۆکی قورئانی پیرۆز چی تیا نوسراوە.

جا بەو بۆنەوە لەمێژ بو وەک زۆربەی خەڵکی کوردوستان کە بیستبومان مامۆستا هەژار خەریکی وەرگێڕانی قورئانی پیرۆز بە زبانی کوردی یە، چاوەڕوان بوم زو وەرگێڕاوەکەی بە زوانی ڕەوان و پاک و بێ گەردی کوردی وەخوێنم و لێی تێ بگەم. سوپاس بۆ خوا کە گەیشت، دەمخوێندەوە و لەکاتی خوێندنەوەدا دەمدی کە هێندێک و یا بڵێم زۆربەی وشەکانی بۆ من ئاشنا نین و ناچار بوم بۆ هەر وشەیە دەبێ، لە «هەنبانەبۆرینە»دا کە بە بۆچونی من گەورەترین فەرهەنگنامەی زمانی کوردی یە، بیدۆزمەوە. چون وشەکانی ڕەسەنی کوردی زۆر بون و زۆر جار لە بیرم دەچونەوە، ئەو جار بڕیارم داکە هەر وشەیەک چاوم پێی دەکەوێ، لەکاتی لێکۆڵینەوەدا دەستبەجێ بی نوسمەوە و یادداشتی بکەم. دوای ماوەیەک هەستم پێ کرد، یەک لە کن یەک بونە زۆر. پێشم خۆش بو کەس وکار و خزم و دۆستانیش وەیانخوێنن، بە خۆم دەگوت زۆر چاکە، هەرکەس ویستی لە چەند لاپەڕی جواندا دەیاننوسمەوە و بۆیان فتۆکۆپی دەکەم و دەیاندەمێیە!

ئاوا جار جار لە کن دۆست و ئاشنایان باسم دە کرد، وا بۆ بڕوایان لە سەر ئەوە بۆ وا باشترە چاپی کەم.
دەبیر کەوتم، ئەرکێکی گرانم لەسەر شانی خۆم هەست پێ کرد کە بلّێی پێک بێ. من کە دەخزمەت کۆمەڵ
دام و دەبێ زۆرتر خزمەت بە خەڵک بکەم، بەڵام ئاخۆ دەتوانم! و یا بلّێی لێم قبوڵ بکرێ. خۆم بە خوا
ئەسپارد و دەستم پێ کرد، زۆر بە شێنەیی و لە سەرەتاوە دەستم پێ کردەوە، جارێک، دوو جار و چەند
جاریش... لە سەررا لێمڕوانی و هەر کەرەتەش کە خۆم هێندێک لە واژەکانم نەدەزانی و یا هەستم
پێ دە کرد هێندێ لە هاوزوانانم نایانزانن، یەک بە دوای یەک‌دا، وا چاکە بلێم لاپەڕ بە لاپەڕ
دەمنوسینەوە و یادداشتم دە کردن و لە کن خۆم ڕامدە گرتن و تێدە کۆشام کە ئەو مانایە لە «هەنبانە
بۆرینە»دا بدۆزمەوە، کە مەبەست مانای وشەی ئایەتەکەیە کە دەناو قورئانی پیرۆزدا هەیە. چوون وشە و
لەبزی وا هەیە چەندین مانا هەڵدەگرێ.
من هاتم بە پێی توانام مانای ئەو وشانەی کە نەمدەزانین و بە چاکی لە مانای تەواوی ئایەتەکە حاڵی
نەدەبووم دەمدۆزینەوە و دەمنوسین. وە بەرهەمی ئەو تەقالایە ئەوەیە کە لەبەر چاوتانە و لێی دەڕوانن.
پێویستە بزانرێ، وشەی وا هەیە کە دەناو «هەنبانە بۆرینە»دا چەندین مانای هەیە، بەڵام نەهاتووم
تەواوی ئەو مانایانە بنوسم، چون بە پێویستم نەزانیوە. و بە تایبەت مانای ئەو وشانەم نوسی کە مانای
بنەڕەتی ئایەتەکە تەواو دە کا و بە دوای ویدا یەک دوو مانای دیش کە هاومانان و یا جیان و مانای
فارسیشم نوسیون. بۆیەم واکورت کردونەوە هەتا حەوسەلەی خوێنەران بەسەر نەچێ.
تێشیدا هەیە کە دەناو فەرهەنگۆکەکەدا بەعزە وشەیەک دوو سێ جار دووپات کراوەتەوە، چوون جاری
وا هەیە خوێنەر لە بیری دەچێتەوە، ئەمەش بۆ ساناکردنە و هەتا خوێنەر زۆری لێ نە گەڕێ. هەروەها لە
پەنا هەر وشەیەک ژمارەی ئایەتی سوڕەکانم نوسین. وشەی ساناشی زۆر تێدان و بۆ ئەوکەسانەیە کە لە
زیانی کوردیدا شارەزا نین و شارەزاکان ڕەخنەم لێ نە گرن و هەموکەس وەک خۆ هەڵنەسەنگێنن کە بۆچ
ئەو وشە سانا و هاسانانەی هەڵبژاردوون، بە تایبەت بۆیەم بۆ هەر کەس بەشی خۆی لێ هەڵکرێنێ. لە
هێندێک جێیان لە تەفسیری نوور نوسراوەی دوکتور مستەفا خوڕڕەمدڵ بەهەرەم وەرگرتوە.
سوپاس بۆ خوالێخۆشبو مەلا "عەوڵای ئەحمەدیان" کە بۆ ماناکردنەوەی نێوی سوڕەتەکان
ئاریکاری کردم. هەروەتر ڕێز و سوپاسم هەیە بۆ کاک سەلاحی ئاشتی، ئوستاد بێهرووزی خزری
بەتایبەت بۆ کاک عەلی سەمیمی کە بۆ من ئاریکارێکی باش بوون.

محەممەدئەمین بیژەن
۱۳۸۴ / ۲ / ۲۴

فەرهەنگۆك

«سوڕەی فاتیحە ـ لاپەڕی ١»

فاتیحە: سەرەتای کتێب، پێشەکی کتاو [ف] دیباچەی کتاب

١ **دەهندە:** دەهەندە، دڵاوا [ف] بخشندە

١ **دلۆڤان:** خاوەن بەزە، دڵنەرم [ف] مهربان

٢ **سوپاس:** سپاس، بە چاکە زانین، چاکە لەبەر چاو بوُن [ف] تشکّر

٢ **ڕاهێنەر:** فێرکار [ف] تعلیم دهندە، آموزندە

٢ **ڕاهێن:** کەسێ کە مرۆ یا گیانداری تر تالیم دەدا، فێرکەر [ف] آموزندە، مربّی

٤ **خاوەن:** خاون، خێو، ساحیب [ف] صاحب

٤ **پەسڵان:** ڕۆژی قیامەت، سەڵا [ف] روز قیامت

٥ **ئاریکار:** یاریدەر، هاریکار، کەسێ کۆمەگ بە کەسێ دەکا [ف] یاریدهندە

٦ **شارەزا:** ١ ـ بەڵەد، بە ڕێگەزان ٢ ـ زانا لە کاروبار، پسپۆڕ [ف] ١ ـ بلد ٢ ـ دانا و آگاه بە کار

«سوڕەی بەقەڕە ـ لاپەڕی ٢»

بەقەڕە: مانگا، چێڵ [ف] مادەگاو

گا: نێری چێڵ [ف] گاو نر [ع] ثور

٢ **پارێزگار:** دیندار و لە خوا ترس [ف] پرهیزکار

٣ **بڕوا:** ١ ـ باوەڕ، ئیمان ٢ ـ ئیجازە، ڕەوا زانین [ف] ١ ـ باور ٢ ـ اجازە

٥ **ڕزگارانن:** ئازادانن [ف] رستگارانند

١١ **هەرد:** ١ ـ عەرد، زەمین، ئەرز ٢ ـ شاخی سەخت و پڕ بەرد [ف] ١ ـ زمین ٢ ـ کوە سنگی و سخت

١٦ **بەدی:** ١ ـ دیتن، دین ٢ ـ بە گومان و مەزنە ٣ ـ ئاری [ف] ١ ـ دیدن ٢ ـ بە گمان ٣ ـ آری

۱۷ **پێکردن:** هەڵکردنی ئاگر و چرا [ف] روشن کردن آتش چراغ

۱۷ **ئاشتەبا:** شت [ف] موجودی

۲۱ **وەدی:** وەبەر چاوکەوتن، ڕوودان [ف] به وقوع پیوستن

۲۱ **وەدیهێنان:** خوڵقاندن، دروست کردن [ف] آفریدن

۲۲ **بەروبۆ:** بەهرەی زەمین، داهاتی زەوی [ف] بهرەی زمین

۲۲ **هۆ:** سەبەب، سۆنگە [ف] انگیزه، سبب

۲۲ **دەیسا:** ۱ ـ جا کە وایە ۲ ـ دە ئیتر [ف] ۱ ـ پس ۲ ـ پس دیگر

۲۳ **دەسا:** ۱ ـ جا کە وایە ۲ ـ دەئیتر [ف] ۱ ـ پس ۲ ـ پس دیگر

۲٤ **سا:** ۱ ـ کە وابوو، ئیتر ۲ ـ کات، دەم [ف] ۱ ـ پس، کە اینطور ۲ ـ هنگام

۲٤ **مرۆ:** ۱ ـ بنیادەم ۲ ـ کەسێ کە کاری پیاوانە دە کا، پیاو [ف] ۱ ـ بشر ۲ ـ مرد

۲۵ **بەرێ:** ۱ ـ لە پێشوودا ۲ ـ بەڵێ [ف] ۱ ـ از قبل ۲ ـ آری

۲۶ **گەرەک:** پێویستە، ئەبێ، ئەشێ [ف] لازم است

۲۶ **فرە:** زۆر، زاف، گەلێک، زێدە، پڕ [ف] زیاد

۲۷ **عەرد:** زەمین، هەرد [ف] زمین

۲۸ **ئەوسا:** ۱ ـ ئەو دەم، ئەوکات ۲ ـ ڤێ گاڤێ [ف] آن دم

۲۹ **بەرهەم:** بەهرە، داهات، بەش [ف] بهره، حاصل، تولید

۲۹ **پەرژان:** خەریک بوون، گوێ پێدان [ف] مشغولیّت

۳۰ **بریکار:** وەکیل، نایب [ف] وکیل، جانشین

۳۰ **شووکرانە:** خێردان بە هەژاران لە مزگێنی ڕووداوی دڵخۆشکەر [ف] مژدگانی خیر در مقابل کار خوب

۳۰ **شووکرانە بژێر:** ۱ ـ ڕازی بە بەش، قنیاتکەر ۲ ـ سپاسکار [ف] ۱ ـ قانع ۲ ـ سپاسگزار

۳۲ **کەمایەتی:** بەرانبەری زۆرینە [ف] ۱ ـ نقص ۲ ـ عیب ۳ ـ کمبود

۳۲ **بەدەر:** ۱ ـ جگە، بێجگە ۲ ـ بۆ دەرەوە [ف] ۱ ـ جز ۲ ـ بیرون

٣٣ **نەوت:** ١ ـ نەکوت ٢ ـ نفت [ف] ١ ـ نگفتم ٢ ـ نفت

٣٣ **نهێنی:** ١ ـ نەهێنی ٢ ـ پەنامەکی، سوڕ [ف] ١ ـ راز ٢ ـ نهانی

٣٤ **کرنۆش:** خۆ بۆچکەوکردن بە لای کەسێکەوە [ف] ١ ـ کُرنش ٢ ـ تعظیم

٣٤ **سپڵە:** پێنەزان، بێئەمەگ [ف] بیوفا، ناسپاس

٣٧ **وشە:** وتە، واژە، وێژە، بێژە، قسە، لەبز، کەلیمە [ف] کلمه

٣٨ **گشتۆ:** هەموُتان (مەبەس ئادەم و حەوا و...)

٣٨ **ڕێنوێن:** ڕێ نیشاندەر [ف] راهنما

٣٩ **هەڵە:** سەهو، خەڵەت [ف] اشتباه، غلط

٤٠ **زار و زێچ:** ژن و ماڵ، خێزان بەگشتی [ف] خانواده

٤٠ **ئیسرائیل:** بە پێی ئایەتی ٥٨ سوُرەی مەریەم پێغەمبەر بوُە

٤٤ **ئاخۆ:** ئایا، لەوانەیە، تۆ بێژی، ئاخوا [ف] آیا، توگویی

٤٥ **خۆڕاگر:** لەسەرخۆ، خوددار [ف] متحمّل، صبور، بردبار، مقاوم

٤٥ **هانا:** پەنا، فریا، هاوار، داد [ف] پناه بردن و دادخواهی

٤٨ **تاوان:** ١ ـ گوناح، خەتا، سوُچ ٢ ـ پاداشت [ف] ١ ـ گناه ٢ ـ پاداش

٤٩ **سەرەڕا:** دەگەڵ ئەوەشا، سەرڕا [ف] علاوه بر

٤٩ **جزیا:** دەرد و ئازار، ئازار، شکەنجە، عەزیەت [ف] ١ ـ سزا ٢ ـ پاداش

٤٩ **جەزرەبە:** ئازار، عەزیەت [ف] آزار

٤٩ **جەزا:** سزا، پاداشت [ف] پاداش، مزد

٤٩ **ئەزموُن:** ئیمتیحان، تاقی کردنەوە، جەڕباندن [ف] آزمون

٤٩ **مەزن:** ١ ـ سەرۆک، ڕەئیس ٢ ـ زەلام، گەورە [ف] ١ ـ سردار، رئیس ٢ ـ گُنده، بزرگ

٥٠ **وەل:** ١ ـ دەگەڵ ٢ ـ بەرەڵدا [ف] ١ ـ با، همراه ٢ ـ ول، رها

٥١ **ژوان:** پێک گەیشتن لە جێگەیەکی دیاری [ف] به هم رسیدن در جای از قبل تعیین شده

٥١ **گوێرەک:** گوێلک [ف] گوساله

٥٢ **شوکرانەبژێر:** ١ـ ڕازی بە بەش، قنیاتکەر ٢ـ سپاسکار [ف] ١ـ قانع ٢ـ سپاسگزار

٥٣ **هۆ:** سەبەب، گرێو، مەرج، شەرت [ف] شرط

٥٣ **بژاردن:** ١ـ ژماردن ٢ـ نەقاندن (چاک لە خەراپ جیاکردنەوە) ٣ـ تاوان دان [ف] ١ـ شمردن ٢ـ برگزیدن ٣ـ تاوان دادن

٥٣ **هۆی بژارتن:** هۆی هەڵبژارتن (کە بتوانێ چاک لە خەراپ جیا کاتەوە «مەبەس فورقان») [ف] باعث انتخاب

٥٤ **گەلۆ:** ئەی خەڵکینە (مەبەس قەومەکەیەتی) [ف] های مردم

٥٤ **بەدیهێنەر:** مەبەست پەروەرندەیە، خودا [ف] خدا

٥٧ **گەزۆ:** ئاونگی شیرینی دار، گەز [ف] شیرهٔ درخت گز، گزانگبین

٥٧ **مەل:** ١ـ پەڕندە، باڵدار، تەیر ٢ـ جانەوەری بچکۆڵە (مەل و مۆر) [ف] ١ـ پرنده ٢ـ جانور ریز

٥٧ **شیلاقە:** شێلاقە، شەلاقە، مەلێکی لینگ درێژە کەمێک لە ڕیشۆڵە زلتر [ف] بلدرچین

٥٧ **شێلاقە:** هەوێردە، کاروانک، کەرەواڵە [ف] بلدرچین

٥٧ **ڕیشۆڵە:** ڕیشۆڵ، سێرۆ، ڕەشۆڵە، گاوانی [ف] پرنده سار

٥٨ **شارەکە:** (مەبەس بەیتولموقەددەسە)

٥٨ **هەناردن:** ناردن، ڕەوانە کردن [ف] روانه کردن

٥٨ **ئەرک:** ١ـ پێویستی سەر شان، کاری لازم ٢ـ زەحمەت و چەوسان [ف] ١ـ وظیفه ٢ـ رنج

٥٨ **لەمەڕ:** دەربارەی، سەبارەت، لەبابەت [ف] در بارهٔ

٥٩ **ئیتر:** هی دی، ئیدیکە، ئێدن [ف] دیگر

٦٠ **هەڕەت:** هەل، دەرفەت، کیس ٢ـ جەنگە [ف] ١ـ فرصت ٢ـ عنفوان، موسم

٦٠ **هەل:** ١ـ دەم، کات ٢ـ جار، چەل ٣ـ دەرفەت ٤)نۆرە [ف] ١ـ دم، وقت ٢ـ بار، دفعه ٣ـ فرصت ٤ـ نوبت

٦١ **بەرهەم:** ١ـ بەهرە، داهات، بەش، ئینتاج، تەولید ٢ـ تێکەڵ [ف] ١ـ بهره، حاصل ٢ـ قاطی

٦١ **بڕیار:** پەیمان، شەرت، قەرار [ف] شرط و قرار

٦٢ **جوڵەکە:** ئۆمەتی مووسا پێغەمبەر، موسایی [ف] یهودی

٦٢ **فەلە:** ١ ـ فلە، خاچپەرست ٢ ـ فەعلە، پاڵە، عەمەلە [ف] ١ ـ مسیحی ٢ ـ کارگر

٦٢ **سابیی:** ئەستێرەپەرست، هەسارەپەرست [ف] ستارەپرست

٦٣ **بەڵێن:** قەول، پەیمان، سۆز [ف] عهد و پیمان

٦٣ **بڵندکردنی کێوی تۆر بە سەرتانەوە:** [ف] کوه طور را بالای سرتان نگاه داشتیم

٦٥ **ڕادە:** باڕست [ف] حجم

٦٥ **تڕۆکراو:** ١ ـ ئاوڕووبراو ٢ ـ دەرکراو بە سووکایەتی [ف] ١ ـ رسوا شده ٢ ـ راندن با توهین

٦٧ **ژێ:** بڕین بە تیغ، سەر بڕین [ف] بریدن با تیغ، سر بریدن

٧٣ **پاژ:** ١ ـ بەش ٢ ـ بەشێک لە ڕۆژێک ٣ ـ بەڵگە [ف] ١ ـ جزء ٢ ـ قسمتی از روز ٣ ـ سند

٧٣ **لاش:** لاشە، کەلاک، جەندەک، تەرم [ف] لاشه

٧٣ **لاک:** لاشە، کەلاک [ف] لاشه

٧٦ **بەڵگە:** ١ ـ نیشان لەگوم بوو ٢ ـ سەنەد، دەلیل [ف] ١ ـ ردِگم شده ٢ ـ دلیل، سند

٧٦ **جەم:** ١ ـ لا، نک، کن ٢ ـ ژەم، هەلی نان خواردن ٣ ـ تا بار، لنگە بار [ف] ١ ـ نزد ٢ ـ وعدهٔ غذا ٣ ـ لنگهٔ بار

٧٦ **لجەم:** لەتەک، لەکن، لەلا [ف] نزدش، از نزد

٨٠ **پاشگەز:** پەشیمان، پێژەوان [ف] پشیمان

٨٤ **هوون:** خوێن، خین، خوین [ف] خون

٨٥ **ناوەڕۆک:** هەرچی دەناو شتی تر دایە [ف] محتوا

٨٨ **دەگمەن:** هەڵکەوت [ف] بە ندرت، بە اتّفاق

٨٩ **سەلماندن:** قبوڵاندنی کارێک یا وتەیەک [ف] قبولاندن

٨٩ **دژ:** ١ ـ پێچەوانە ٢ ـ قەڵا ٣ ـ ڕوو ترش [ف] ١ ـ مخالف، دشمن ٢ ـ قلعه ٣ ـ اخمو

٩٠ **حەز:** ١ ـ ئارەزوو ٢ ـ ئیشتیا، واز ٣ ـ پەسند و بەردڵ ٤ ـ دڵداری، ئەوین ٥ ـ دۆست ٦ ـ جوان [ف] ١ ـ آرزو ٢ ـ اشتها ٣ ـ پسندیده ٤ ـ عشق ٥ ـ دوست ٦ ـ زیبا

٩٠ **ئێرەیی:** ١ ـ چاو چنۆکی، بەغیلی ٢ ـ حەسوودی [ف] ١ ـ آزمندی ٢ ـ حسودی

٩٠ **چاوچنۆکی:** ١ ـ بە تەماح، بە ئێرەیی ٢ ـ چاو نەزێر [ف] ١ ـ آزمندی ٢ ـ حسودی

٩١ **خوت:** پێشگرە [ف] پیشوند است

٩١ **خوت و خۆڕایی:** ١ ـ بێ‌سەبەب، لە هیچێ [ف] بیهوده

٩٢ **پتەو:** ناوپڕ، بەهێز، قایم [ف] تو پُر و محکم

٩٤ **ئەوین:** ئەڤین، دڵداری [ف] عشق

٩٤ **تەرخان:** ئازاد لە باج و بەهرەی ئاغا [ف] (اختصاص داده شده)

١٠٥ **تایبەت:** تاویەتی، تایوەتی، خوسووسی، بە مەخسووسی [ف] ویژه

١٠٧ **هاریکار:** ئاریکار، کەسێ کە کۆمەگ بە کەسێ دە کا [ف] کمک‌کننده

١١٠ **هەر چاکەیەک بکەنە پێش باری خۆتان:** اگر امر به معروف و نهی از منکر کنید

١١١ **ئاوات:** ئارەزوو، تاسە، هیڤی، هیوا [ف] آرزو

١١١ **بەڵگە:** دەلیل، سەنەد، نیشان لە گوم بوو [ف] سند و دلیل

١١٢ **خەوش:** ١ ـ عیب، کەمایەسی ٢ ـ خشڵ [ف] ١ ـ عیب ٢ ـ زیور

١١٣ **جهو:** ئوممەتی مووسا پێغەمبەر، مووسایی [ف] یهودی

١١٧ **داهێنەر:** وەدی‌هێن [ف] مخترع

١٢٣ **باو:** ڕمێن و ڕەونەق، برەو، ڕەواج [ف] رونق

١٢٤ **وشە:** قسە، لەبز، وتە، وێژە، کەلیمە [ف] کلمە

١٢٥ **مەکۆ:** جێگەی کۆ بوونەوەی خەڵک، کۆگا، کۆ [ف] انجمن

١٢٦ **وەی:** ئازار [ف] آسیب

١٢٩ **بێ پەڵە:** بێ لەکە (مەبەست دڵ و ڕوح و ئاوەزیوان پاک و خاوێن کاتەوە و تەواو خواپەرست بن) [ف] بدون لکە

١٣٠ **گەوج:** بێ ئاوەز ،بێ عەقڵ [ف] ابلە

١٣٨ **ڕەنگ:** ڕێ و شوێن، داب و دەستوور، قانوون [ف] راه و روش برای مسلمین

١٤٢ **ئاوەز:** عەقڵ، فام [ف] عقل

١٤٢ **بەرێ:** ١ ـ لە پێشوُدا ٢ ـ بەڵێ [ف] ١ ـ از قبل ٢ ـ آری

١٤٣ **ئاوا:** ١ ـ بەمجۆرە ٢ ـ ئاوەدان ٣ ـ پیوار، ون و نادیار [ف] ١ ـ اینچنین ٢ ـ آباد ٣ ـ گم و ناپیدا

١٤٣ **ئۆمەت:** دەستەی پەیڕەوانی دینێکی تایبەتی [ف] اُمّت

١٤٣ **چاوەدێری:** ئاگا لێ بوُن، چاودێری [ف] نظارت

١٤٥ **شان بدەی:** نیشان بدەی (مەبەس هەر مۆجزەیە کیان بخەیە بەر چاو)

١٤٨ **کێبەرکێ:** ملە، ڕک بە ڕکە لە بازی یان لە کارێکدا [ف] مسابقه

١٤٩ **ئاقار:** ١ ـ شوێن و جێگە ٢ ـ دەوروبەر ٣ ـ مەڵبەند و ناوچە [ف] ١ ـ جای ٢ ـ پیرامون ٣ ـ منطقه

١٥١ **ڕاهێنان:** ١ ـ فێر کردن لە کاردا ٢ ـ حەمایەت [ف] ١ ـ تعلیم دادن ٢ ـ رام کردن

١٥١ **کارامەیی:** زانایی لە کار، تەردەستی [ف] کارایی، مهارت

١٥١ **برچی:** برسی، تێز، دژی تیر [ف] گرسنه

١٥٥ **بەر و بۆ:** ١ ـ بەهرەی زەمین ٢ ـ ماوە و مەودا [ف] ١ ـ بهرهٔ زمین ٢ مدّت

١٥٧ **بێر:** ١ ـ بەهرە ٢ ـ کۆ بوُنی ئاژەڵ بۆ دۆشین [ف] ١ ـ فایده، بهره

١٥٨ **کێلەک:** ١ ـ تەنیشت ٢ ـ تەقەڵ ٣ ـ جۆرێ نانی چکۆڵە بو زارۆکان (مەبەس دوُکێو، دوُ عەلامەت، دوُ نیشانە) [ف] ١ ـ پهلو ٢ ـ بخیه ٣ ـ نوعی نان

١٥٨ **تەواف:** خول خواردن بە دەوری ماڵی کابەدا [ف] طواف

١٥٩ **نەفرین:** نفرین، توُک [ف] نفرین، دعای شر

١٦٢ **وچان:** پشوُدان، ئیسراحەت ٢ ـ مۆڵەت [ف] ١ ـ استراحت ٢ ـ مهلت

١٦٤ **بوُژانەوە:** وەکەیف کەوتن لە پاش لەڕی و کەساسی [ف] انتعاش، به نشاط آمدن

١٦٦ **پەیوەند:** ١ ـ تێکەڵی و دۆستی ٢ ـ متوربەی دار [ف] ١ ـ علاقه ٢ ـ پیوند درختی

١٦٧ **کوڵ:** ١ ـ خەفەت ٢ ـ قوڵ (کوتاه) قوڵە ٣ ـ قوڵتی ئاو [ف] ١ ـ اندوه ٢ ـ کوتاه ٣ ـ جوشش آب

١٦٧ **کەسەر:** خەم، خەفەت [ف] اندوه

١٦٩ **ڕەچاو کردن:** ڕاچاو کردن، هەڵبژاردن و دەبەر چاو گرتنی کەسێ یان شتێ بۆ کارێک [ف] انتخاب کسی یا چیزی برای انجام کاری

۱۷۱ **ئاژاڵ:** پاتاڵ، وڵسات، گا و گۆل و مەڕ و ماڵات [ف] دام و احشام

۱۷۱ **خوڕین:** ۱ ـ گەف کردن، هەڕەشە ۲ ـ پڕمە و حیلەی ئەسب لە شەڕدا [ف] ۱ ـ تهدید با نهیب ۲ ـ شیههٔ اسب

۱۷۱ **چڕین:** ۱ ـ گوتن، گوتنی گۆرانی ۲ ـ پچڕین، پساندن [ف] ۱ ـ آواز خواندن ۲ ـ گسستن

۱۷٤ **ناوەڕۆک:** هەرچی دەناو شتێ تر دایە [ف] محتوا

۱۷۵ **گۆڕی:** لە بارێکەوە بردیە بارێکی تر [ف] تغییر داد

۱۷۵ **گۆڕیگەسە:** نەقاندن، هەڵبژارتن [ف] (انتخاب کردن، برگزیدن)

۱۷۷ **سامان:** ۱ ـ دارایی، دەوڵەت ۲ ـ هێمنی و ئارامی [ف] ۱ ـ دارایی ۲ ـ امنیّت، امان

۱۷۷ **ڕێونگ:** مەبەست ئەو کەسانەن کە دەڕێیەدا ماونەوە و یا ڕێگایان لێ‌ون‌بوُە و یـا دەڕێـیەدا نەخۆش کەوتوُن [ف] منظور واماندگان در راه

۱۷۷ **ڕێوینگ:** ڕێبوار، ڕیـار [ف] رهگذار، رهرو

۱۷۷ **پارسەک:** سواڵکەر، خوازەلۆک، گەدا [ف] گدا

۱۷۸ **کۆیلە:** عەبد، بەنی، کۆلە، کۆلی [ف] برده

۱۸٤ **فیدیە:** خۆراک دان بە هەژاران لە جیاتی ڕۆژوُ گرتن (ڕۆژێک یا چەند ڕۆژان یان بە دایم) [ف] فدیه

۱۸٦ **وەرام:** ۱ ـ ولاّم، ڕاسپێری بە قسە ۲ ـ پەرسف، جواو [ف] ۱ ـ پیغام ۲ ـ پاسخ

۱۸٦ **بەدی:** دیتن، دین (لە دوُرەوە بەدیم کردی) [ف] دیدن، دید

۱۸۷ **چارە:** ۱ ـ بەخت ۲ ـ بیچم و تەرح ۳ ـ دەرەتان [ف] ۱ ـ شانس

۱۸۷ **هەودا:** داو، تا، تار، تاڵ [ف] تار نخ و موی

۱۹٤ **مانگی شەربەس:** بریتین لە ۱ ـ زولقەعدە ۲ ـ زولحەججە ۳ ـ محەڕەم ٤ ـ ڕەجەب [ف] ماه حرام

۱۹۵ **فەتەڕات:** فەتارەت، بەلاّ (ئەو چاوە کە ژاڵە، فەتەڕاتی سەر و مـاڵە / ئـەو نـێرگسە کـاڵە، نـە منی هێشت و نە کالاّ) [ف] بلا، آسیب

۱۹٦ **لوان:** ڕەخسان، بەدی‌هاتن لەخۆوە، بوُز خواردن [ف] امکان

١٩٦ **بوُز:** لوان، دەست دان [ف] امکان

١٩٦ **ئازارێکی دەسەردا:** (١ ـ نەخۆشە ٢ ـ نەخۆشێکی دە سەریدا هەیە وەک کەچەڵی و زیپکە و سەرئێشە و شتی وا) [ف] ١ ـ مریض است ٢ ـ ناخوشی در سر دارد

١٩٦ **بارتەقا:** هەمبەر، بەرانبەر، باتەقا [ف] برابر

١٩٧ **هەڕەت:** جەنگە، دەرفەت، کیس [ف] هنگام، دَمْ

١٩٧ **هەڕەتی حەج چەند مانگی دیاری کراون:** بریتین لە ١ ـ شەووال ٢ ـ زولقەعدە ٣ ـ زولحەججە [ف] هنگام حج چند ماه معیّن هستند

١٩٧ **قسە بە زۆرانیدان:** قسە بە زۆری و ناهەقی بە ملدا سەپاندن، بە خورتی، زۆری، بە زەبری هێز [ف] مطلب را با زور بر کرسی نشاندن

١٩٧ **بیرای:** بە هیچ جۆر، هەرگیز [ف] ابداً، هرگز

١٩٧ **گەرەگ:** پێویستە، ئەبێ، ئەشێ [ف] لازم است

١٩٨ **مەشعەرەلحەرام:** کێوێکە لە مزدەلفەی لە نێوان عەرەفات و مینایەدا

٢٠٠ **پێداویست:** ١ ـ لازم ٢ ـ نیاز و پێویستی [ف] ١ ـ لازم ٢ ـ مایحتاج

٢٠٣ **رۆژانی دیاری کراو:** رۆژەکانی ١١ و ١٢ و ١٣ی مانگی زیحەججەی کە حاجیان لە مەنایە بە سەر دەبەن [ف] ایّام تشریق

٢٠٥ **کێڵگە و ڕەسەن:** مەبەس یاسای دین (چونکە دەمار زل و خۆ پێ زۆرە) (منظور راه دین)

٢٠٥ **کێڵگە:** ١ ـ زەوی و زار ٢ ـ زەمینێ کە شێو دە کرێ [ف] ١ ـ مزرعه ٢ ـ زمینی کە شخم زده می‌شود

٢٠٥ **ڕەسەن:** بنەچەکە، نەجیمزادە [ف] نژاد، اصیل، نجیب

٢١٠ **سەیوان:** ١ ـ سابات ٢ ـ خەرمانەی مانگ [ف] ١ ـ سایەبان ٢ ـ هالە

٢١٣ **چین:** ١ ـ بەرەباب ٢ ـ لا لەسەر لا، توێ لە سەر توێ [ف] ١ ـ نسل ٢ ـ چین، چین و چروُک

٢١٣ **بنەما:** ماکە، هۆی پەیدا بوُن و مان [ف] مادە

٢١٣ **یەکالاکردن:** یەک لایە کردنەوەی تێکەڵاو [ف] یک لایە کردن

٢١٦ **ڕەنگ:** واش [ف] طور، طرز

٢٢٣ **تۆشە:** زاد، زەواد، بژیوی سەفەر [ف] آذوقە، توشەی سفر

۲۲۳ **تۆشەیەکیش وەپێش خۆ خەن:** خێرێکیش بکەن [ف] صدقەای هم بکنید

۲۲٤ **کەرستە:** کەرەسە، کەرسە، ئامراز، ئەسپاب [ف] اسباب

۲۲٤ **ئەژنەوێ:** دەبیسێ، گوێی لێدەبێ [ف] می‌شنود

۲۲۸ **بەرەژوور:** هەورازی ڕوو بە بڵندی (مەبەس پیاوان پلەیەک بەرزترن) [ف] به سربالایی رفتن

۲۲۹ **سنوور:** حدوود، کەوشەن، خەتی نێوانی دوو مڵک [ف] مرز

۲۲۹ **سنوور پەڕاندن:** بریتی لە کاری نائاسایی کردن [ف] کنایه ازکردار غیر عادی

۲۲۹ **نائاسایی:** بەدەر لە دام و دەستوور [ف] غیرعادی

۲۲۹ **یاسا:** دام و دەستوور، ڕێ و شوێنی ناو کۆمەڵ، قانونی دەوڵەت [ف] قانون

۲۲۹ **غەدر:** ۱ ـ ناهەقی، زوڵم ۲ ـ پەیمانشکێنی [ف] ستم، تعدّی ۲ ـ عهدشکنی

۲۳۱ **قەس:** ۱ ـ خەیاڵ لە کردنی کارێ ۲ ـ هێڵنج [ف] ۱ ـ قصد ۲ ـ تهوّع

۲۳۱ **ئامۆژگاری:** نسحەت، پەند [ف] اندرز

۲۳۲ **وەل:** دەگەڵ، لەتەک [ف] همراه

۲۳۲ **بەرهەڵست:** ۱ ـ لەمپەر، کۆسپ ۲ ـ دوژمن، دژ [ف] ۱ ـ مانع ۲ ـ دشمن

۲۳۳ **ڕاوێژ:** ۱ ـ تەگیبر و ڕا ۲ ـ بە خەیاڵ بۆچوون ۳ ـ دەراوی دەم [ف] ۱ ـ مشورت، تدبیر ۲ ـ حدس ۳ ـ طرز ادای کلمات

۲۳۳ **مەرج:** ۱ ـ شەرت، قەول، بەڵێن، گفت، پەیمان ۲ ـ گرێو کردن [ف] ۱ ـ پیمان ۲ ـ شرطبندی

۲۳۳ **پێ:** دەستوور و ڕێ و شوێن [ف] رسم و عادت

۲۳۵ **ڕاستەوخۆ:** ۱ ـ بێ لادان و لە ڕێ دەرچوون ۲ ـ قسەی بێ مینگەمینگ (ڕاستەوخۆ پێم گوت) [ف] ۱ ـ مستقیم ۲ ـ رک و صریح

۲٤۲ **بەوپێیەش:** بەو دەستوور و ڕێ و شوێنەش [ف] بدین‌گونه

۲٤۵ **بژیو:** ۱ ـ مایەی ژیان، هەرچی پیاو پێی دەژی، ۲ ـ بژیک [ف] ۱ ـ قووت، مایهٔ زندگی ۲ ـ متکی به خود

۲٤۵ **فەرحانی:** هەرزانی و شت زۆری [ف] فراوانی و ارزانی

۲٤٦ **پێغەمبەرەکەیان:** مەبەس یووشەع یا شەمعون یا شەموئیل

۲٤۷ **شایان:** ۱ ـ لایق، هێژا ۲ ـ چەند شا [ف] ۱ ـ شایسته ۲ ـ چند پادشاه

۲٤۷ **شیاو:** لایق، هێژا [ف] شایسته

۲٤۸ **درۆشم:** نیشانەی تایبەتی [ف] آرم، علامت فارقه

۲٤۹ **وزە:** تاقەت، توان، هێز [ف] توان

۲٥۱ **ئاپۆر:** بەڵا، بەسەرهاتی خەراپ، تەگەرە و تۆشی [ف] مصیبت

۲٥۱ **ئاپۆرە:** ۱ ـ کۆمای خەڵک پێکەوە ۲ ـ بەڵا ۳ ـ ئاپۆر [ف] ۱ ـ شلوغی و ازدحام

۲٥۳ **سەرەڕا:** سەرڕا، دەگەڵ ئەوەشا [ف] علاوه بر

۲٥٥ **پیوار:** نادیار، نەدیار [ف] غیب، ناپیدا

۲٥٦ **تاغوُت:** [ف] شیطان و دیو رەزن

۲٥٦ **نەبان:** شیر دەرێ کە بێچوُی خۆی ناوێ و شیری ناداتێ [ف] دامی که از بچّهٔ خود تنفر دارد

۲٥٦ **هەنگڵ:** ۱ ـ دەسکی دەفر ۲ ـ بن باخەڵ (منظور محکم‌ترین دستاویز) [ف] ۱ ـ دستهٔ ظرف ۲ ـ زیر بغل

۲٥۸ **وات:** گوتی، قسەی کرد [ف] گفت

۲٥۹ **گوند:** دێ، ئاوایی جگە لە شار [ف] ده، روستا

۲٥۹ **تەپین:** ۱ ـ ڕوُخان، بە سەر یەکا هاتنە خواری دیوار ۲ ـ داتەپین [ف] ۱ ـ ریزش دیوار ۲ ـ فروریختن

۲٦٤ **ڕوُبینی:** ۱ ـ مەرایی، دوُڕوُیی، زمان لوُسی ۲ ـ تارا لە سەر بوُک هەڵدانەوە [ف] ۱ ـ ریا ۲ ـ روبند برداشتن از سر عروس

۲٦٤ **لە وە دەکا:** وەک ئەوەی دەچێ [ف] مثل این می‌باشد

۲٦٦ **برست:** وزە، هێز، توان [ف] توان، نا

۲٦۹ **ئاوەز:** عەقل، فام [ف] عقل

۲۷۰ **قەبەڵ:** کاری لەبڕ، قۆنتەڕات (مەبەس نەزر و سەدەقەیە) [ف] کنترات، ارزیابی

۲۷۳ **بێ دەرەتان:** چارە نەماو، ڕێگەی نەجات لێ بەستراو [ف] بیچاره

٢٧٣ **بیچم:** ١ ـ شكڵ و هەندام ٢ ـ تەرح و دیدار ٣ ـ تەرز و شێوە، جۆر [ف] ١ ـ هیئت، حالت ٢ ـ سر و سیما ٣ ـ شیوە

٢٧٣ **پارسەک:** سواڵكەر، گەدا، خوازەڵۆک [ف] گدا

٢٧٣ **گێرە:** وردكردنی دەغڵ وگیا بە پێ لێنان و شێلانی پاتاڵ [ف] خردكردن گیاه به وسیلۀ حیوانات

٢٧٣ **گێرە:** گلی، شكایەت، گلە (مەبەس بە زۆری داوای یارمەتی و ماڵ پێبەخشین بكەن) [ف] شكایت (منظور با الحاح و اصرار)

٢٧٣ **گێڕە:** شلّتاغ، تەشقەڵە، گەڕ [ف] شلتاق

٢٧٥ **نزوُل:** ١ ـ سوُتی پارە ٢ ـ نەخۆشی نزلە [ف] ١ ـ ربا، بهره پول ٢ ـ سرماخوردگی شدید

٢٧٦ **پیت:** ١ ـ بەرەكەت و فەڕ ٢ ـ كرم‌خواردوُ، كرموٚڵ ٣ ـ حەڕف، دانە دانەی ئەلف و بێتكە ٤ ـ هەوەڵ [ف] ١ ـ یُمن و بركت ٢ ـ كرمو ٣ ـ حرف الفبا ٤ ـ آغاز

٢٨٢ **تاوان:** ١ ـ گوناح، خەتا، سوُچ ٢ ـ جەریمە، قەرەبوُی هەڵە ٣ ـ تواندنەوە [ف] ١ ـ گناه ٢ ـ تاوان ٣ ـ گداختن، ذوب شدن

٢٨٣ **بارمتە:** شتێک لە باتی شتێكی تر بە ئەمانەت داندراێ، گرۆ، گریۆ [ف] گروگان

٢٨٦ **ئەرک:** ١ ـ پێویستی سەر شان، كاری لازم ٢ ـ زەحمەت و چەوسان [ف] ١ ـ وظیفه، مسئولیّت ٢ ـ رنج و زحمت

٢٨٦ **سەپاندن:** بە زۆر تۆش كردن، بە مل داهێنان، داسەپاندن [ف] تحمیل كردن

٢٨٦ **گلامان:** گش لامان، هەموُ لامان [ف] همه گیمان

٢٨٦ **لێ گرتن:** ١ ـ عەیب لە كەسێ گرتن، ئیراد ٢ ـ هەڵبژارتن [ف] ١ ـ ایراد ٢ ـ گلچین كردن

«سوُڕەی ئالی عیمڕان ـ لاپەڕی ٥٠»

بەرەی عیمڕان: تیرە و تایفەی عیمڕان [ف] آل و طایفۀ عمران

٣ **بەرا:** پێشوُ، (بەر: پێش) [ف] از قبل (قبل)

٧ **ماک:** ١ ـ هەر رەگەز و بنچینەیێ كە شتی لێ پێک‌هاتوُە، هۆی دروس بوُن ٢ ـ دایک (زاوماک تێكەڵن) [ف] ١ ـ مادە ٢ ـ مادر

٧ **دەغەز:** ١ ـ نەخۆشی، ناساغی ٢ ـ قەڵشت، درز [ف] بیماری ٢ ـ تَرَک، درز

٨ **گلا:** ١ ـ گش لا، هەموو لایەک ٢ ـ پەڕی، پەرت بوو ٣ ـ خلۆرەو بوو ٤ ـ جارێک تر [ف] ١ ـ همگی، همه جانب ٢ ـ پرت شد ٣ ـ غلتید ٤ ـ بار دیگر

١١ **بەر لە وان:** پێش وان [ف] قبل از آنان

١١ **سزا:** ١ پاداشت ٢ ـ جزیا، دەرد و ئازار [ف] ١ ـ پاداش ٢ ـ رنج و آزار

١٢ **هەر بینا:** بەو زوانە، لە ناکاو، هەبینا [ف] بە همین زودی

٢٧ **مردوو لە زیندوو دەر دێنێ:** (وەک هێلکە لە مریشک)

٢٧ **ئەو کەسانە:** مەبەست عالم و زاناکانی یەهوودی [ف] آن کسان

٣٥ **کەیوان:** ١ ـ کابان، بناوانی ماڵ ٢ ـ ئەستێرەیەکی گەڕۆکە [ف] ١ ـ کدبانو ٢ ـ زحل، ستارەی کیوان

٣٥ **تۆل:** پیزە، پز، ساوای ناو زگ، بێچووی هێشتا نەزاو [ف] جنین

٣٥ **دەقەبەل کردن:** نەزر کردن، لە خۆ گرتن [ف] نذر کردن

٣٦ **بەری:** داری بەرهێن [ف] درخت میوه

٣٦ **بەریشیم:** (مەبەس ئەولاد و نەوە و نەتیجەیە و پاشە کەوتی مەریەمە)

٣٧ **وێ:** پیتی ئیشارەت بۆ مێوینە (مەبەس مەریەمی دایکی عیسایە)

٤٠ **زورهان:** زۆر پیر و لە کار کەوتە و بە تەمەن [ف] پیر و از کار افتاده

٤١ **هێما:** ١ ـ ئیشارەت، عاشیرەت ٢ ـ هێشتان [ف] ١ ـ اشاره ٢ ـ هنوز

٤٦ **بێشکە:** ١ ـ لانک، بێشک ٢ ـ مەشکە [ف] ١ ـ گهواره ٢ ـ مشک

٤٩ **حەڕی:** حەڕگ، قوڕ، خۆڵی تەڕ [ف] گِل

٤٩ **چار:** دەرەتان، چارە، عیلاج [ف] چاره

٥٢ **حەواریەکان:** شاگردەکانی بە ئەمەگ و خزمەتکاری عیسا پێغەمبەر بوون

٥٩ **چەشن:** جۆر، وەک [ف] مثل، مانند

٦١ **لاڵە:** پاڕانەوە، لاڵان، لاڤە [ف] لابە

٦١ **نزا:** دوعا، داوا لە خوا [ف] دعا

٦٤ **سوُر بوُن:** ١ ـ چەقین و پێ‌داگرتن لە سەرکارێ ٢ ـ رەنگی سوُر بە سەردا هاتن [ف] ١ ـ اصرار ورزیدن ٢ ـ سرخ رنگ شدن

٧٧ **دین:** ١ ـ چاو پێکەوتن، دیتن ٢ ـ خواپەرستی ٣ ـ لیوە، شێت ٤ ـ زان، منالْ بوُن [ف] ١ ـ دیدن و نگریستن ٢ ـ خداپرستی ٣ ـ دیوانە ٤ ـ زاییدن

٧٧ **نایاندینێ:** چاویان لێ ناکا (چاوی بە ڕوُحم و بەزەیان لێ ناکا) [ف] نگاهشان نمی‌کند

٨٢ **پاشگەز:** پەشیمان، پێژەوان [ف] پشیمان

٩٦ **نیشانگە:** جێگەی ڕانانی شت لەبەر چاو [ف] نمایشگاه

٩٧ **شوێنەوار:** ١ ـ نیشانگەی ڕابردوان، شوَنەوار، ئاسەوار ٢ ـ نەوە و ناتۆرە [ف] ١ ـ آثار یادگار ماندە ٢ ـ نوە و نتیجە

٩٩ **لار:** ١ ـ خوار، چەوت، چەوێڵ ٢ ـ کز، داڵگۆشت ٣ ـ گش ئەندام، بەدەن [ف] ١ ـ کج ٢ ـ لاغر ٣ ـ بدن

١٠٠ **دەسخەرۆ:** فریودراو، خەڵەتاو [ف] فریب خوردە

١٠٣ **ڕشتە:** هەر شتەی گەنمە بەهاروُ [ف] رشتۀ خوراکی

١٠٣ **ڕشتە:** مەبەس ئەمر و فەرمایشاتی خودای مەزن لە قورعانی پیرۆزە

١٠٣ **وەڕێنن:** خستنە ناو دەست و دەکار هێنان [ف] در دست گرفتن و بەکار بردن

١٠٣ **وەڕێنە:** ١ ـ بێنە، بارە ٢ ـ داوەڕێنە [ف] ١ ـ بیاور ٢ ـ فرو بریزان

١٠٣ **هۆگر:** خوُگرتوُ، عادەت پێگرتوُ (ئەو منالّە هۆگری منە) [ف] خوگرفتە

١٠٧ **چەرموُگ:** سپی [ف] سفید

١١٧ **شەختە:** ١ ـ سەرمای پاییز کە زەرعات خراپ دەکا ٢ ـ سەهۆڵ، سۆڵ، یەخ ٣ ـ بەستەڵەک [ف] ١ ـ سرمای پاییزی، آفت کشت ٢ ـ یخ ٣ ـ یخبندان

١١٧ **وەیشوُم:** ١ ـ بەڵا ٢ ـ نسیبەت ٣ ـ مایە فتنە [ف] ١ ـ بلا ٢ ـ مصیبت ٣ ـ فتنەانگیز

١١٧ **وەیشوُمە:** وەیشوُم (بریتی‌یە لە سەرمای سەخت و تەڕ و توُشی زستان)

۱۳۰ **تەکینەوە:** ۱ ـ دوُرکەوتنەوە ۲ ـ کشانەوە لە کارێ [ف] ۱ ـ دور شدن ۲ ـ شانه خالی کردن

۱۳۰ **چین:** لا لە سەر لا، توێ لە سەر توێ [ف] چین، چین و چروک

۱۳۱ **دوُرە پەرێز:** لا، خۆ لە خەڵک پارێز [ف] پرهیز و دوری از مردم یا چیزی

۱۳٤ **فەرحانی:** هەرزانی و شت زۆری [ف] فراوانی و ارزانی

۱۳۷ **سەرنج:** وردەوە بوُن، بە زیتی ڕوانینی شتێک [ف] دقّت

۱٤۷ **هەنگاو:** شەقاو، لۆق [ف]گام

۱۵۳ **گاز:** بانگ (بچوُ بابت گازت دە کا) [ف] صدا زدن

۱۵٤ **بریەتی:** ۱ ـ بریتی، هێمای بە واتا ۲ ـ باتی، جیاتی، پۆختەی دە کاتەوە (چوار و چوار بریتی‌یە لە هەشت) [ف] ۱ ـ کنایە ۲ ـ عبارتست، بجای

۱۵٤ **ئۆقرە:** ئارامی، هەدا، ئۆخژن [ف] آرامش

۱۵۹ **نەرم و نیان:** ۱ ـ بنیادەمی بە سەبر و حەوسەلە ۲ ـ قسەی دوُر لە توُڕەیی [ف] ۱ ـ آدم باحوصله ۲ ـ سخن ملایم

۱۵۹ **لێبڕان:** ۱ ـ بڕیاردان، قەراردان ۲ ـ کەم هێنان، کورت هێنان [ف] ۱ ـ تصمیم گرفتن ۲ ـ کوتاه آوردن

۱٦۰ **لێ بێرێ:** لە یاد بکا [ف] از یاد ببرد

۱٦۰ **بێری:** ۱ ـ یاد ۲ ـ مە ڕدۆش، دۆشەری ئاژاڵ [ف] ۱ ـ یاد ۲ ـ شیردوش

۱٦۱ **فەرەج:** ۱ ـ حیلە ۲ ـ ڕزگار لە تەنگانە، دەرەتان [ف] ۱ ـ نیرنگ ۲ ـ رهایی از غم و رنج

۱٦۱ **نواندن:** ۱ ـ شاندان، ڕانان ۲ ـ دەخەوکردن [ف] ۱ ـ نمایاندن ۲ خواب کردن

۱٦۷ **ڕاز:** ۱ ـ سوڕ، نهێنی [ف] راز

۱۷٤ **هەڵوەدا:** تەرە، ئاوارەی دەشت و کێو [ف] متواری

۱۷٤ **هەڵوەدا:** مەبەسی پەیڕەو و دوا کەوتوُی ڕەزای خودا بوُن

۱۷٤ **گرینگ:** گرنگ، بایەخ‌دار، موهیم [ف] با اهمیّت

۱۷۵ **هاودەست:** هاودەس، چەند کەسی شەریک لە کەین و بەین دا [ف] شریک و همدست

١٧٥ کەین: ١ ـ کەین و بەین ٢ ـ نێوان، ئاشنایەتی، پەیوەندی [ف] ١ ـ توطئه ٢ ـ ارتباط

١٧٩ بارودۆخ: هەل و مەرج [ف] وضعیّت

١٧٩ بارودۆخ: مەبەست ئەو حاڵ و وەزعەی کە تێیدان

١٧٩ بار: داب و ئاسایی [ف] روش

١٧٩ دۆخ: چلۆنەتی، چۆنیەتی، چلۆنایەتی [ف] چگونگی

١٧٩ دۆخ: ١ ـ چلۆنەتی، بار ٢ ـ تیژی لە چێژەدا، تون ٣ ـ بەرانبەر، تەراز [ف] ١ ـ چگونگی حالت ٢ ـ تندمزه ٣ ـ میزان و برابر

١٨٠ چنۆکی: ١ ـ تەماکاری ٢ ـ ئێرەیی [ف] ١ ـ آزمند ٢ ـ حسادت

١٨١ تۆمار: قاقەزی نۆسراوی لوول دراو، نۆسین لە دەفتەر [ف] ثبت در دفتر

١٨٥ بنەما: ماکە، هۆی پەیدا بۆن و مان، دایک [ف] ماده

١٨٧ ئەوسا: ئەو دەم، ئەوکات، ڤێگاڤێ [ف] آن دم

١٨٧ ڤێگاڤێ: ١ ـ دەس بە جێ، هەر ئیسە ٢ ـ ئەو جار، ئەوکات [ف] ١ ـ همین حالا ٢ ـ آن هنگام

١٩٠ ئاڵ وگۆڕ: یێک گۆڕینەوە [ف] مبادله

١٩٠ خێو: ساحەب، خاوەن [ف] صاحب

١٩٢ شۆرەیی: عەیب، نەنگ، شۆرە [ف] ننگ، عار

١٩٤ لاری: خواری، چەوتی [ف] کجی

١٩٦ گڕوفڕ: شات و شۆت [ف] لاف و خودستایی

«سوڕەی نیساء ـ لاپەڕی ٧٧»

نیساء: ژن، عافرەت [ف] زن

١ چاوێرە: چاوەدێرە، نزارەتکەرە [ف] ناظر است

١ چاوەدێری: چاودێری، ئاگا لێ بۆن [ف] نظارت، نگهبانی

٣ غەدر: ١ ـ ناهەقی و زوڵم ٢ ـ پەیمانشکێنی [ف] ستم و تعدّی ٢ ـ عهدشکنی

۷ **کەلەپۆڕ:** جێماگ لە مردگ، پیتاک [ف] ارث

۱۰ **هەڵپە وگڕ:** بڵێسەی گڕگرتنی سوتەمەنی، بڵێزە [ف] لهیب، آتش فروزان

۱۳ **پەڕ:** ۱ ـ دوُر ۲ ـ ئاخر ۳ ـ فڕین [ف] ۱ ـ دور ۲ ـ آخر ۳ ـ پروار

۱۳ **لەوپەڕی:** [ف] در نهایت

۱۹ **ژنان بە زۆری بکەنە ماڵی میراتی:** بە ناهەقی ژنان ئەسیر کەن و بڵێن بەشی مەن [ف] زنان را همچو کالا به ارث برید

۲۲ **بوُر:** زەمینی نە کێڵدراو [ف] بایر

۲۲ **بوُریوە:** ڕابردوُە، تێپەڕیوُە [ف] از آن گذشته، سپری شده

۲۲ **بوُرین:** ۱ ـ ڕابردن ۲ ـ عافوُکردن [ف] ۱ ـ گذشتن ۲ ـ عفو کردن

۲۲ **ڕێباز:** ڕێگەی هاتوُچۆی زۆر (مەبەس ڕەوشت و ئاکارێکی زۆر خەرابە) [ف] رهگذر عمومی

۳۰ **ئار:** ۱ ـ ئاگر، ئاور ۲ ـ ئارد [ف] ۱ ـ آتش ۲ ـ آرد

۳٤ **هێژاتر:** هەڵکەوتەتر، بەنرختر [ف] ۱ ـ شایستەتر ۲ ـ لایق‌تر

۳٤ **بەدی:** ۱ ـ دیتن، دین ۲ ـ بەرێ، ئاری ۳ ـ خەراپی [ف] ۱ ـ دیدن ۲ ـ بلی ۳ ـ بدی

۳٤ **بەدیهێناوە:** ۱ ـ وەدی هێناوە، خوڵقاندوُیەتی ۲ ـ چێی کردوُە، سازی داوە [ف] خلق کرده ۲ ـ درست کرده

۳٥ **بڵا:** با، بلا [ف] بگذار

۳٥ **ناڤبژی:** کەوتنە بەینی دوُ دژەوە بۆ ئاشت کردنەوە و پێک‌هێنان [ف] میانجیگری

۳٥ **ناوبژیکەر:** ناڤبژیکەر، بێس، ناوجی کەر [ف] میانجی

٤۲ **ڕێکی:** ۱ ـ بەرانبەری ۲ ـ تەختایی [ف] ۱ ـ برابری ۲ ـ هموار

٤۲ **ڕوُکار:** ۱ ـ توێخی سەرەوە ۲ ـ دیار، لەبەر چاو ۳ ـ بەرانبەر [ف] ۱ ـ سطح، رویە ۲ ـ نما ۳ ـ مقابل، نزدیک

٤۲ **ڕێکی ڕوُکاری زەوی بان:** دەگەڵ گڵ و خوڵ بەرانبەر بان، گیانیان نەبا و هەر خاک و گڵ بان (مەبەس ئەوەیە خاک و گڵ بان و حەشریان نەبا و لە وێنەی کڵیشە بان)

٤٦ **زبان دە لا لچ دە گرن:** زبان دە لێوی خوارەوە دە گرن [ف] زبان در لب پایین گیرند

٤٩ **پاکانە:** تۆمەت لا بردن [ف] طلب برائت

٥٠ **تاوان:** ١ ـ گوناح، خەتا، سوُچ ٢ ـ جەریمە، قەرەبوُی هەڵە ٣ ـ تواندنەوە [ف] ١ ـ گناه ٢ ـ تاوان ٣ ـ گداختن، ذوب شدن

٥٩ **ئاکام:** ١ ـ دوایی، پاشینە ٢ ـ ئەجەل [ف] ١ ـ عاقبت، نهایت انجام، پسین ٢ ـ اجل

٦٠ **وایان خۆ هەڵخستۆتەوە:** بە ڕواڵەت و ڕیاکاری وایان خۆ نیشان داوە و لەبەر چاوان خۆ ڕاناوە کە بە درۆ دەڵێن باوەڕمان بە قورعان و تەوڕات هێناوە

٦٥ **ڕەدا:** قایل بوُن، ڕازی بوُن [ف] رضایت

٧٢ **چۆرتم:** بەڵا و بەسەرهاتی خەراپ، نەگبەت [ف] مصیبت

٧٧ **زراو:** ١ ـ زارە، کیسەی زەرداو ٢ ـ زافر، وێران، (مەبەس زراڤە کە بە مانای باریکە) [ف] ١ ـ زهره ٢ ـ یارا، شجاعت

٧٧ **زراف:** باریک [ف] باریک

٧٩ **کل کردن:** ١ ـ ناردن ٢ ـ خوارکردنەوە [ف] ١ ـ فرستادن ٢ ـ کج کردن

٨٢ **مەبەست:** مەبەس، نیاز لە قسە و کار [ف] (منظور از الفاظ و معانی است)

٨٢ **مەبەستی نارێک:** قسە و بیر و مانای ناجۆر و نالەبار [ف] الفاظ و معانی ناجور

٨٣ **هێمنایەتی:** دنیای ئارام و بێ کێشە و شەڕ [ف] آرامش، امنیّت، دنیای صلح

٨٣ **مەترسی:** سام، عەیبەت، جێگەی بە ترس [ف] سهمناک، ترس

٨٤ **گوڕ:** ١ ـ توان و تاقەت ٢ ـ خورین و گرمە [ف] ١ ـ قوّت، نیرو ٢ ـ غرّش

٨٤ **دەست و برد:** چالاکی، چوست و بەکار [ف] سرعت در کار

٨٨ **تاقم:** دەستە، هاوکار [ف] دسته، گروه

٩١ **تەکانەوە:** لێ دوُر کەوتنەوە، دوُرەپەرێزی کردن [ف] دوری جستن

٩٢ **بری:** بات، جیات (لەبری: لە بات، لە جیات) [ف] بە جای

٩٥ **نوقسان:** کەمایەسی [ف] عیب، کاستی

٩٧ **هەراو:** گوشاد، فرەه [ف] گشاد

٩٨ **زارۆ:** فرزەند، منالّی چکۆلّە [ف] فرزند، بچۀ کوچک

١٠٠ **دەستەبەر:** زامن [ف] ضامن

١٠١ **هەڵقرچاندنی نوێژ:** بە قەزاگێڕانەوە یاکورت کردنەوەی نوێژ [ف] کوتاه کردن نماز

١٠٢ **سەغڵەت:** سەخڵەت، داماو، سەرگەردان، دوُدڵ [ف] درمانده

١٠٣ **ئاسایی:** عادەتی، بەرانبەر، وەکوُ، ئاسا [ف] مانند، معمولی

١٠٥ **سا:** ١ ـ کەوابوُ، ئیتر ٢ ـ کات، دەم [ف] ١ ـ پس، که اینطور ٢ ـ هنگام

١٠٩ **گریمان:** ١ ـ وامان دانا، فەرزمان کرد ٢ ـ گریانمان [ف] ١ ـ گمان کردیم ٢ ـ به گریه در آوردیم

١٠٩ **گریم:** ١ ـ وام دانا، فەرزم کرد ٢ ـ گریانی من [ف] ١ ـ چنان حدس زدم ٢ ـ گریۀ من

١١٣ **هێژا:** ١ ـ زۆر بە نرخ ٢ ـ هەڵکەوتە ٣ ـ تا ئێستەش [ف] ١ ـ ارجمند ٢ ـ شایسته ٣ ـ هنوز

١١٤ **مەحز:** بۆ خاتری [ف] برای، به خاطر

١١٥ **ڕچە:** کوێرەڕێ، ڕێگەی زۆر باریک، بزنەڕێ [ف] راه باریک

١١٦ **لەوە:** ١ ـ لە ئەم شتە ٢ ـ چڵپاو ٣ ـ تەپڵە سەر [ف] ١ ـ از این

١١٦ **پێوە:** ١ ـ بە یەکەوە ٢ ـ درێژەدان [ف] ١ ـ با هم ٢ ـ طول کشیدن

١١٦ **لەوە پێوە:** جگە لە مە [ف] به غیر از این

١١٦ **ڕادە:** ١ ـ ئەندازە ٢ ـ چلۆنەتی ٣ ـ بارست [ف] ١ ـ اندازه ٢ ـ کیفیت ٣ ـ حجم

١١٨ **گل:** ڕاگرتن، (گلم داوەتەوە) [ف] نزد خود نگه داشتن

١١٨ **گلدانەوە:** لای خۆ هێشتنەوە [ف] نزد خود نگه داشتن

١١٩ **ئاوات:** ئارەزوُ، تاسە، هێڤی، هیوا [ف] آرزو

١٢٢ **وادە:** ١ ـ بەڵێن، گفت، پەیمان ٢ ـ موڵەت، ماوە ٣ ـ جەنگە [ف] ١ ـ پیمان ٢ ـ وقت ٣ ـ فرصت

١٢٤ **تلیش:** ١ ـ دادڕاو ٢ ـ پارچە و لەتکی ناسک لە دار (مەبەس ڕیشوُی باریک) [ف] ١ ـ پاره گشته، ٢ ـ قطعه‌ای نازک از درخت

١٢٨ **هەوڵ:** ١ ـ تەقالا، کۆششت، حەول ٢ ـ وڕ، گێژ و سەرسام [ف] ١ ـ جهد، کوشش ٢ ـ سراسیمه

۱۲۹ **جیاواز:** جیاکار [ف] جداگانه، علیحده

۱۲۹ **جیاوازی:** فەرق (مەبەس بە بێ فەرقدانان) [ف] فرق، تفاوت

۱۳۰ **هەراو:** گوشاد، فرەه [ف] گشاده، گشاد

۱۳۵ **ئەگەر زمان بخەنە لا:** مەبەس ئەگەر درۆیە بکەن [ف] اگر زبان در شهادت بگردانید

۱۳۸ **بە:** بەرە [ف] ببر

۱۳۸ **دوڕاز:** دوڕوُ، ناراست [ف] منافق

۱٤۱ **باو خۆشتر:** مەبەس ئەمەیە کە لە شەڕدا لە سەرتر بوُن، دەرفەتی چاکتریان بۆ ڕەخسیوە [ف] رشد و نمو (نزدیک به فتح و پیروزی بودند)

۱٤۱ **دەرۆست:** دروەست، باشار، پێوەستان [ف] تاب مقاومت

۱٤۲ **تەوەزل:** تەمەڵ، تەپ، لەش گران [ف] تنبل

۱۵۵ **مۆر:** ۱ ـ مۆهر ۲ ـ دەست لێنەدراو، کار پێنەکراو [ف] ۱ ـ مهر و امضا ۲ ـ دست‌نخورده و بکر

۱۵۵ **مۆر:** ۱ ـ ناوی لە کانزا کەندراو بۆ لە سەر کاغەز دانان ۲ ـ خوڵەکەوە، بوُڵ ۳ ـ تەڕح و دیدار (مەبەست ئەوەیە کە لە سۆنگەی بێدینی و دڵڕەش بوُنیان خودا شارەزای ڕێی ڕاستیان ناکا) [ف] ۱ ـ مهر امضا ۲ ـ خاکستر ۳ ـ شکل و شمایل

۱۵۵ **بوُڵ:** خولەمێش، مشکی، خۆڵی، خۆڵەکەوە [ف] خاکستر

۱۵۷ **ڕایە:** شیاوی، حەد [ف] شایستگی

۱۵۷ **ڕایەکەیان:** بیر و بڕوا و بۆچوُنیان [ف] چگونگی تدبیرشان

۱٦٤ **ڕاستەوخۆ:** بێ لا دان و لە ڕێ دەرچوُن ۲ ـ قسەی بێ مینگەمینگ [ف] ۱ ـ مستقیم ۲ ـ رک و صریح

۱٦۷ **دەبڕن:** مەبەست ئەوەیە کە بە هەڕەشە لێکردن و پڕوپاگەندە خوداناسەکان لە دین وەرگێڕن [ف] قطع می‌کنند

۱۷۱ **هەڵەڕۆیی:** نابەجێ کاری، سەهوکاری، خەڵەتکاری [ف] اشتباه کاری

۱۷۲ **بادی هەوا:** ۱ ـ بەفیز و دەعیە و لە خۆ دەرچوُ ۲ ـ خۆڕایی، فیرۆ، مفت [ف] ۱ ـ متکبر ۲ ـ مفت

۱۷۳ **هاریکار:** ئاریکار، کەسێ کە کۆمەگ بە کەسێ دەکا [ف] کمک‌کننده

﴿سوڕەی مائیدە ـ لاپەڕی ١٠٦﴾

مائیدە: خوان، سفره [ف] خوراک، سفره

١ **وەختی ئیحڕام:** کاتی ئیحڕام (کەسانێ کە لە حەرەمێن و دامودەستوُری حەجێ بە جێ دێنن) [ف] وقت احرام

٢ **حەرامە مانگ:** بریتین لە ١ ـ محەرەم ٢ ـ ڕەجەب ٣ ـ زیقەعدە ٤ ـ زیحەججە

٢ **قەڵادە لە مل:** مەبەس ئاژەڵی نیشانەکراو و بە درۆشم [ف] حیوان قلادە درگردن

٢ **هەڵنان:** ١ ـ دەبەر چاوگرتن ٢ ـ پێدا هەڵدان، پەسن دان [ف] ١ ـ در نظرگرفتن ٢ ـ مدح کردن

٣ **کێلە کە بەردان:** مەبەس بتەکانی کە لە بەرد سازکراون [ف] منظور بت‌های سنگی هستند

٦ **هەنوُن:** تێساوین و توند بە دەست ماڵین [ف] ماساژ دادن دارو بر پوست

٨ **خەش:** کەمایەسی، عەیب [ف] نقص، غش

٢٣ **دوُ پیاو:** دوُ مێر (بریتین لە یوشع وکالب) [ف] دو مرد

٢٤ **زات:** ١ ـ وێران، نەترسان ٢ ـ هەبوُن، هەیەتی (بە زاتی خودا) [ف] ١ ـ شجاعت، جرأت ٢ ـ وجود، ذات

٢٤ **چار:** ١ ـ چارە، عیلاج، دەرەتان ٢ ـ دەم و چاو و بیچم ٣ ـ ڕوُبەندی ژنانە [ف] ١ ـ چارە ٢ ـ سر و سیما ٣ ـ روبند زنان

٢٧ **کوڕانی ئادەم:** قابیل و هابیل (قابیل هابیلی کوشت)

٣٠ **هەڵینا:** [ف]ترغیب کرد

٣١ **نەگبەت:** ١ ـ چارەڕەش، بەدبەخت ٢ ـ بەڵا و چۆرتم [ف] ١ ـ سیەروز ٢ ـ مصیبت

٣٢ **گشت:** ١ ـ بادراو، باوخواردو ٢ ـ گش، تێکڕا ٣ ـ قامک [ف] ١ ـ نخ تابیدە ٢ ـ همە، همگی ٣ ـ انگشت

٣٢ **گشتە:** مەبەس ڕوُداوی نێوان کوڕانی ئادەم و بەڵگەی ڕوُن و ئاشکرای پێغەمبەرانە [ف] منظور رویداد میان پسران آدم و نشان‌های آشکار پیامبران

٤٢ **دەغەز:** نەخۆش، ناساغ (مەبەس عیسانی دوُر لە ریا وگزی و دەغەڵ و دوُڕوُ و...) [ف] بیمار

٤٢ **خۆش گەرەکن:** خۆش دەوێن [ف] دوست میدارند

٤٤ **بلیمەت:** هەڵکەوتە، پیاوی بێ وێنە [ف] نابغه

٤٦ **لە شوێن ئەوان:** بە دوای ئەوان [ف] بعد از آنان

٤٧ **ناوەرۆک:** هەر چی دە ناو شتیتر دایە [ف] محتوا

٤٨ **خەڵات:** دیاری گەورە پیاوان [ف] خلعت

٤٨ **بەرین:** ١ ـ پێشین، لەمێژینە ٢ ـ پان، هەراو ٣ ـ بەرۆک [ف] ١ ـ قدیمی ٢ ـ عریض ٣ ـ گریبان

٤٨ **ئیتر:** کەوابوُ [ف] پس

٤٨ **شوێن:** شۆپ، شوێن پا [ف] اثر، ردپا

٤٨ **دەسا:** جا کە وایە [ف] پس، پس دیگر

٤٨ **کێبەرکێ:** ڕک بە ڕکە لە بازی یان کە کارێک‌دا، ملە [ف] مسابقه

٤٨ **ئەوسا:** ئەودەم، ئەوکات [ف] اینطور، پس

٤٩ **سا:** کەوابوُ، ئیتر [ف] که اینطور، پس

٥٠ **دەیسا:** جا کە وایە [ف] پس که اینطور

٥٢ **لەز:** پەلە، زوُ [ف] شتاب

٥٣ **خوسار:** زەرەر، زیان [ف] خسارت

٥٤ **حاند:** جێگەیەکی دیار [ف] جای مشخص

٥٤ **لە حاندی:** لە بەرانبەر [ف] نسبت به

٥٤ **نەرم و نیان:** ١ ـ سەبر و حەوسەلە ٢ ـ قسەی دوُر لە توُڕەیی [ف] ١ ـ حوصله ٢ ـ سخن ملایم

٥٤ **تەشەر:** تانە، قسەی بە تێکوڵ [ف] تشر

٥٤ **سەرکۆنەکەر:** سەرزەنشت‌کەر [ف] سرزنش‌کننده

٦٠ **غەزەب:** توُڕەیی، ڕک‌هەستان [ف] خشم

٦١ **حاشا:** بە هیچ جۆر نە [ف] انکار کردن

٦٩ **سوببی:** هەسارەپەرست، ئەستێرەپەرست [ف] ستارەپرست

٧٣ **سێ کەسان:** بریتین لە آب، ابن، رووح‌القدس

٧٤ **قاب:** دەرگا، بارگا [ف] آستانە، درگاە

٧٦ **ئاخۆ:** ئایا، تۆ بێژی، لە وانەیە [ف] آیا، تو گویی

٨٠ **تۆشە:** زاد، زەواد، بژیوی سەفەر [ف] آذوقە، ذخیرە

٨٣ **ئەسرین:** ئەسر، ڕۆندک، فرمێسک [ف] اشک

٨٩ **ناخ:** ١ ـ ژوُرەوەی هەر شتێ، ناوەرۆک ٢ ـ جێگە ٣ ـ درەیای زل [ف] ١ ـ درون ٢ ـ جای ٣ ـ دریای بزرگ

٨٩ **بارتەقا:** هەمبەر، بەرانبەر، باتەقا [ف] برابر

٨٩ **ئاسایی:** ١ ـ عادەتی ٢ ـ ئاسا، وەکوُ [ف] ١ ـ معمولی ٢ ـ مانند

٨٩ **قەرەبوُ:** بژاردنەوەی زەرەر و خەسارەت [ف] تلافی، جبران

٨٩ **ئانقەست:** هەڵە لە ڕوُی ئاگادارییەوە [ف] عمداً

٩٥ **قەرسان:** بەراورد کردن [ف] براورد کردن

٩٦ **بەژ:** وشکانی، بەرانبەری ئاو، بەڕ [ف] خشکی

٩٧ **قوربانیە بێ نیشانەکان:** قوربانیە پێش‌کێش کراوەکان [ف] قربانی‌های بی‌نشان

٩٧ **قەڵادە دە ملەکانیش:** وڵسات و ماڵاتی بە درۆشم و داغ کراو [ف] حیوانات علامت‌دار شدە

١٠١ **دڵمەند:** دڵمەن، دڵ ئێشاو، بەگلەیی [ف] رنجیدە خاطر

١٠١ **پرسیار:** پرسین [ف] سؤال (مەبەس بازێک لە خەڵکی لەژێر (تأثیری) یەهوُدێکان پرسیاری زۆر نابەجێیان دەکرد، خودا ئەوانی لەو پرسیارانە قەدەغەی شەرعی کرد)

١٠٣ **بەحیرە:** گوێی وشتری هەڵدەدڕن و وێڵی دەکەن [ف] شتر را گوش شکافتە و آزاد کنند

١٠٣ **سائیبە:** وشتری بە ڕەشمە و هاوسارەوە ئازاد دەکەن [ف] شتر را بنذرالعنان آزاد کنند

١٠٣ **حام:** حەوتومین بەرخی زاو لە مەڕی کە نێر بێ نەزری بتانی دەکەن [ف] بچەی هفتم گوسفند را کە نر باشد نذر بت‌ها کنند

۱۰۳ **وەسیله (وەصیله):** وشترێک کە دە زگ زابێت سواری نابن [ف] شتری راکه ده شکم بزاید بر آن سوار نشوند

۱۰٦ **درکاندن:** ڕاستی گوتن، ئاشکراکردنی قسە [ف] اعتراف کردن

۱۱۰ **بێشکە:** لانک، بێشک، لاندک [ف] گهواره

۱۱۰ **حەڕی:** حەڕگ، قوڕ [ف] گِل

۱۱۰ **چێ:** ۱ ـ دروست، ساز ۲ ـ بە دەست و برد و کاری ۳ ـ باش و چاک [ف] ۱ ـ آماده، مهیّا ۲ ـ کاری، کاردان ۳ ـ خوب و پسندیده

۱۱۱ **هێما:** ۱ ـ ئیشارەت، عاشیرەت ۲ ـ هێشتان [ف] ۱ ـ اشاره ۲ ـ هنوز

۱۱۲ **خوان:** خۆراک، سفرە [ف] خوراک، سفره

۱۱۷ **لەوسا:** لەو جارە کەوە [ف] از آن دفعه

«سوڕەی ئەنعام ـ لاپەڕی ۱۲۸»

ئەنعام: ماڵات، وڵسات [ف] دام، حیوانات اهلی

٦ **کەیکەم:** وردە وردە، کەم کەم، سەبرە سەبرە [ف] کم کم، یواش یواش

٦ **شەستە:** جەنگەی بارانی بەهاری [ف] هنگام باران‌های بهاری

٦ **شەستەڕەهێڵە:** ڕێژنە بارانی توند [ف] رگبار تند باران

۱۰ **ڕشخەن:** مسخەرە، گاڵتە پێ کردن [ف] استهزاء و فسوس

۱٦ **واز:** ۱ ـ ئیشتیا و ئارەزوُ ۲ ـ خۆ تێنەگەیاندن [ف] ۱ ـ اشتها، میل ۲ ـ عدم مداخله در کار

۱٦ **وازێنێ:** دەس هەڵگرێ (لە عازاب دەس هەڵگرێ) [ف] دست بردارد

۱۹ **پێدەگا:** مەبەس بە هەرە بڕوای پاک بە خوای تاقانەیە

۲۳ **عوزر:** ۱ ـ بیانوُ ۲ ـ داوای لێبوردن ۳ ـ عادەتی ژنانە [ف] ۱ ـ بهانه ۲ ـ معذرت ۳ ـ حیض

٣٥ **پەیژە:** ناردیوان، پەیجە [ف] نردبان

٣٨ **تەڤگەڕ:** هێدی‌نەدەر، دانەسکنار، دایم لە جوۆڵە و بزوتن دا [ف] همیشه در حرکت، بی آرام و سکون

٤٢ **لاڵیانەوە:** پاڕانەوە [ف] لابه

٤٣ **گەلێک:** ١ ـ زۆر، فره، زاف ٢ ـ یەک گەل، کۆمەڵە خەڵکێکی هاوڕەچەک [ف] ١ ـ بسیار ٢ ـ ملّتی

٤٥ **دوابڕاو:** ئاسەوار بڕاو، قڕ هاتوُ، لەبەین‌چوُ [ف] ریشه کن شده

٤٦ **سۆما:** ١ ـ ڕوُناکی چاو، هێزی دیتن ٢ ـ ئاسۆ ٣ ـ تروُسکەی ڕوُناکی لە دوُر [ف] ١ ـ سوی چشم ٢ ـ افُق ٣ ـ سوسو زدن روشنایی

٤٦ **شی:** شەرح و تەفسیر، شەرح لە شتی گران [ف] شرح و تفسیر

٥٥ **ڕێباز:** ڕێگای هات‌وچۆی زۆر [ف] رهگذر عمومی

٥٧ **ئەوەش:** ئەو شتەش (مەبەس عەزابە) [ف] این هم

٦٩ **ئۆباڵ:** گوناح، وەباڵ [ف] گناه، بزه

٧٤ **ئاپ:** مام، برای باوک [ف] عم

٧٨ **کەل:** ١ ـ چیا، کەژ، کۆ ٢ ـ بستوُ، زینوُ [ف] ١ ـ کوه ٢ ـ گردنه

٧٨ **تەکانەوە:** لێ دوُرکەوتنەوە، دوُرەپەرێزی کردن [ف] دوری جستن

٨٠ **ڕامان:** ١ ـ دە بیرەوە چوُن، ورد بوُنەوە، بە زیتی لە شتێ ڕوانین ٢ ـ سەرسوڕمان [ف] ١ ـ در فکر فرورفتن ٢ ـ متعجّب

٨٥ **مێرخاس:** پیاوی باش، ئازا و ڕەشید [ف] مرد خوب و رشید

٩٣ **ئاویلکە:** گیانەڵلا و سەرەمەرگ [ف] در حال احتضار

٩٦ **تێکوڵ:** توێک، توفڵ، توێخڵ، تێخوڵ، تۆکڵ [ف] قشر، پوسته

٩٦ **ڕوُ:** ١ ـ لای بەرچاو ٢ ـ چڕوچاو، دیم [ف] ١ ـ رویه ٢ ـ چهره

٩٨ **خستنەوە:** زەو و زوُ، زا و زوُ، بێچوُ بە دنیا هێنانی زۆر (مام ڕەسوُڵ لە مناڵ خستنەوە ئازایە، خوا بیپارێزێ)

۹۹ **کڵۆک:** شکۆفەی دار [ف] شکوفه

۹۹ **ڕەز:** باغی ترێ، بنەترێ [ف] تاکستان، تاک

۱۰۲ **پەروەردە:** ۱ - بەخێوکراو ۲ - بەخێوکردن [ف] ۱ - پرورده ۲ - پروراندن

۱۰۵ **ئاکام:** ۱ - دوایی، پاشینە ۲ - ئەجەل [ف] ۱ - آخرکار ۲ - اجل

۱۰۵ **خۆنەوار:** خۆندەوار، خوێندەوار [ف] باسواد

۱۰۹ **بۆش:** بڵێ [ف] بگو

۱۱۱ **هێمان:** هێشا [ف] هنوز

۱۱۲ **ڕازاوە:** جوان کراو (مەبەس درۆی ڕێک و پێک هەڵبەستن) [ف] آراسته

۱۱٤ **کەمایەسی:** ۱ - کەموکوڕی ۲ - دەستکورتی، ئاتاجی [ف] ۱ - کم و کاستی ۲ - احتیاج

۱۲۱ **دنە:** ۱ - هانە ۲ - هەڵخڕاندن [ف] ۱ - برانگیزی ۲ - تحریک

۱۲۱ **بەگوێیان بکەن:** بە قسەیان بکەن، پەیڕەویان لێ بکەن [ف] پیرویشان کنند

۱۲٦ **ڕێک:** ۱ - زەوی تخت ۲ - ڕێ، ڕا ۳ - بەرانبە [ف] ۱ - هموار ۲ - راه ۳ - برابر

۱۲٦ **ڕێکە:** زەوێکی تەختە، بێ گرێ و ساف و لۆس [ف] صاف است

۱۲٦ **ڕێکە ڕێگە:** ڕاستە ڕێگە، ڕێی ڕاست [ف] راه راست

۱۲۷ **ئەنوا:** ۱ - پەنا و پەسیو، جێ حەوانەوەی شەو ۲ - شوێنی باران نەگر [ف] ۱ - پناهگاه ۲ - جایی که باران آن را نگیرد

۱۲۹ **ئاوەهاینە:** بەو شێوە،[ف] بدینسان

۱۲۹ **ئاوها:** بەمجۆرە، بەمتەرزە، بەوتەرحە [ف] که این طور

۱٤۱ **ڕواڵەت:** ۱ - دیمەن ۲ - ئەوی لەبەر چاوە [ف] ۱ - ظاهر ۲ - ظاهری

۱٤٤ **چێڵ:** ۱ - مانگا ۲ - خوار [ف] ۱ - ماده گاو ۲ - کج

۱٤٦ **پەز:** ۱ - مەڕ ۲ - مێگەل لە مەڕ و بزن [ف] ۱ - گوسفند ۲ - گله

۱٤٦ **پێشە:** ئێسک، ئێسقان، هەستی [ف] استخوان

۱٥۲ **قەرە:** نێزیکی، نزیکی، تخۆن (خۆ لە قەرەی ئەوکارە مەدە) [ف] نزدیکی، در دسترس

١٥٢ **کەموکوڕ:** ناتەواو [ف] ناتمام

١٥٥ **پیت:** بەرەکەت و فەڕ [ف] یمن و برکت

١٦٣ **دارۆ:** ١ ـ هەیە ٢ ـ هەیەتی [ف] ١ ـ هست ٢ ـ دارد

«سوڕەی ئەعراف ـ لاپەڕی ١٥١»

ئەعراف: دیواری دەوری بەهەشت [ف] دیوار دور و بر بهشت

٧ **نوک‌وبەد:** ١ ـ سەر لەبەر، بە تەواوی ٢ ـ چاک و خەراپ [ف] ١ ـ همه، همگی ٢ ـ خوب و بد

٨ **هەڵسەنگاندن:** ١ ـ کێشان بە تەرازوُ ٢ ـ بەراورد کردن، نرخ بۆ دانان (بریتی لە ئەزموُن و نرخ بۆ دادان) [ف] ١ ـ وزن کردن ٢ ـ ارزیابی کردن، سنجیدن

١١ **کۆڕ:** کۆی چەند کەسێ لە دەوری یەک ٢ ـ جێگای کۆ بوُنەوە ٣ ـ چیای بەرز [ف] ١ ـ گردهم‌آیی ٢ ـ جای تجمع، مجلس ٣ ـ کوە بلند

١٤ **ڕا:** بڵند [ف] بلند

١٤ **ڕا دەبێ:** [ف] برانگیخته می‌شود

١٤ **ڕابوُن:** هەستان، بەرزەوە بوُن [ف] برخاستن

١٦ **لە ڕێ لادان:** لە ڕێ دەرچوُن، گومڕا بوُن [ف] منحرف شدن، گمراه شدن

١٨ **ناوزڕاو:** ئابڕوُنەما، ڕوُسیا [ف] رسوا

١٨ **ترۆ کردن:** ١ ـ دەرکردن بە سوُکایەتی ٢ ـ ئاوڕوُ بردن [ف] ١ ـ راندن با توهین ٢ ـ رسوا کردن

٢٠ **کڵیشە:** بەدەنی بێ گیان [ف] تن بی‌جان

٢٢ **گاز:** ١ ـ بانگ ٢ ـ بە دەنگ هەرا لێکردن [ف] ١ ـ صدا ٢ ـ صدا کردن

٢٧ **دەستە و بەستە:** کۆمەڵێ کە خۆ بە خۆیی بکەن [ف] دار و دسته

۲۸ **ئاخۆ:** ئایا، تۆ بێژی، لەوانەیە [ف] آیا، تو گویی

۳۳ **ئاخافتن:** وت‌ووێژ، قسە کردن، پەیڤین [ف] گفتگو

٤٠ **ئەزمێن:** ئاسمان [ف] آسمان

٤٥ **ڕۆ:** ۱ ـ ڕۆژ ۲ ـ وەخت و هەل [ف] ۱ ـ روز ۲ ـ موسم، فرصت

٤٨ **گردەوە کۆیی:** ۱ ـ گردوکۆ، کۆ کردنەوەی بارەی زەمین ۲ ـ پاشە کەوت [ف] ۱ ـ جمع کردن محصولات ۲ ـ پس‌انداز

٤٨ **کۆبوُنەوە:** لێک خڕ بوُنەوە [ف] جمع شدن

٤٨ **بایی:** ۱ ـ بەفیز و لە خۆ گۆڕاو ۲ ـ نرخ، قیمەت ۳ ـ بادام [ف] ۱ ـ متکبّر ۲ ـ نرخ ۲ ـ بادام

٥۳ **ئاکام:** کاتی مەرگ، ئەجەل [ف] تأویل آیات و عاقبت کار

٥٥ **سەرکز:** ۱ ـ لارەمل ۲ ـ خەمگین، خەمبار [ف] ۱ ـ سرافکنده از غم ۲ ـ غمگین

٦۰ **پەرسڤ:** جواب، وەرام [ف] پاسخ

٦۰ **بوُگی:** بوُی [ف] شدەای

٦۸ **ئامۆچیار:** ئامۆژگاری کار [ف] ناصح، اندرزگو

٧٤ **پێدەشت:** دەشتایی داوێنی چیا [ف] دشت دامن کوه

٧٧ **پەل پەل:** پارچە پارچە، لەت و کوت [ف] تکّە تکّە

۸۳ **تەک:** ۱ ـ لە کن، لا، لنک ۲ ـ تاق، لەتی جوت ۳ ـ دە گەڵ [ف] ۱ ـ نزد ۲ ـ فرد، مقابل زوج ۳ ـ با

۸٦ **چەفت:** خوار، لار، چەوت، چەوێڵ [ف] کج

۹۱ **تەوژم:** نهیم، نهێم، توند و زۆر هێزدار [ف] فشار

۹٦ **باژێر:** ۱ ـ شار ۲ ـ شارۆکە ۳ ـ بازاڕ [ف] ۱ ـ شهر ۲ ـ شهرک ۳ ـ بازار

۱۰٥ **لە ڕاست پێوە:** لە ڕاست بە یە کەوە، لە حەق بەدەر [ف] **بە غیر از حق**

۱۰٥ **پێوە:** ۱ ـ بە یە کەوە ۲ ـ درێژە دان [ف] ۱ ـ با هم ۲ ـ طول دادن

۱۰۸ **خەش:** ۱ ـ کەمایەسی ۲ ـ عیب [ف] ۱ ـ نقص ۲ ـ غش

۱۱۱ **گل:** ڕا گرتن [ف] بازداشتن

١١١ **گل بدەوە:** ڕایانگره [ف] بازدار

١١٧ **ماش:** ١ ـ ئەوەی بەرگەسک دێت ٢ ـ دانەوێڵەیەکی شینباوە بە چێشت لێدەنرێ و دەنکی خڕ و وردن [ف] ١ ـ روبیدنی ٢ ـ دانۀ آشی ماش

١١٨ **چرۆک:** ١ ـ قەڵب، بێنرخ ٢ ـ ڕژد و دەسقوچاو [ف] ١ ـ جعلی و بی‌ارزش ٢ ـ خسیس

١١٩ **دامان:** ١ ـ تێمان، ماتی و سەرگەردانی، داماگی ٢ ـ داوێن، چاک ٣ ـ بەخشیمان [ف] ١ ـ درماندن ٢ ـ دامن ٣ ـ دادیم

١٢٤ **پێچەوانە:** ١ ـ دژ ٢ ـ بەراوەژوو [ف] مخالف ٢ ـ وارونه

١٢٤ **قەنارە:** سێدارە، داری پێ خنکاندنی ئادەمیزادی تۆمەتبار [ف] دار اعدام

١٣٣ **بریەتی:** ١ ـ بریتی ٢ ـ جیاتی [ف] ١ ـ عبارتست از ٢ ـ به جای

١٤٣ **پریش پریش:** ڕیشاڵ ڕیشاڵ، ڕێزاڵ ڕێزاڵ [ف] پاره‌پاره، تکه‌تکه

١٥٠ **تێخوڕین:** لێ گوڕاندن، بەقەو دواندن [ف] نهیب زدن

١٥٧ **شەتەک:** بەستنی توند [ف] سفت بستن

١٦٠ **گەزۆ:** گەزوو، ئاوەنگی شیرینی دار، گەز [ف] گز انگبین

١٦٣ **ئەو بازێرە:** ئەو شارە (مەبەس بازێری ئیلەومەدیەن) [ف] این شهر (منظور ایله و مدین)

١٦٩ **کەلەپوور:** ١ ـ جێ ماگ لە مردگ ٢ ـ پیتاک [ف] ١ ـ ارث ٢ ـ باج

١٧١ **ڕاهەنگاوتن:** ڕائەنگاوتن، ڕاستە و ڕاست درێژکردنی شتێ بە سەر بۆشاییدا [ف] افقی از بالا درازکردن

١٧٥ **ئەوکەسە: مەبەس بەڵعەمباعوور [ف] منظور بلعم باعور است**

١٨٠ **پێکەفتگ:** بەرکەتی، جوان، شیرین [ف] برازنده و شایسته

١٨٩ **ماک:** ١ ـ هەرە ڕەگەز و بنچینەیێ کە شتی لێ پێک هاتوە ٢ ـ هۆی دروس بوون (مەبەس لەوەیە کە حەوا لە ئەندام و لەشی خودی ئادەمەوە پێکهات) [ف] ١ ـ دایک ٢ ـ ماده

٢٠٠ **بووری:** ڕابرد، بەسەرچوو [ف] گذشت

٢٠٤ **کڕ:** ١ ـ ئارام ٢ ـ بێدەنگ [ف] ١ ـ آرام ٢ ـ خاموش

‹سوڕەی ئەنفال ـ لاپەڕی ۱۷۷ ›

ئەنفال: دەسکەوتی خەزا، دەسکەوتی جەنگ لە ڕای خودا [ف] غنایم جنگی که در راه خدا انجام گیرد

۲٤ **بشزانن خودا دەبێتە لەمپەر لە نێوان مرۆ و دڵی:** خوا دەتوانێ پێش لە ئاواتی دڵ «وەک تەمەنی ئەبەدی و نەمر» لە مرۆ بگرێ

۳۱ **کەون:** ۱ ـ کۆن ۲ ـ لەمێژینە، دێرین [ف] ۱ ـ کهن ۲ ـ قدیمی

۳۱ **کەونارا:** زۆر کۆن، زۆر لەمێژینە [ف] خیلی دیرین

٤۷ **بەربەست:** ۱ ـ لەمپەری سەر ڕێگە، ڕێبەندان ۲ ـ بەربەس، لەمپەری ئاو گەڕاندنەوە [ف] ۱ ـ راەبند ۲ ـ سد

۵۷ **ڕەتان:** ۱ ـ وەدەرنان ۲ ـ نفرە گوتن [ف] دک شدن ۲ ـ نفرین گفتن

۷۵ **گوێرە:** بەرانبەر [ف] بر طبق

‹سوڕەی تەوبە ـ لاپەڕی ۱۸۷ ›

تەوبە: گەڕانەوە، پەژیوان لە گوناح [ف] توبە

۸ **تۆش:** ۱ ـ مرۆی بەدفەڕ و بێ ئاکار ۲ ـ هەوای زۆر سارد و بارانی [ف] ۱ ـ آدم موذی و بداخلاق ۲ ـ هوای سرد و بارانی

۱۰ **لەمەڕ:** دەربارەی، سەبارەت بە [ف] در بارۀ

۱۲ **یەل:** ۱ ـ پاشگری ئیشارە بۆ کۆمەڵ (برایەل) ۲ ـ سوخمە، جلیقە [ف] ۱ ـ پسوند جمع ۲ ـ یلک

۱۲ **لەیەل:** لە گەڵ، دە گەڵ، لەتەک [ف] همراه

۱۹ **جەم:** لا، نک، کن [ف] نزد

١٩ **لجەم:** لە لای، لە نک، لە کن [ف] در نزد

٢٤ **برەو:** ڕەواج، ڕەونەق [ف] رونق

٢٩ **سەرانە:** پیتاک لە هەر تاکێ لە مرۆ و ئاژەڵ [ف] سرانە

٢٩ **پیتاک:** ١ ـ باج و خەراجی دەوڵەتی ٢ ـ بار و بوُ، کۆمەگی ماڵی خڕکردنەوە [ف] ١ ـ باج دولتی ٢ ـ جمع‌آوری کمک‌های مالی

٣٠ **عوزەیر:** تەوراتی لەبەر بوُ، دوای سەد ساڵان بۆ یەهودێکانی نوُسیوە و دایە دەستی ئەوان و لە چارەڕەشی و نەگبەتی نەجات دان

٣١ **ڕەبەن:** ١ ـ سەڵت، بێژن ٢ ـ هەڵوەدا، گەڕیدەی ماڵ بە کوڵەوە (مەبەس ڕەبەنەکانن) [ف] ١ ـ مجرد ٢ ـ خانە بە دوش (منظور راهبانند)

٣٣ **تاگش دینەکانی دیکە بەر خۆی بدا:** تا بە سەر هەموُ دینەکانی دیکەدا غاڵب و زاڵ بێ [ف] تا بر تمام دین‌های دیگر چیرە گردد و تسلط و برتری پیدا کند

٣٥ **توێڵ:** ئەنی، هەنیە، ناوچاوان، جەمین [ف] پیشانی، جبین

٣٦ **لە چواریاندا شەڕ دەوەستێ:** بریتین لە موحەڕڕەم، سەفەر، زیحەججە و ڕەمەزان

٣٨ **بایەخ:** قەدر و ئیحتوبار، گرینگی [ف] ارزش، قدر

٤٠ **هەواڵ:** ١ ـ ئاواڵ، دۆست ٢ ـ خەبەر ٣ ـ چلۆنایەتی حاڵ و ئەحواڵ (مەبەس حەزرەتی ئەبوُبەکر) [ف] ١ ـ رفیق ٢ ـ خبر ٣ ـ احوال

٤١ **درێخ:** قسوُر، کۆتایی [ف] قصور، تقصیر

٤٦ **دەرچن:** مەبەس ئەوەیە کە لە ماڵ بێنە دەرێ و بڕۆن بۆ خەزایە

٥٢ **چاوەنۆڕ:** چاڤنێر، چەمەڕا [ف] چشم انتظار، منتظر

٥٨ **سەدەقە:** خێر و خێرات، ماڵ بەخشین لە ڕای خودا [ف] صدقە، خیرات

٦٠ **کەم‌دەست:** دەس‌تەنگ، بێ‌دەسەڵات [ف] تنگ‌دست، ناتوان

٦٠ **هۆگری:** عادەت کردن، خوُ پێگرتن (دڵی بێگانە و غەواران بۆ دینی ئیسلامێ ڕابکێشێ) [ف] عادت کردن، خو گرفتن، الفت

٦٩ **کەڵک:** بارە، فایدە [ف] بهره

٦٩ **وەتر:** ١ ـ لەوە پتر ٢ ـ واتر [ف] ١ ـ بیش از این ٢ ـ چنین و چنان‌تر

٧٤ **ڕک:** تۆڕەیی، ڕق [ف] خشم

٧٤ **ڕکیا:** تۆڕە بۆ [ف] خشمگین شد

٧٤ **ناگوزۆری:** دەس‌تەنگی، فەقیری [ف] بێنوایی، تنگ‌دستی

٧٦ **ڕژد:** ١ ـ چرۆک، دەس‌قۆچاو، سەقیل ٢ ـ هەورازی کۆڕ، هەورازێ کە بە دژواری لێی سەردەکەون [ف] ١ ـ خسیس ٢ ـ سربالایی تند

٨٠ **نزا:** دوعا، داوا لە خودا [ف] دعا، مناجات

٨٥ **داهات:** دەرامەت، بەهرەی زەمین، حاسڵات [ف] محصول

٨٥ **گرینگ:** گرنگ، بایەخدار، موهیم [ف] بااهمیّت

٨٦ **لەتەک:** لە گەڵ [ف] همراه

٩٠ **تۆش:** ١ ـ هەوای زۆر سارد و بارانی ٢ ـ ڕۆبە ڕۆ بە یەک گەیشتن ٣ ـ مرۆی بەدفەڕ و بێ ئاکار [ف] ١ ـ هوای سرد و بارانی ٢ ـ با هم روبرو شدن ٣ ـ آدم موذی و بداخلاق

٩١ **سۆچ:** ١ ـ تاوان، هەڵە، گوناح، خەتا ٢ ـ قوژبن، گۆشە [ف] ١ ـ گناه ٢ ـ گوشه

٩٢ **چارەوا:** چاروا، چارەوی، وڵاخی سواری و باری [ف] چهارپا

٩٣ **گازندە:** سەرکۆنەی دۆستانە، شکایەت، گلەیی [ف] سرزنش، گلایه

سەرکۆنە: سەرزەنشت، سەرکۆ [ف] سرزنش

٩٧ **بێ ڕەزاترن:** سەرسەخت‌ترن، لاسارترن، گوێ نەبیس‌ترن [ف] دیکتاتورند، لجبازند، حرف‌نشنوند

٩٧ **سنۆر:** حدود، کەوشەن، خەتی نێوان دۆ ملک [ف] مرز

١٠٢ **دان:** ددان [ف] دندان

١٠٧ **ڕوانگە:** جێگایەک کە لێیەوە دڕوانن (مەبەس قیبلە و جێی ڕۆ تێکردن و ڕێز لێ گیراو و بەقەدرە) [ف] مرصد، محل دیدبانی

١١١ **دەسکەوت:** دەسکەفت، بەهرە [ف] بهره

١٢٠ **تینگ:** تینوُ [ف] تشنه

١٢٢ **هۆز:** ١ ـ عاشیرەت ٢ ـ ئاپۆرە، کۆمەڵەی مرۆ [ف] ١ ـ عشیره ٢ ـ جمعیّت، جماعت، گروهی از مردم

١٢٣ **هاوسا:** جیران، دراوسێ [ف] همسایه

زەبر و زەنگ: بڕشت لە حوکم کردندا [ف] قاطعیّت در حکم

«سوُڕەی یۆنس ـ لاپەڕی ٢٠٨»

یۆنس: پێغەمبەرێکی خودا [ف] پیامبر خدا

٤ **جیاواز:** جیاکار، تایبەتی [ف] جداگانه، علیحده

٤ **جیاوازی:** فەرق [ف] فرق، تفاوت

٥ **هەیڤ:** مانگ [ف] ماه

٥ **ترێفە:** تیشکی مانگ [ف] تابش ماه

٥ **قۆناغ:** ١ ـ قۆناخ ٢ ـ مزڵگە ٣ ـ مزڵ ٤ ـ یەک ڕۆژە ڕێ ٥ ـ ماڵی زۆر بە میوان ٦ ـ ڕوُداوی مێژوٚ [ف] ١ ـ مرحله ٢ ـ خیمه گاه ٣ ـ محلّ اتراق ٤ ـ مسیر یک روز راه ٥ ـ خانهٔ مهمان‌پذیر ٦ ـ حوادث تاریخ

٥ **شی:** شەرح لە شتی گران، ڕاڤە ٢ ـ لە بەر یەک هەڵوەشانی لۆکە و کوڵکە [ف] ١ ـ شرح و تفسیر ٢ ـ زدن پنبه و پشم

١٠ **بێش:** بەش، بەهرە [ف] قسمت و سهم

١٠ **خۆش و بێش:** چاک‌وخۆشی، چاک‌وچۆنی [ف] احوال‌پرسی

١٥ **بێرە:** بهێنە [ف] بیار

۱۵ **وزە:** توانا، قەوەت، تاقەت [ف] توان

۲۱ **گزی:** فێڵ، حیلە، مە کر [ف] نارو

لەز: پەلە، زوُ [ف] شتاب

۲۲ **پەڕ:** ئاخر، بەوپەڕی بڕوای پا کەوە (مەبەس بەهەرە بڕوای پاک بە خوداوە) [ف] پسین

پەڕ: ۱ ـ توُکی باڵی مەل ۲ ـ وەرقە قاقەز ۳ ـ دوُر فڕین [ف] ۱ ـ پر ۲ ـ ورقە کاغذ ۳ ـ پرواز دور

۲٤ **هەڵبەت:** ۱ ـ بێ گومان، بێ‌سۆ ۲ ـ وێ‌دەچێ، ڕەنگە [ف] ۱ ـ البتّە ۲ ـ انگار، لابد

۲۷ **پاژ:** ۱ ـ بەش ۲ ـ بەشێک لە ڕۆژ ۳ ـ بەشێک لە شەو [ف] ۱ ـ قسمت ۲ ـ قسمتی از روز ۳ ـ پاسی از شب

۲۷ **پاژ:** بەڵگە، دەلیل [ف] سند

۳٤ **بوُنەوەر:** گیاندار [ف] ذی‌روح، جاندار

۳۵ **پێ‌ڕاگەیشتن:** سەرپەرشتی کردن (مەبەس قازیەتی کردن) [ف] سرپرستی کردن (حکم دادن، داوری کردن)

ڕاگەیشتن: ۱ ـ سەرپەرشتی کردن ۲ ـ کورتی نەهێنان [ف] ۱ ـ سرپرستی کردن ۲ ـ کوتاه نیاوردن، رسیدن

۳٦ **لە حاند:** لە حاست، لە بەرانبەر، لە ڕوُی [ف] در برابر، در مقابل

حاند: جێگەیەکی دیار [ف] جای مشخص

٤۱ **تەریک:** دوُرەپەرێز، بێ‌لایەن (لە زەرەرێ شەرێکم، لە قازانجێ تەریکم) [ف] بی‌نصیب

٤٤ **ئاوا:** ۱ ـ بەمجۆرە ۲ ـ ئاوەدان [ف] ۱ ـ این چنین ۲ ـ آباد

٤٤ **بە هیچ ئاوا:** (مەبەس بە هیچ لایەک‌دا، بە هیچ جۆرە)

٤۹ **دیاردە:** ئاشکرا و بەرچاو، دیار [ف] آشکار

٤۹ **سات:** ۱ ـ کات، وەخت ۲ ـ تاو، دەمێکی زۆر کەم [ف] ۱ ـ وقت ۲ ـ آن، لحظه

٦۷ **ئەژنەون:** دەبیسن، گوێیان لێ دەبێ [ف] می‌شنوند

۷۱ **پەلامار:** ۱ ـ هێرش، هەڵمەت ۲ ـ گەمارۆ [ف] ۱ ـ یورش ۲ ـ محاصره

۷۲ **ڕەدا:** قایل بوُن، ڕازی بوُن [ف] راضی شدن و رضایت یافتن

٧٤ **فریە:** زاف، زۆر، زەحف [ف] بسیار

٧٤ **زەحف:** زاف، زۆر [ف] بسیار

٨٠ **گەرەک:** پێویستە، ئەبێ، ئەشێ [ف] لازم است

٨٣ **هەڵەڕۆ:** سەهوکەر [ف] اشتباه کار، بدکار

٨٨ **بڵا:** بڵان، با، لێ گەڕێ [ف] بگذار

٩٢ **لاش:** کەلاک، تەرم، جەندەک [ف] لاشه، جسد

٩٢ **زرێ:** ١ ـ دەلیا، دەریا، بەحر ٢ ـ زرە [ف] ١ ـ دریا ٢ ـ زره

٩٢ **زرە:** سەرکەوای لە ئاسن هونراوکە بۆ شەڕ لەبەر دەکرا [ف] زره

٩٥ **ناشێ:** نابێ، ناڕەوایە [ف] شایسته نیست

١٠١ **بەری:** ڕوی تماشا(مەبەس تەماشا کەن و هۆشو بە خۆوە بێ) [ف] بنگرید، روی تماشا، روی، جهت

بەدی: ١ ـ دیتن، دین ٢ ـ بە گومان و مەزنە [ف] ١ ـ دیدن ٢ ـ بە گمان

١٠٨ **بەدی کا:** وەبینێ (مەبەس شارەزا و پسپۆڕ بێ) [ف] پیدا کند (منظور هدایت شود)

«سوڕەی هوُد لاپەڕی ٢٢١»

هوُد: پێغەمبەرێکی خودا [ف] یکی از پیامبران خدا

١ **پتەو:** ناوپڕ، قایم [ف] توپُر و محکم

٣ **ئەگەر پشتیشوُ هەڵبکەن:** ئەگەر ڕوُ وەرگێڕن [ف] اگر روی بگردانید

٥ **چپە:** سرتە [ف] پچ پچ

٦ **دیاری:** ١ ـ بەرچاو، ئاشکرا، خۆیا ٢ ـ پێشکێش ٣ ـ سەوقات [ف] ١ ـ آشکار ٢ ـ پیشکش ٣ ـ هدیه

۸ **چی ڕێ پێ نەداوە:** (مەبەس ئەوەیە کە لە سۆنگەی چی عەزابیان وەپاش کەوتۆە)

۱۰ **قۆرت:** ۱ ـ بەرگر، لەمپەر ۲ ـ بەڵا و چۆرتم [ف] ۱ ـ مانع ۲ ـ گیر و گرفت

۲۳ **داسەکنان:** داسرەوین، ئۆقرە گرتن [ف] آرام گرفتن

۲۵ **شاندن:** ناردن، ڕوانەکردن [ف] فرستادن

۲۹ **مز:** پاداش، حەقی کار [ف] مُزد

۲۹ **ئاوەز:** عەقڵ، فام [ف] عقل

۳۲ **خایاندن:** پێچوُنی وەخت [ف] صرف وقت

۳۳ **نواندن:** ۱ ـ شاندان، ڕانان ۲ ـ دەخەوکردن [ف] ۱ ـ نمایاندن ۲ ـ در خواب کردن، خوابانیدن

۳۷ **هانای ئێمە:** پشتیوانی و هاریکاری و لاگیری ئێمە [ف] پشتیبانی و کمک و طرفدار ما

۴۰ **نهێم:** ۱ ـ تەوژم ۲ ـ قەوەت، زۆر [ف] فشار، نیرو

۴۱ **بوُرین:** ۱ ـ عافوکردن ۲ ـ ڕابردن [ف] عفو کردن ۲ ـ گذشتن

۴۲ **پێل:** شەپۆلی ئاو [ف] موج

۴۴ **جوُد:** دەڵێن کێوێکە لە خاکی کوردوستان [ف]گویند کوهی است در خاک کُردستان

۵۱ **داهێنەر:** وەدیهێن [ف] مخترع

وەدیهێن: دروستکەر، خوڵقێنەر، سازدەر [ف] درستکننده، آفریدگار

۵۴ **توُشی:** جنگەنی و بەدفەڕی (مەبەس بەڵایەکیان بە سەر هێناوی) [ف] ستیزەجویی (بلایی بر سرت آوردەاند)

۵٦ **ژی:** ژیان، زینگی، زینگانی، ژیا، نەمرد [ف] زندگی

۵٦ **ژیار:** زیندەگی شارستانیەتی [ف] زندگی شهری

۵٦ **ژی و ژیار:** مەبەس ژیان و بژیوی زینگانی

٦۰ **تار:** ۱ ـ هەڵوەدا و دوُرکەوتە ۲ ـ تەرە [ف] ۱ ـ آوارە ۲ ـ گریزان

٦۳ **نایەتە بەر:** ئیزافە نابێ، زیا و زۆر و زاف نابێ (مەبەس هیچ شتی چاکم لەنگۆ نەسیب نابێ) [ف] میوە نمیآورد، اضافە نمیشود

٦٧ **نارەتە:** گورە، گوڕین بە دەنگی بەرز [ف] نعره، صیحه، فریاد

٦٩ **بریان:** گۆشتی براشتی، گۆشتی برژاو [ف] گوشت برشته

٧٠ **بەلاجەوی:** سەیر، سەمەرە، عەجایب [ف] عجایب

٧١ **سەرەڕا:** سەرڕا، دەگەڵ ئەوەشا [ف] علاوه بر

٨١ **ژوان:** پێکگەیشتن لە جێیەکی دیاری کراو [ف] به هم رسیدن در جایی مشخص

٨٢ **بەرداسان:** وەک بەردی، بە وێنەی بەردی [ف] مانند سنگ

٨٢ **ناوبڕ:** ناڤبڕ، تیخە، لەمپەر ٢ ـ نزیکترین ڕێ بۆگەیشتن [ف] ١ ـ تیغه ٢ ـ راه میانبر

٨٢ **بە بێ ناوبڕ:** بە بێ لەمپەر و بێ پسانەوەیەک بە دوای یەکدا [ف] ١ ـ پی‌درپی ٢ ـ پشت سر هم

٨٣ **درۆشم:** نیشانەی تایبەتی [ف] آرم، علامت فارقه

٨٧ **سەلیقە:** ئاوەز، فام [ف] سلیقه

٨٨ **سامان:** ١ ـ هێمنی و ئارامی ٢ ـ دارایی، دەوڵەت (مەبەس تەکوُز و ڕێک و پێک کردن) [ف] ١ ـ امنیت و امان ٢ ـ ثروت و دارایی

٨٨ **ساماندان:** ڕێک و پێک کردن، تەکوُزکردن [ف] تنظیم نمودن

٨٩ **لە حاند:** لە حاست، لە ڕوُی [ف] در برابر

٩٤ **دەمەوڕوُ:** ١ ـ بە سەر ڕوُداکەوتوُ ٢ ـ دەمەوخوار، سەرەوژێر، وەرگەڕاو [ف] ١ ـ دمر ٢ ـ واژگون

١٠٥ **متەق:** ١ ـ دەنگی بەحال، سرتەی کەم ٢ ـ هەناسە ٣ ـ فز، فززە، جوُڵە [ف] ١ ـ صدای پچ‌پچ ٢ ـ نفس ٣ ـ حرکت

١٠٥ **قەرەبەخت:** چارەڕەش، کڵۆڵ، بەدبەخت [ف] سیاەبخت

١١١ **قەرەبوُ:** بژاردنەوەی زەرەر [ف] خسارت، تلافی، تاوان، جبران (منظور جزای نیک و بد اعمالشان)

١١٢ **لەتەک:** دەگەڵ [ف] همراه

١١٣ **ڕموُدە:** ئالوُدە، خوُ پێ گرتوُ، هۆگر، ئۆگر [ف] خوگرفته، الیف شده

١١٤ **بەتڵ:** ١ ـ بەشێک لە شەو ٢ ـ پاڵەوان و ئازا ٣ ـ ماندوُ [ف] ١ ـ قسمتی از شب ٢ ـ قهرمان ٣ ـ خسته

۱۱۸ **ناتەبا:** نێوان ناخۆش [ف] ناسازگار

۱۲۰ **حەمکە:** ئەندازەیەکی زۆر [ف] بە مقدار زیاد

۱۲۳ **چارەنۇس:** بەخت و هات [ف] سرنوشت

‹سوڕەی یۆسف ـ لاپەڕی ۲۳۵›

یۆسف: پێغەمبەرێکی خودا [ف] یکی از پیامبران خدا

۳ **وێڕا:** دە گەڵ، پێڕا، وەل [ف] همراه با

۳ **چیرۆک:** دەنگ و باسی ڕابردۇ، حیکایەت، حەقایەت [ف] داستان

٤ **چەمین:** ۱ ـ داهاتنەوە، لار بۇنەوە ۲ ـ شیاگە، ڕیخ [ف] ۱ خمیدن ۲ ـ سرگین

۵ **گەڕ:** فێڵ، گزی، تەشقەڵە و شڵتاغ [ف] حیله

۱۳ **کوڵ:** خەفەت [ف] اندوه

۱۳ **سەندن:** ئەستاندن، ساندن (مەبەس کڕی) [ف] ستاندن (منظور خرید)

۱۹ **دۆڵچە:** سەتڵی چەرمین [ف] دولچه

۲۱ **زارۆ:** ۱ ـ فرزەند ۲ ـ مناڵی چکۆڵە [ف] ۱ ـ اولاد ۲ ـ کودک

۲۱ **بەم ئاوایە:** بەم جۆرە [ف] اینچنین

۲۱ **زاڵ:** سەرکەوتۇ بە سەر مەبەستدا یان بە سەر دوژمندا [ف] چیره

۲۲ **سەلیقە:** ئاوەز، فام، عەقڵ [ف] عقل

٢٤ **ئاوقا:** تێکەوگلان، یەکتر گرتن بە دەست، گەیشتنە یەکتر بە دەست و تێکەڵ بۇن [ف] گلاویز شدن

۲۵ **کێبەرکێ:** ملە، ڕکبەڕکە لە بازی یان لە کارێکدا (مەبەس ڕپسان داپسان) [ف] مسابقه

۲٦ **پرسف:** جواو، پەرسف [ف] جواب

۳۰ **قاو:** خەبەرێ کە دەناو حەشامەتدا بڵاو بۆتەوە، ئیشاعە [ف] شایعە

۳۱ **نامەخوا:** ۱ ـ وشەی سەیر مان ۲ ـ وشەیەکە بۆ خۆشەویستی (دەڵێن کە لە چاو نەچێ) [ف] کلمەی تعجب ۲ ـ کلمەای برای محفوظ ماندن از بلا، (ماشاالله)

۳۱ **حەپەسان:** واق ورمان، گێژ و مەنگ بوُن، سەرسام مان، لە جێ وشک بوُن، مات بوُن، عەبەسان [ف] مبهوت شدن، گیج و متحیّر شدن

۳۶ **خێرەومەند:** چاکەکار، بەخشندە لە ڕێی خودا [ف] نیکوکار

۳۸ **کەفتگ:** بەرەوە بوُگ بۆ سەرزەمین [ف] افتاده

۳۸ **کەفتگ:** بەگوێ کردن [ف] پیروی کردن

۴۱ **چینە:** ۱ ـ ڕیزێک لە دیواری بە قوڕ ۲ ـ دانە مریشک [ف] ۱ ـ دیوارگلی ۲ ـ چینە

۴۵ **دێر:** ۱ ـ درەنگ ۲ ـ لەمێژینە ۳ ـ جێگەی ڕەبەنی خاچپەرست [ف] ۱ ـ درنگ ۲ ـ گذشتۀ دور ۳ ـ دیر راهبان

۴۵ **ژوان:** پێک گەیشتن لە جێگەیەکی دیاری [ف] بە هم رسیدن در جای از قبل تعیین شده

۴۵ **دێر و ژوان:** بەکاوەخۆ (مەبەس دوای چەند ساڵان)

۴۹ **گوشین:** کوُشین، ڕێک کوشین، گوشیان (مەبەست تێر و تەسەلی) [ف] فشردن

۵۱ **دەستەمۆ:** ۱ ـ ڕام، حەیوانێ کە ڕامی دەستی خاوەنی بێ و زوُ بگیرێ ۲ ـ کارەکەر [ف] ۱ ـ رام، اهلی ۲ ـ کارگر

۵۳ **پاکانە:** تۆمەت لا بردن (پاکانەی خۆم کرد، پاکانەی تۆم کرد) [ف] تبرئە

۵۶ **خۆش‌نشین:** قەرە، ئەو ڕەعیەتەی لە دێ زەمینی نیە و دەتوانێ بارکا و بڕوا و لە هەر مەڵبەند و ناوچەیێ پێی خۆش بێ بژی [ف] خوش‌نشین

۵۹ **خانەخۆ:** خاوەنی ماڵی بە میوان [ف] میزبان

۵۹ **پێوانە:** ئامرازی پێوان، قاپی بەراورد کردن، کیلە، کیل، کەیل (مەبەس بژیوی پێداویست) [ف] پیمانەی غلّە (منظور خواروبار)

۶۷ **قەزا:** ۱ ـ حوکمی خودا ۲ ـ بەڵا، بەسەرهاتی ناخۆش ۳ ـ قەرەبوُی شتی فەوتاو [ف] ۱ ـ حکم خداوندی ۲ ـ بلا، مصیبت ۳ ـ جبران مافات

قەرەبوُ: بژاردنەوەی زەرەر [ف] تلافی، جبران خسارت، تاوان

۷۰ **جارچی:** ڕاگەیەن، قاوکەر بۆ دەنگ و باسێک [ف] جارچی، مُنادی

۷۱ **جار:** ڕاگەیاندن بە دەنگی بەرز (جاریان کێشا) [ف] اعلام عمومی

۷۵ **هەر بۆخۆی سزای خۆیەتی:** [ف] خودش بنده و گروگان بە سزای آنچە کردە دچار می‌شود

۷۶ **گلدانەوە:** لای خۆ هێشتنەوە [ف] نزد خود نگە داشتن

۷۸ **زورهان:** لە کارکەفتگ، پیر، بە تەمەن [ف] از کار افتادە و پیر

۸۰ **بڕیار:** شەرت، پەیمان، قەرار (مەبەس حوکمی خودایە) [ف] شرط و قرار

۸۳ **هەوا:** مەبەس ئیشتیا و تاسە و ئارەزوُیە [ف] منظور اشتیاق و آرزو، هوای نفس

۸۶ **دڵمەند:** دڵمەن، دڵ ئێشاو [ف] رنجیدە خاطر

۸۸ **کەلەلا:** ۱ ـ پەرێشان حال ۲ ـ زۆر نەخۆش ۳ ـ شەکەت ٤ ـ ڕەق و کز [ف] ۱ ـ پریشان‌حال ۲ ـ بدحال ۳ ـ خستە ٤ ـ لاغر و مردنی

۹٤ **پاتەران:** وڕاوە [ف] هذیان گفتن در خواب

۹٦ **وات:** گوتن [ف] گفتن

۹٦ **نەواتم:** نەمگوت [ف] نگفتم

۹۹ **نک:** لا، جەم، کن [ف] نزد

۱۰۰ **وەدی‌هاتن:** ڕوُدان [ف] بە وقوع پیوستن

۱۰۰ **سارا:** چۆل و بیابان [ف] صحرا

۱۰۰ **دلاوا:** ۱ ـ سەخاوەت ۲ ـ بەخشندە [ف] ۱ ـ سخی ۲ ـ بخشندە

۱۰۱ **وەدی‌هێن:** دروست‌کەر، خوڵقێنەر [ف] آفرینندە

۱۰۷ **جەزرەبە:** ئازار، عەزیەت [ف] آزار

۱۰۷ **داپۆشەر:** کەسێ کە دادەپۆشێ [ف] پوشندە

۱۰۷ **جەزرەبەی داپۆشەر:** (مەبەس ئازار و عەزیەتی نهێنی کە لە لای خوا لە پڕ و نەکاو تووُشی خوڵقێنەراو دێ)

۱۱۱ **واتە:** قسە، گوتە، بێژ، بێژاو [ف] سخن

١١١ **شی:** ١ ـ شەرح لە شتی گران ٢ ـ جودایی [ف] ١ ـ تفسیر ٢ ـ جودایی

«سوُڕەی ڕەعد ـ لاپەڕی ٢٤٩»

ڕەعد: شریخەی هەور، هەوری بە گوڕرە [ف] رعد، تُندر

٢ **هستون:** ئەستون، کۆڵەکە، دار یا بەردی درێژکە وەبەر بانی دەدەن [ف] ستون

٤ **لف:** ١ ـ وەک، چون، وێنەی ٢ ـ پێچ، پێچدان ٣ ـ ئاواڵ دوانە [ف] ١ ـ مانند ٢ ـ پیچ، پیچش ٣ ـ همزاد، دوقلو

٦ **هەڵپە و لەز:** زوُیەکی زوُ [ف] بە فوریت

١٠ **هەڵبڕاندن:** ١ ـ بڵندکردن ٢ ـ بڕین بە تیغ ٣ ـ کەوتنە شوێن بە غار [ف] ١ ـ بلند کردن ٢ ـ بریدن با تیغ ٣ ـ در تعقیب دودیدن

١١ **پەیجۆر:** ١ ـ شوێن گێڕ ٢ ـ تۆژەرەوە و کۆڵەرەوە [ف] ١ ـ پیگیر ٢ ـ پژوهشگر

١٢ **تەماداری:** هومێدەواری [ف] امیدواری

١٢ **داوەستاندن:** (دەبێ ڕاگیرانی پڕ لە ئاو و یا کێم و زوُخاو بێ)

١٢ **داوەستان:** ڕاگیران دوای پڕ بوُن [ف] متوقف کردن بعد از پر شدن

١٢ **وەستان:** ١ ـ ڕاگیران، پێش گرتن ٢ ـ ماندوُ بوُن [ف] ١ ـ ایستادن و متوقف کردن ٢ ـ خستە شدن

١٢ **هەوری پڕ دادەوەستێنێ:** (مەبەس هەوری پڕ لە ئاو لە ئەزمێن ڕاگیر دە کا) و یا (هەوری پڕ ئاو لە عاسمان لە جوُڵە و بزوُتن دەخا و ڕاگیری دە کا و ڕادە گرێ) (ئەستێرەکە پڕ لە ئاو داوەستاوە، گۆڵەکە پڕ لە ئاو داوەستاوە، قامکم پڕ لە کێم داوەستاوە، پڕ بوُە لە جوُڵە و بزوُتن کەوتوُە)

١٥ **خوا نەخوایی:** ١ ـ بڵێی یا نەڵێی ٢ ـ بتهەوێ یا نەتهەوێ ٣ ـ پێت خۆش بێ یا پێت ناخۆش بێ ٤ ـ چاک بێ یا خەراپ [ف] ١ ـ بگویی یا نگویی ٢ ـ بخواهی یا نخواهی ٣ ـ خوشت بیاید یا نیاید ٤ ـ خوب باشد یا بد

۱٦ **نەقاندن:** هەڵبژارتن [ف] انتخاب کردن، برگزیدن

۱۷ **بارستایی:** بارست، ئەستوُری و بڵندی (مەبەس پڕ بە دوۆڵ و دەرە و شێو ئاو دێ) [ف] حجم

۱۷ **دەمانن:** دەماندن، مؤشەدەمە وەکار خستن [ف] دمیدن با دمۀ آهنگری

۱۷ **کەرستە:** ۱ ـ ئەسباباتێ کە شتێکی لێ دروست بێ ۲ ـ ئامرازی شت دروست کردن [ف] ۱ ـ مواد اوّلیه ۲ ـ ابزار

۱۹ **کوت:** کۆڵ، کۆڵ لە لاق یان لە دەست [ف] قطع انگشت در دست یا پا

۱۹ **کوێرە:** بێچاوە، هیچ نابینێ [ف] بی‌چشم است، هیچ نمی‌بیند (فلان کور)

۱۹ **کوت و کوێرە:** (مەبەس بێ ئاوەز و نەفامە) [ف] بدون عقل و فهم است

۲۱ **قوت:** ۱ ـ بڕان ۲ ـ کورت [ف] ۱ ـ قطع ۲ ـ کوتاه

۲۲ **خۆیان گرت:** خۆ ڕاگریان کردە پیشەی خۆیان [ف] صبور و بردبار شدند

۲٤ **سای:** سا، سێبەر، سێوەر [ف] سایه

۲۵ **هەودا:** ۱ ـ داو، تا ۲ ـ تاڵ (مەبەس بەڵێن و پەیمان و شەرت و وەفا دەگەڵ خودای‌دا) [ف] تار نخ و موی ۲ ـ تار

۳۳ **خەملاو:** ۱ ـ ڕازاوە، جوان کراو ۲ ـ براورد کراو [ف] ۱ ـ آراسته ۲ ـ برآورد شده

۳۵ **خودێترس:** لە خودا ترس [ف] کسی که از خدا خوف و ترس داشته باشد

٤۱ **دین:** ۱ ـ دێین ۲ ـ چاو پێ کەوتن، دیتن [ف] ۱ ـ می‌آییم ۲ ـ دیدن

«سوُڕەی ئیبراهیم ـ لاپەڕی ۲۵۵»

ئیبراهیم: پێغەمبەرێکی خودا [ف] یکی از پیامبران خدا

۱۰ **داهێنان:** ۱ ـ لە نوێ هێنان ۲ ـ ڕام کردن [ف] ۱ ـ اختراع ۲ ـ رام کردن

۱۰ **گەرەگ بوُن:** ویستن، خواستن (گەرەکتانە: مەبەس حەز دەکەن، دەتانەوێ) [ف] خواستن

۱۳ **گەرەک:** پێویستە، ئەبێ، ئەشێ [ف] لازم است

۱۷ **قێز:** بێز، دڵ تێکچوُن لە دیتنی شتێ [ف] دل به هم آمدن از دیدن چیزی

۱۸ **بوُڵ:** مشکی، خۆڵەمێش، خۆلی [ف] خاکستر

۱۸ **بۆڵە:** ۱ـمشکی، خۆڵەمێش، خۆلی ۲ـوورتە و پرتەی توُڕەیی [ف] ۱ـخاکستر ۲ـغرولند کردن

۱۸ **ڕەشە با:** بای توندی ڕۆژاوا [ف] باد دبور

۲۸ **هەتەر:** ۱ـ خەتەر ۲ـ سەر و بەرکردنی تیر ۳ـ مەودا حوکمی چاو [ف] ۱ـ هلاک ۲ـ خطا رفتن تیر ۳ـبُرد دید

۲۸ **ڕەتان:** ۱ـڕاکردن لە ترسان ۲ـ هەڵاتن [ف] ۱ـ فرار ۲ـ دویدن

۲۸ **ڕەتاندن:** ناچار و مەجبوُر بە ڕاکردن و هەڵاتن کردن [ف] وادار به دویدن کردن

۲۹ **بنکە:** بنە، مەکۆگە، موکۆ بنکەی پێشمەرگە لە چیای قەندیلە [ف] مقّر

۳۲ **پێ:** ۱ـ دەستوُر و ڕێ و شوێن (بەو پێیە ناوێ بچن) ۲ـ لاق، پا، قاچ ۳ـبەو (وای پێ بڵێ) [ف] ۱ـرسم و عادت ۲ـ پا ۳ـبه او

۳۲ **بە پێی:** بەو داب و دەستوُرەی، بەو نەریت و خدەی [ف] با این روش و دستور

۳۷ **جێ:** شوێن و جێگە

۳۷ **جێ کردەوە:** شوێن و جێگایە کم بۆ هەڵبژارد و لە وێم دامەزراند [ف] مسکن دادم

٤۳ **لەز:** پەلە، عەجەلە [ف] عجله

٤۳ **لە ترسانا بە لەز دەچن:** لە ترسان هەر دەڵێی هەڵدێن [ف]گویی از ترس در شتابند

٤٤ **هەتا بە دەنگتەوە بین:** (بە قسەت بکەین) [ف] دعوت تو را اجابت کنیم

۵۰ **قەتران:** دەرمانێکی ڕەشە و لە کوڵاندنی داری سنەوبەر دێتە دەست [ف] مادەای دارای رنگ سیاه که از جوشاندن تکه‌های درخت صنوبر به دست می‌آید

۵۲ **جاڕ:** ڕاگەیاندن بە دەنگی بەرز [ف] اعلام عمومی

«سوڕەی حیجر ـ لاپەڕی ٢٦٢»

حیجر: جێگایەکە بەینی مەدینە و شام [ف] مکانی بین مدینه و شام

٣ **خایاندن:** پێ چوُنی وەخت [ف] صرف وقت کردن

٤ **توُنا:** فەوتاو، نەماو، لەبەین چوُ، تەفر و توُنا [ف] نابود

٤ **تەفر:** فەوتاو، نەماو، پێش توُنا دەکەوێ [ف] همراه «توُنا» آید و معنی نابود دهد

٤ **دیاردە:** ١ ـ دابی تازە پەیا بوُگ ٢ ـ دیار، بەرچاو (مەگەر دەپێشدا لە لەوحی مەحفوز بەڵێنی لەسەر درابێ [ف] ١ ـ پدیده ٢ ـ آشکار

٦ **ئەوشێ:** ١ ـ دەڵێی، دەبێژی، دەئاخێفی ٢ ـ ئیدیعات هەیە، داوات هەیە [ف] ١ ـ می‌گویی ٢ ـ ادعا داری

٦ **لیوە:** ١ ـ لێوە، دین، شێت ٢ ـ فێدار [ف] ١ ـ دیوانه ٢ ـ صرعی

١٦ **برج:** ١ ـ مزڵگەی ڕۆژ لە عاسمان ٢ ـ مانگی سال ٣ ـ قۆنگرەی قوتی قەڵا [ف] ١ و ٢ و ٣ بُرج

١٦ **هەڵنان:** ١ ـ دەبەر چاو گرتن ٢ ـ هەڵدان، پێدا هەڵدان، پەسن دان [ف] ١ ـ در نظر گرفتن ٢ ـ مدح کردن

١٧ **ترۆ:** ١ ـ دەرکراو بە سوُکایەتی ٢ ـ بێ‌ئابرِوُ ٣ ـ نالەبار و دژ [ف] ١ ـ رانده شده با اهانت ٢ ـ رُسوا ٣ ـ شخص ناباب و اخمو

٢٠ **مایە:** سەبەب، باعیس، هۆ [ف] موجب، باعث

٢٠ **بوُنەوەر:** گیاندار [ف] جانور، ذیروح

٢٢ **هەوا:** ١ ـ عاسمان ٢ ـ بڵندایی لە زەوین برزتر ٣ ـ با [ف] ١ ـ آسمان ٢ ـ جوّ زمین ٣ ـ باد

٢٣ **میرات‌بەر:** کەلەپورگر: میراتگر [ف] وارث

٢٧ **لەمەوبەر:** لەمەبەر [ف] قبلاً

٢٧ **لەمەبەر:** بەر ژنوُکە، بەر لە ئێستا، پێش ئێستا [ف] قبل از این

٢٧ **ژنوُ:** لە نوێ، لە سەرڕا [ف] از نو

٣٥ **نفره:** ١ ـ نفر، تۆک ٢ ـ دەرکراو بە سوکی لە ناوکۆمەڵ [ف] ١ ـ دعای بد ٢ ـ رانده شده از جامعه

٤٤ **پاژ:** بەش، جزء (مەبەس دەسته و کۆمەڵێ) [ف] قسمت

٤٧ **بان:** ١ ـ لای سەرو ٢ ـ سەربانی خانوو ٣ ـ بانگی نوێژ ٤ ـ بین [ف] ١ ـ طرف بالا ٢ ـ بام ٣ ـ اذان ٤ ـ باشید

٥١ **خواس:** ١ ـ لە دوای باس بە مانای خەبەر ٢ ـ پای بێ پێڵاو ٣ ـ ویست [ف] ١ ـ بعد از «باس» به معنای خبر ٢ ـ پای برهنه ٣ ـ خواست

٧٢ **دە بە گیانی خۆت سوێندە کە:** دێرەدا خودا بە گیانی حەزرەتی محەممەد سوێندێ دەخوا

٧٣ **گزینگ:** گزنگ، سەرەتای تاوی بەیانی [ف] اوّلین تابش آفتاب

٧٦ **ڕێکی:** ١ ـ تەختایی ٢ ـ دۆستایەتی ٣ ـ بەرانبەری [ف] ١ ـ همواری ٢ ـ دوستی ٣ ـ برابری

٩٠ **هەناردن:** ناردن، ڕەوانە کردن (مەبەس عازاب و ڕەنج و دەردە) [ف] روانه کردن

«سوڕەی نەحل ـ لاپەڕی ٢٦٧»

نەحل: مێشەنگوین، هەنگ [ف] زنبور عسل

٢ **گەف:** ترساندن بە قسە، گف، هەڕەشە [ف] تهدید

٥ **وڵسات:** وڵس، ئاژەڵ، دەوڵەت، ماڵات [ف] دام، حیوان اهلی

١٥ **ڕێباز:** ڕێگەی هات‌وچۆی زۆر [ف] رهگذر عمومی

٢٦ **ڕما:** تێک تەپی، ڕوخا (دیوارە کە ڕما) [ف] فرو ریختن دیوار یا کوه

٢٩ **هەموار:** ڕێک‌وپێک کەوتوو (ئەم چوارچێوە دە گەڵ ڕەسمە کە هەموارە) [ف] مناسب، باب

٤٣ **ئیلان و بیلان:** پێدا گری و سوور بوون (لە ماڵدا غەزریوە و ئیلان و بیلان دەرنا کەوێ) [ف] حرف اصرار و پافشاری

٤٥ **ئارخەیان:** خاترجەم، بێخەم، بێترس و دوودڵی [ف] مطمئن

٤٦ **دەرباز:** ١ ـ رزگار، خەلاس، نەجات، قوتار ٢ ـ رابردن [ف] ١ رستگار، رها ٢ ـ گذشت، گذر

٤٨ **سێوەر:** سا، سایە، سێبەر [ف] سایە

٤٩ **بزاو:** بزاف، جوڵە، حەرەکەت [ف] حرکت

٥٣ **لاڵانەوە:** پارانەوە، لالان [ف] لابە کردن

٥٩ **مەینەت:** ١ ـ دەرد و ئازار ٢ ـ خەم و خەفەت [ف] ١ ـ درد و رنج ٢ ـ غم

٥٩ **تەرە:** ١ ـ بریتی لە ئاوارە ٢ ـ لە لانە تۆراوی بە یەکجاری ٣ ـ ئەو قوڵکەی توتن یان میوەی تێدەکەن و بە گیا دای دەپۆشن [ف] ١ ـ کنایە از آوارە ٢ ـ از خانە رمیدن

٥٩ **ناخ:** ١ ـ ژوورەوەی هەر شتێ، ناوەرۆک ٢ ـ جێگە، لان [ف] ١ ـ درون هر چیزی، ناف، عمق ٢ ـ جای

٥٩ **ئاخ:** ١ ـ خاک، خۆڵ ٢ ـ هاوار لە بەر دەرد و ئازار ٣ ـ خۆزیا [ف] ١ ـ خاک ٢ ـ حرف درد، آخ ٣ ـ کاشکی

٦٢ **دەدرێنە بەر:** مەبەست وەژێر ئاور دەکەون، دەخسترێتە ژێر ئاگر

٦٤ **ئەرا:** ١ ـ بۆچی، چما، لەبەر چی ٢ ـ بۆ، لەبەر (مانای ئەو ئایەتەی لە زانایان بپرسن) [ف] ١ ـ چرا ٢ ـ برای

٦٤ **وێرا:** دەگەڵ، پێرا، وەل [ف] همراه با

٦٤ **بەرۆ:** ئەبا، ئەیبا، ئەیوا [ف] می‌برد

٦٤ **ئەرای تۆ هەناردە بەرۆ:**

٦٦ **سک:** ١ ـ زگ، ورگ و ناو ٢ ـ پێزە، تۆل ٣ ـ ناحەز، ناشیرن [ف] ١ ـ شکم ٢ ـ جنین ٣ ـ زشت

٦٩ **بژیو:** مایەی ژیان، هەرچی پیاوی پێ دەژی [ف] قوت، مایە زندگی

٦٩ **تراو:** شل، بەرانبەری خەست [ف] آبکی

٧٩ **پەلەوەر:** پەلەور، باڵدار، فرندە، باڵندە، مەل، تەیر [ف] پرندە

٨١ **پەسیو:** سوُچ، قوژبن، کەلێن [ف] گوشه

٨٢ **وەرچەرخان:** سوُڕانەوە، بەرەودوا ڕوُکردن، زڤڕان [ف] ورچرخیدن

٨٥ **وچان:** ١ ـ مۆڵەت ٢ ـ پشوُ دان، ئیسراحەت [ف] ١ ـ مهلت ٢ ـ استراحت

٨٧ **فیڕۆ:** بە هیچێ چوُ، خۆڕایی لە دەس چوُ [ف] هَدَر

٨٨ **لەبان:** باڵاتر، بەرەژوُرتر [ف] بالای، بَر

٩١ **لێبڕان:** ١ ـ بڕیار دان، قەرار دان ٢ ـ کەم هێنان، کورت هێنان [ف] ١ ـ تصمیم گرفتن ٢ ـ کوتاه آوردن

٩١ **ڕیس:** خوری و لۆکەی بە تەشی و خەرەک بادراو [ف] ریسیده، رشته

٩٢ **کرژ:** ١ ـ بەنی توند بادراو ٢ ـ قرچاو ٣ ـ موی لێکهاڵاوی سەر، قرژ [ف] ١ ـ رشتهٔ خوب تابیده ٢ ـ چروکیده ٣ ـ موی فرفری شده

٩١ **کرژی:** ١ ـ چۆنیەتی کرژ ٢ ـ بەڵەکی، بەڵەک بوُنی پێست [ف] ١ ـ کیفیت (کرژ) ٢ ـ بَرَص

١٠٢ **گیانە پیرۆزەکە:** (دەبێ مەبەس جوبرائیل بێ) [ف] روح‌القدس

١٠٨ **سۆ:** نوُر، ڕوُناکی [ف] روشنایی

١٠٨ **کپ:** ١ ـ توُند پێکەوەنان کە درزی تێدا نەمێنێ ٢ ـ گوێ کە نەبیسێ (گوێم کپ و کەڕە) [ف] ١ ـ کیپ ٢ ـ کری گوش

١١٢ **وەی:** ئازار (پیاگێ بێ وەی و ئارامە) [ف] آزار

١١٤ **زەڵاڵ:** ١ ـ زوڵاڵ، ڕوُنی و سافی بۆ ئاو ٢ ـ ڕەوانی بۆ دەنگ و ئاواز [ف] ١ ـ زلال، روشنی آب ٢ ـ صافی صدا

١٢٠ **چوُ:** ڕابرد، ڕۆیشت [ف] رفت

١٢٠ **چوُگ:** ڕۆیشتوُ (بەرەو هەق ڕۆیشتوُ) [ف] رفته (رو به حق رفته)

«سوڕەی ئیسراء ـ لاپەڕی ۲۸۲»

ئیسراء: شەو ڕۆیی، شەو ڕەوی [ف] رفتن در شب

۵ **ئاژن:** ۱ ـ زۆر تێ چەقاندن، بە دەوری یەکا تێوە کردن (هەموگیانیان دەرزی ئاژن کرد) ۲ ـ کۆڵینەوەی ددان بۆ خاوێن کردنەوە لە گۆشت و شتی وا [ف] ۱ ـ خلانیدن ۲ ـ دندان خلال کردن

۵ **ئاژنین:** ۱ ـ داخستن ۲ ـ کۆڵینەوە و تێوە کردنی نوک تیژ بە شتێکدا [ف] ۱ ـ بستن ۲ ـ خلانیدن

٦ **هەژمار:** ژمارە، ژمار [ف] شمارە

۷ **تەفر:** فەوتاو، نەماو، پێش تونا دەکەوێ (یاخۆ زاڵم تەفر و تونا بێ) [ف] نابود

۱۱ **لەز:** پەلە، عەجەلە [ف] عجلە

۱٤ **حەسێوگەر:** ۱ ـ حیسابگەر، حەساوگەر ۲ ـ ئەستێرەناس [ف] ۱ ـ حسابگر ۲ ـ منجّم

۱٦ **هاڕین:** ورد کردن وەک ئارد [ف] آرد کردن

۲۲ **تەشەر:** تانە، قسەی بە تێکوڵ [ف] تَشَر

۲۳ **تێ خوڕین:** لێ گوڕاندن، بە قەو دواندن [ف] نهیب زدن

۲۸ **نەرم و نیان:** ۱ ـ قسەی دوور لە توڕەیی ۲ ـ بنیادەمی بە سەبر و حەوسەلە [ف] ۱ ـ سخن ملایم ۲ ـ آدم با حوصلە

۲۹ **سەرکۆنە:** سەرزەنشت، سەردەنشت، سەرکۆ [ف] سرزنشت

۲۹ **عەزرەت:** ئاوات، تاسە، ئارەزوی زۆر [ف] حسرت و اشتیاق

۳۳ **ئاریکار:** کۆمەک، یاریدە، هاریکار [ف] کمک، یاری‌دهندە

۳۳ **ئاریکار:** یاریدە دەر، هاریکار، کەسێ کۆمەک بە کەسێ دەکا [ف] یاری‌دهندە

۳۵ **تەکوز:** ڕێک و پێک و لەبار و بێ کەمایەسی [ف] دارای نظم و ترتیب

۳۹ **ڕاونان:** شوێن کەوتن بۆ گرتن، دانە دوو، دانە پەی [ف] دنبال کردن، تعقیب

٤۱ **ڕەوین:** ۱ ـ هەڵاتن لە ترسان ۲ ـ نەمانی خەو [ف] ۱ ـ رمیدن ۲ ـ خواب از سر پریدن

٤١ **ڕەوینەوە:** ١ ـ هەڵاتن، ڕەوین ٢ ـ کرانەوەی پزۆ [ف] ١ ـ رمیدن ٢ ـ وا شدن بند نیفه

٤٢ **پەیجۆر:** ١ ـ شوێنگێر ٢ ـ توێژەرەوە وکۆڵەرەوە [ف] ١ ـ پیگیر ٢ ـ پژوهشگر

٤٧ **مێر:** ١ ـ پیاو ٢ ـ ئازا لە شەڕ ٣ ـ دڵاوا و مەرد ٤ ـ پیر، بە تەمەن ٥ ـ خۆشەویستی [ف] ١ ـ مرد ٢ ـ شجاع ٣ ـ نیکوکار ٤ ـ پیر، سالخورده ٥ ـ مهر، محبّت

٥٠ **کوچک:** بەرد [ف] سنگ

٥١ **چێ بوێک:** دروستکراوێک، سازکراوێک [ف] چیزی که ساخته و آماده و مهیّا شده باشد

٥٢ **وەگەڕان:** ١ ـ گێڕانەوەی قسە ٢ ـ گەڕانەوە [ف] ١ ـ بازگو کردن ٢ ـ بازگشتن

٥٤ **بریکار:** وەکیڵ، نایب [ف] وکیل

٥٧ **هۆدا:** ١ ـ ئۆدا، دایک ٢ ـ بانگ لە دایک کردن [ف] ١ ـ مادر ٢ ـ کلمەی خطاب به مادر

٥٧ **هێژایە:** ١ ـ ئەوەندە دێنێ ٢ ـ زۆر بەنرخە ٣ ـ شیاوی ئەوەی هەیە [ف] ١ ـ می‌ارزد ٢ ـ ارزشمند است ٣ ـ شایستگی دارد

٦٣ **سا:** ١ ـ کەوابوو ٢ ـ ئیتر [ف] که این طور

٦٧ **بەژ:** ١ ـ وشکانی ٢ ـ بەر [ف] ١ ـ خشکی ٢ ـ برّ، مقابل دریا

٦٨ **باهۆز:** ١ ـ گردەلوول ٢ ـ گێژەلووکە [ف] گِردباد

٧١ **گاسی:** ١ ـ گازی ٢ ـ بانق ٣ ـ بانگ [ف] صدا

٧١ **قەی:** ١ ـ قەد ٢ ـ ئەندازە [ف] ١ ـ قامت ٢ ـ اندازه

٧١ **بەقەی:** بەقەد، بە ئەندازەی [ف] به اندازهٔ

٧١ **زراف:** ١ ـ باریک، بەرانبەری ئەستوور [ف] باریک، مقابل کلفت

٧١ **زراو:** ١ ـ زارە، کیسەی زەرداو ٢ ـ زافر، وێران (مەبەس زرافە کە بە مانای باریکە) [ف] ١ ـ زهره ٢ ـ شجاعت

٧٨ **هەڕمە:** ١ ـ ڕەواج، برەو ٢ ـ پڕایی خەڵک وکۆمەڵ [ف] ١ ـ رواج ٢ ـ انبوهی مردم

٧٨ **هەڕەمە:** ١ ـ برەو، پەرە، ڕەواج، ڕەونەق ٢ ـ جەنگە، هەڕەت ٣ ـ گوێترە [ف] ١ ـ رواج ٢ ـ موسم، عنفوان ٣ ـ درهم، بدون محاسبه

٩١ **فڕکە:** ١ ـ باز بردنی زۆر بڵند ٢ ـ دەرپەڕین و ڕۆیشتنی توند و تیژ ٣ ـ فەرمانی خـواردنـەوە
[ف] ١ ـ پرش بلند ٢ ـ در رفتن با شتاب تمام ٣ ـ فرمان نوشیدن، بنوش

٩٢ **پاژ پاژ:** بەش بەش، پارچە پارچە، لەت لەت [ف] جزء به جزء

٩٧ **کڵ:** بڵێسەی ئاگر ٢ ـ جێگەی سواڵەت تێدا سوُرکردنەوە ٣ ـ سورمە، کل [ف] ١ ـ شعلۀ آتش
٢ ـ داش، کورۀ سفال‌پزی ٣ ـ سرمه

٩٧ **نێڵ دان:** ساز دانی گڕی زۆر بە تەوژم [ف] برافروختن آتش بسیار شعله‌ور

١٠٠ **هێمان:** هێشتان [ف] هنوز

«سوُرەی کەهف ـ لاپەڕی ٢٩٣»

کەهف: ئەشکەوت، ڕەهۆڵی زل لە شاخدا، ئەشکەفت [ف] غار

٢ **نواندن:** ١ ـ شاندان، ڕانان ٢ ـ دەخەوکردن [ف] ١ ـ نمایاندن ٢ ـ خوابانیدن

٩ **ڕەقیم:** کەتیبە، نوُسراوی زۆر قەدیم لە بەرد [ف] کتیبه، لوحه

٩ **سەمەرە:** سەمەر، سەرسوُڕێن، عەجایب (شتێکی سەیر و سەمەرەیە) [ف] شگفت

١٦ **هەڵبڕان:** ١ ـ جویێ بوُنەوە (کاکم لە ئێمە هەڵبڕا) ٢ ـ بڕان بە تیغ [ف] ١ ـ جدا شدن ـ ٢ ـ بریدن با تیغ

١٦ **ڕەخسان:** بەدی‌هاتن و پەیدا بوُن لە خۆوە (کاریان بۆ جوُر بێ) [ف] به وجود آمدن

١٧ **ئالی:** سەمت، لا، ڕەخ [ف] سو، طرف، سمت

١٩ **زیت:** ١ ـ زرینگ، وریا، وشیار ٢ ـ چاو لەسەر هەست [ف] ١ ـ زرنگ، باهوش ٢ ـ تیزچشم

٢٢ **سپڵۆت:** سپڵۆ ٢ ـ پیس وگڵاو [ف] ١ ـ سگ ٢ ـ نجس

٢٢ **سپڵۆ:** چوارپێ، سە، سەگ، گەماڵ، بەشدار، کوُچک [ف] سگ

٢٣ **سۆزی:** سبحە، ڕۆژی دوایی، سبەی [ف] فردا

٢٨ **ڕەدا:** قایل بوُن، ڕازی بوُن [ف] رضایت

٢٨ **هەڵبواردن:** بواردن، خۆ لێ لادان، هەڵ بگاردن [ف]گذشتن از، مورد توجه قرار ندادن

٢٨ **گوێ لە مست:** گوێ ڕایەڵ، گوێ لە مشت [ف] فرمانبر

٢٩ **کۆن:** ڕەشماڵ، چادر [ف] چادر

٢٩ **کوێن:** پارچەی ڕەشماڵ [ف] پارچەی سیاه چادر

٣٦ **ڕا:** بڵند [ف] بلند

٣٦ **ڕا بە:** بڵند بە، هەستە [ف] بلند شو

٣٦ **ڕا بوُن:** هەستان، بەرزەوە بوُن [ف] برخاستن (گمان ندارم قیامت برپا شود)

٤٥ **پژگان:** پڕژان، بڵاو بوُنی ورد و شل، بڵاو کردنی ورد، پنژان [ف] پاشیدن مایع و جامد ریز، پخش و پلا کردن

٤٦ **پێتر:** زۆرتر، پتر [ف] بیشتر

٥٠ **یار:** هەواڵ، ئاواڵ، ڕەفیق [ف] یار

٥٠ **یاربەیار:** هەواڵ بە هەواڵ ،ئاواڵ بە ئاواڵ، ڕەفیق بە ڕەفیق (مەبەس ئەویەکە بە جێی خوا، شەیتان و تۆرەمەی بە دۆستی خۆ هەڵبژێرن و بە مانای گۆڕینەوەش دەبێت یانی شت بە شت دان) [ف] معاوضە، مبادلۀ رفیق به رفیق

٥٣ **دەرەتان:** ١ ـ ڕێی هەڵاتن ٢ ـ چارە [ف] ١ ـ راه فرار و گریز ٢ ـ چاره

٥٤ **گیڕە:** ١ ـ چەقە کردن و چەنە لێ دانی زۆر ٢ ـ شڵتاغ و تەشقەڵە، گەڕ [ف] ١ ـ روده درازی، وراجی ٢ ـ شلتاق

٥٤ **گێرە کردن:** ١ ـ بریتی لە هاتوچۆ بە سەر قوڕدا کردن ٢ ـ بە سم کوتانی دەخڵ و گیا [ف] ١ ـ رفت‌وآمد روی گل ٢ ـ با سم چهارپایان کوبیدن گیاه و گندم و جو درو شده

٦٠ **لاو:** جحێڵ، خوَرت [ف] بُرنا، جوان (مەبەس یوشەع، یوشع)

٦٠ **لێ بڕان:** ١ ـ بڕیار دان، قەرار دان ٢ ـ کورت هێنان، کەم هێنان [ف] ١ ـ تصمیم گرفتن ٢ ـ کوتاه آمدن

٦١ **ماساو:** ماسی [ف] ماهی

٦٢ **دەرباز:** ١ ـ ڕا بردن ٢ ـ ڕزگار، نەجات، خەڵاس، قوتار [ف] ١ ـ گذشت، گذر ٢ ـ رستگار، رها

٦٣ **ئەمیش:** ئەویچ، ئەویش [ف] او نیز

٦٥ **عەبدێک:** بەندەیەک (مەبەس حەزرەتی خدر) [ف] عبدی

٦٨ **نەمازە:** نەخوازە، ناوازە، بە تایبەتی، نەخازا [ف] بە ویژه

٦٨ **دەربردن:** هەڵ کردن، خۆگری لە بەر ئەرک و کار [ف] تحمّل کردن

٧٤ **زایە:** بریتی لە مردوُ (پیاوێکی لە دەست زایە بوُ) [ف] ضایع، تلف

٧٩ **زەوت:** ١ ـ داگیر کردن، زەبت، زەفت ٢ ـ ئارام [ف] ١ ـ غضب ٢ ـ آرام

٨٤ **هۆ:** سەبەب، سۆنگە [ف] انگیزە، سبب

٨٤ **سۆنگە:** لەبەر، بە هۆی، هۆ [ف] سبب، بە وسیلە، بە سبب

٨٤ **ڕەخسان:** بەدی هاتن لە خۆوە [ف] بە وجود آمدن

٨٤ **گش هۆیە کیشمان بۆ ڕەخساند:** [ف] همۀ انگیزەها را برایش ممکن گردانیدیم

٩٤ **بەربەست:** ١ ـ بەربەس، لەمپەری سەر ڕێگە، ڕێبەندان ٢ ـ لەمپەری ئاو گەڕاندنەوە [ف] ١ ـ راەبند ٢ ـ سدّ

٩٦ **پاژە:** لەت، پارچە [ف] پاژە، قطعه

٩٦ **دەماندن:** مُوشەدەمە وەکار خستن [ف] دمیدن با دمۀ آهنگری

٩٧ **لوا:** ڕەخسا، هەلم دەسکەوت [ف] ممکن شد

١٠٠ **ڕانان:** بەرچاوی حەشامات دان [ف] بە نمایش گذاشتن

١٠٤ **تەقالا:** کۆششت، هەوڵ [ف] سعی و کوشش

١٠٥ **سەنگ:** ١ ـ بریتی لە قەدر و حورمەت ٢ ـ بەرد ٣ ـ قورسایی، کێش [ف] ١ ـ کنایە از احترام و منزلت ٢ ـ سنگ ٣ ـ وزن

«سوڕەی مەریەم ـ لاپەڕی ٣٠٥»

مەریەم: دایکی عیسا پێغەمبەر [ف] مادر عیسی پیامبر

٣ **نزم:** ١ ـ پێچەوانەی بڵند، نەوی ٢ ـ بێ تاقەت ٣ ـ بێ ئاکار و کەم ئابڕوُ [ف] ١ ـ پست ٢ ـ ناتوان ٣ ـ دون و بی‌آبرو

٤ **پێشە:** ئێسک، ئێسقان [ف] استخوان

٨ **کەلەلا:** ١ ـ شە کەت ٢ ـ نەخۆشی زۆر نەخۆش ٣ ـ پەرێشان حاڵ ٤ ـ ڕەق و کز [ف] ١ ـ خستە ٢ ـ بیمار بد حال ٣ ـ پریشان حال ٤ ـ لاغر مردنی

٩ **بەرێ:** ١ ـ لە پێشوُدا ٢ ـ بەڵێ [ف] ١ ـ از قبل ٢ ـ آری

١٣ **گەرد:** ١ ـ غومار، تۆز ٢ ـ قربان ٣ ـ گەڕ، چوُن و هاتن ٤ ـ کەموُسکە (مەبەس خەوش و عەیب و عار) [ف] ١ ـ غبار ٢ ـ قربان ٣ ـ گشت‌وگذار ٤ ـ اندک

١٣ **کەموُسکە:** بڕوُکە، پیچەک، کەمێک، تۆزێک [ف] اندک

٢٥ **کۆتەر:** ئەستوُرایی دار [ف] قطر درخت

٢٦ **بتەکمەوە:** دوُرکەومەوە، لێی بکشێمەوە [ف] دور شوم، شانە خالی کنم

٢٧ **سەمەرە:** ١ ـ سەمەر، سەرسوڕێن، عەجایب ٢ ـ سەرگوروشتە [ف] ١ ـ شگفت ٢ ـ سرگذشت

٣٥ **شیان:** لێوەشانەوە، پێ ڕەوا بوُن، لێهاتن (ئەم کارە لە تۆ ناوەشێتەوە، ئەو جلە لە تۆ دەوەشێتەوە) [ف] سزاواری، شایستە و مناسب

٣٦ **ڕاگە:** شوێنی هات‌وچۆی خەڵک [ف] راه

٣٧ **دەستە و بەستە:** کۆمەڵێ کە خۆ بە خۆیی بکەن [ف] دار و دستە

٣٨ **چاو زیت:** چاو وریا، چاو وشیار [ف] تیزچشم

٤٨ **قەرەبەخت:** چارەڕەش، کلۆڵ، بەدبەخت [ف] سیەبەخت

٥٦ **باخێوە:** بدوێ، باس بکە [ف] گفتگو کن، یاد کن

٥٨ **کوڵ:** قوڵتی ئاو (مەبەس بە گریانێکی لە کوڵەوە) [ف] جوشش آب

۵۸ **کوڵ:** خەفەت [ف] اندوه

۵۹ **خوسار:** زەرەر [ف] زیان

۶۲ **ژەم:** جەم، ژوم [ف] وعدەی خوراک

۷۵ **تل:** ۱ ـ خلار، گلار، بزۆتن لەسەر لا ۲ ـ ورگ، عور، گیپاڵ ۳ ـ قامک، تبل، کلک، ئەنگوست [ف] ۱ ـ غَلت ۲ ـ شکمبه ۳ ـ انگشت

۷۵ **سەڵا:** ڕۆژی هەستانەوەی دوای مەرگ (مەبەس ئەوەیە کە لە قیامەتێ چی بە سەر دێ) [ف] قیامت

۸۳ **ختۆکە:** ختکە، قانە قدیلکە، قدیلکە [ف] قلقلک

۸۶ **تینگ:** تینۆ، تێنۆ [ف] تشنه

«سوڕەی تاها ـ لاپەڕی ۳۱۲»

ط و ه: ط و ه [ف] حروف مقطعه و رموز قرآن

۲ **چەوسان:** ڕەنج دان، زەحمەت کێشان [ف] زحمت کشیدن

۷ **هەڵبڕاندن:** ۱ ـ بڵند کردن ۲ ـ بڕین بە تیغ ۳ ـ کەوتنە شوێن بە غار [ف] ۱ ـ بلند کردن ۲ ـ بریدن به تیغ ۳ ـ تعقیب کردن

۱۰ **خەتیرە:** ۱ ـ داری نیوە سوتاوی بە گڕ، بزۆتی ئایساو، چوڵەچرا، چلوسک [ف] هیزم نیم‌سوخته، نیم سوخته

۱۲ **شیو:** دۆڵی تەنگ [ف] دره تنگ

۱۳ **گوێدێر:** گوێدەر، بیسەر، گۆهدار [ف] شنونده

۱۳ **ڕاسپێری:** کارێ کە ئەدرێ بە ڕاسپاردە، قەوینتی (مەبەس ئەوەیە کە گوێ بدە وەحی) [ف] سفارش، توصیه

١٦ **بەڵای بەلاتەت:**

١٦ **بەڵا:** ١ ـ مسیبەت، ڕوداوی ناخۆش، بەلا ٢ ـ با، بڵانێ ٣ ـ ئەمما [ف] ١ ـ مصیبت ٢ ـ بگذار باشد ٣ ـ امّا

١٦ **بەلاتە:** کەلاکی منداری حەیوان [ف] لاشەی مردەی حیوان

١٦ **لاتە:** ١ ـ تەنگەنەفەسی ٢ ـ نەداری، نەدارە [ف] ١ ـ نفس تنگی ٢ ـ بینواست

١٦ **بەڵای بەلاتە:** ١ ـ دەردی تەنگەنەفەسی ٢ ـ دەردی ڕوت و نەداری (مەبەس وەک حەیوانان مندارەوە بێ، یا بەکافری بمرێ) [ف] ١ ـ درد نفس‌تنگی ٢ ـ درد بینوا بودن

١٦ **وێ:** ١ ـ ببێ ٢ ـ ئەو ژنە [ف] ١ ـ باشد ٢ ـ این زن

١٦ **بوێ:** ببێ [ف] باشد

١٨ **ڕان:** ١ ـ مێگەلە مەڕ ٢ ـ گاگەل ٣ ـ لە ئەژنۆ بەرەژوڕ تا سمت [ف] ١ ـ گلّه گوسفند ٢ ـ رمه ٣ ـ ران

٢٥ **پشوو درێژم بکە:** حەوسەلە و سەبر و پشوو و لەسەرەخۆییم بدەیە [ف] صبور و بردبارم کن

٢٥ **پشوو:** ١ ـ نەفەس، هەناسە ٢ ـ ئیسراحەت، وچان [ف] ١ ـ تَنَفّس ٢ ـ استراحت کردن

٢٧ **گیر:** بەرهەڵست، لەمپەر، کۆسپ (مەبەس پسک بونی حەزرەتی موسایە) [ف] مانع، مانع سر راه

٣٩ **ڤیان:** عشق، دڵداری [ف] عشق و محبت

٤٥ **شۆر:** سوێر، لە تامی خوێ، سوێر [ف] شور مزه

٤٥ **لە شۆری دەرکا:** (مەبەس لە تامی بەرێتە دەرێ) [ف] از اندازه بدر رود

٥٨ **مەرج:** ١ ـ بەڵێن، قەول، پەیمان، گفت ٢ ـ گرێو کردن [ف] ١ ـ پیمان ٢ ـ شرط‌بندی

٥٨ **ڕەچاو بکە:** دەنەزەر بگرە [ف] در نظر بگیر

٥٩ **ڕازانەوە:** جوان و ڕێک‌وپێک بون [ف] آراسته شدن

٦٢ **مقۆمقۆ:** دەم لە دەم نان و چەقە و گوڕە [ف] اشتلم، مشاجره و داد و بیداد

٦٤ **ڕێز:** ١ ـ ڕیز، بە پەنا یەکەوە، سەف ٢ ـ قەدر و حورمەت [ف] ١ ـ صف‌آرایی ٢ ـ احترام

٦٩ **تەڵەکە:** حیلە، گەڕ، گزی [ف] نیرنگ

۷۱ **کۆتەر:** ۱ ـ ئەستوُرایی دار ۲ ـ کۆترە کێویلە [ف] ۱ ـ قطر درخت ۲ ـ کبوتر چاهی

۷۱ **کێش:** ۱ ـ پێز و هێز، تاقەت، تەوان، تابشت ۲ ـ قورسایی [ف] ۱ ـ توان، کش و تاب پایندەتر، توان ۲ ـ وزن

۷۷ **ڕەچاو:** بژاردنی یەکێ بۆ کارێ [ف] زیر نظر گرفتن

۷۷ **ڕەچاو کردن:** ڕاچاو کرن، هەڵبژاردن و دەبەرچاو گرتنی کەسێ یان شتێ بۆ کارێک [ف] انتخاب کسی یا چیزی برای انجام کاری

۸۰ **شێلاقە:** مەلێکی لینگ درێژە کە لە ڕیشۆڵە تۆزێک زلترە [ف] پرندەایست کمی از سار بزرگتر

۸۰ **ڕیشۆڵە:** سێروُ، گاوانی، ڕیشۆڵ، ڕەشۆڵە [ف] پرنده سار

۸۵ **سامری:** پیاوێکی خەڵکی فەلەستینێ و لە ناوچەی سامرە بوُ چۆ میسرێ. پیاوێکی دوُڕوُ بوُ و بە درۆ دەیگوت ئیمانم بە تەوراتێ هێناوە [ف] مردی از اهل فلسطین و از منطقهٔ سامره که به مصر رفته بود. مردی دو رو و دسیسه باز که به دروغ می‌گفت به تورات ایمان آورده‌ام

۸۷ **کانزا:** هەر چی لە کاراک پەیدا دەبێ [ف] معدن

۸۷ **کاراک:** کان [ف] معدن

۹۶ **خەملاندن:** ۱ ـ ڕازاندنەوە بە خشڵ و جلکی جوان، جوان کردن ۲ ـ قەرساندن [ف] ۱ ـ آراستن ۲ ـ براورد کردن

قەرساندن: ۱ ـ توند کردنی تراو، مەیاندن ۲ ـ بەراورد کردن [ف] ۱ ـ بندآوردن مایع ۲ ـ براورد کردن

قەڕساندن: تەزاندنی سەرما [ف] کرخانیدن سرما بدن را

۱۰۰ **نەبان:** ۱ ـ بریتی لە کەسێ کە دەنگی لە یەکێ گۆڕیوە ۲ ـ بەد میجاز ۳ ـ شیر دەرێ کە بێچوُی خۆی ناوێ و شیری ناداتێ [ف] ۱ ـ بیگانگی کردن آشنا ۲ ـ بدخُلق ۳ ـ دامی که از بچّهٔ خود تنفر دارد

۱۰۷ **کۆسپ:** ۱ ـ زۆپای کەمی زەوی ۲ ـ بەرگر لە ژیاندا ۳ ـ بەڵا [ف] ۱ ـ برآمدگی زمین ۲ ـ مانع و دشواری در زندگی ۳ ـ بلا

زۆپ: قیت، دەرپەڕیو، زەق [ف] برجسته

١١٤ **دبۆ:** لبۆ، لەبۆ، بۆخاتری، لەبەر، بە سەبەبی [ف] به خاطر

لبۆ: ١ ـ بۆ چی؟ چما! ٢ ـ بۆ خاتری، لەبەر [ف] ١ ـ برای چه؟ ٢ ـ به خاطر

١٢٠ **دنە:** هانە، هەڵخراندن [ف] تحریک، برانگیزی

١٢٣ **داخۆزین:** هاتنە خوار لە سواری، دابەزین، داوەزین [ف] پیاده شدن

«سوڕەی ئەنبیا ـ لاپەڕی ٣٢٢»

ئەنبیا: پێغەمبەران [ف] پیامبران

٧ **مێر:** پیاو [ف] مرد

١٢ **حەسین:** پێزانین، ئاگادار بوُن، هەست پێ کردن [ف] خبردار شدن، آگاه شدن

١٥ **ساقەتە:** کۆتەرەی دار ٢ ـ لاسکی گیاه [ف] ١ ـ تنەی درخت ٢ ـ ساقەی گیاه

١٥ **دامرکاندن:** ١ ـ داسە کناندن، ئارام کردن ٢ ـ گڕ نەهێشتنی ئاگر (مەبەس کوشتن و لە ناو بردن) [ف] ١ آرام کردن ٢ ـ فروکشانیدن لهیب

١٨ **واوەیلا:** وای بە حاڵیان، وای بە حاڵتان [ف] وای بر شما

وای: وای [ف] حرف فغان از درد

٢٠ **پاکانە:** تۆمەت لابردن [ف] تبرئه

٢١ **مریان:** مردوُگەل [ف] مردەها را

٣١ **کەژوکۆ:** چیا، کۆ، کێو، کێف [ف] کوه

٤٤ **لەسەرن:** غاڵبن، زاڵن [ف] چیرەاند

٤٦ **سۆزە کردن:** شتێ لە خەبەر دەسکەوتن [ف] سراغ کردن خبر، بو بردن، شمەای

٤٦ **سۆزە:** ١ ـ تەزوُی سەرما ٢ ـ سروە با ٣ ـ گۆرانی بە دەنگی نزم ٤ ـ سۆراخ کردنی خەبەر [ف] ١ ـ سوزش سرما ٢ ـ نسیم ٣ ـ ترنم ٤ ـ سرنخ از خبر، شمەای

٤٧ **تۆم:** تۆو، تۆف، تۆ [ف] تخم، بذر

٤٧ **خەردەل:** خەرتەلە [ف] خَردَل

٤٧ **خەرتەلە:** تۆوێکی تیژە، لە تایفەی ئیسیوەت و ئالات [ف] خَردَل

٤٨ **هۆی:** ١ ـ مەرج، گرێو ٢ ـ وتەی بانگ کردنی دوُر [ف] ١ ـ شرط ٢ ـ حرف ندای دور

٤٨ **هۆی هەڵاواردن:** هۆی لێک جیا کردنەوە، هۆی هاوێر (مەبەس تەوراتە) [ف] مسبب از هم جدا کردن

٥٧ **ئێوە پشت بکەنەوە:** لێیان غافڵ بن، بێ ئاگا بن [ف] غافل باشید

٧١ **پیت:** ١ ـ بەرەکەت و فەڕ ٢ ـ حەرف [ف] ١ ـ یمن و برکت ٢ ـ حرف الفبا

٧٧ **فریا:** ١ ـ ئاریکاری، هانا [ف] به موقع رسیدن برای کمک

٧٧ **گەلێک:** کۆمەڵە خەڵکێکی هاوڕەچەک [ف] ملّتی

٧٧ **گەلێک:** زۆر، زاف [ف] بسیار

٨٧ **ماخۆی ماسی:** خاوەن و ساحیبی ماسی (مەبەس حەزرەتی یۆنس) [ف] صاحب ماهی

٩٠ **هەڵپە:** ١ ـ پەلە ٢ ـ تەماح [ف] شتاب ٢ ـ آز، شره

١٠٠ **هەنیسک:** نزگەرەی بە گریانەوە، خیسک [ف] سکسکه و گریه

١٠٤ **تۆمار:** قاقەزی نوُسراوی لوُلدراو، نوُسین لە دەفتەر [ف] تومار

١٠٩ **دەخایەنێ:** ئەوەندە وەختەی پێ دەچێ [ف] چنین مدّتی را در بر می‌گیرد

«سوُڕەی حەج ـ لاپەڕی ٣٣٢»

حەج: حەج [ف] حج

٥ **جەڵتە:** خوێنی بەسیاگ [ف] خون لخته

٥ **بەسیاگ:** داخراو، بەستراو [ف] بسته شده

٥ **دیمەن:** چاوەنداز، بەرچاو [ف] منظره

٧ **وەدی:** وەبەر چاو کەوتن، ڕوودان [ف] به وقوع پیوستن

١٦ **ئاوا:** ١ ـ بەمجۆرە ٢ ـ ئاوەدان ٣ ـ پیوار [ف] ١ ـ اینچنین ٢ ـ آباد ٣ ـ گم و ناپیدا

١٧ **سوببی:** هەسارەپەرست، ئەستێرەپەرست [ف] ستاره‌پرست

١٧ **مەجووسی:** ئاگرپەرستی [ف] آتش‌پرستی

٢٠ **هەناو:** ١ ـ ناو، جەرگ و ناو ٢ ـ ورە، زراو، غیرەت [ف] ١ ـ احشاء ٢ ـ زهره، شجاعت

٢٥ **غەوارە:** ١ ـ غەریبە ٢ ـ بێگانە [ف] ١ ـ ناشناس (بادیەنشین) ٢ ـ بیگانه

٢٧ **چارەوا:** چاروا [ف] چهارپا

٢٧ **چارەوێ:** وڵاخی سواری و باری [ف] چهارپا

٣٣ **ماوە:** ئەندازە لە زەمان [ف] وقت در زمان

٣٣ **ناودێر:** ١ ـ ناونراو ٢ ـ بە ناوبانگ [ف] ١ ـ دارای نام ٢ ـ شهرت یافته

٣٣ **تا ماوەی ناودێرکراو:** تاکات و وەختی مەعلووم و زاندراو [ف] تا وقت معیّن

٣٥ **دەبیەن:** ١ ـ بە سەر زاریاندا دێ ٢ ـ دەبێژن، دەبێن [ف] ١ ـ بر زبانشان می‌آید ٢ ـ می‌گویند

٤٠ **ڕاونان:** شوێن کەوتن بۆگرتن، دانەپەی [ف] دنبال کردن، تعقیب به قصد گرفتن

٤٠ **دێر:** ١ ـ جێگەی ڕەبەنی خاچ‌پەرست ٢ ـ درەنگ ٣ ـ لەمێژینە [ف] ١ ـ دیر راهبان ٢ ـ درنگ ٣ ـ گذشته دور

٤٠ **کەنشت:** کەنشتە، پەرسگای جوولەکان [ف] کنشت، معبد یهود

٦٥ **کەوی:** ١ ـ حەمایەت، ڕام ٢ ـ ڕنوٚ، ڕنی ٣ ـ داغ [ف] ١ ـ اهلی، رام ٢ ـ بهمن ٣ ـ داغ نشانه گذاری

٧٢ **پەک:** ١ ـ وشەی سەیر مان ٢ ـ ناچاری و ئیحتیاج [ف] کلمهٔ تعجّب ٢ ـ نیاز

٧٣ **قاپان:** ١ ـ ڕفاندن ٢ ـ خۆ هەڵکێشان ٣ ـ تەرازووی زل ٤ ـ جگێن [ف] ١ ـ ربودن ٢ ـ خودستایی ٣ ـ باسکول ٤ ـ قاب‌بازی

٧٨ **بە دڵ و داو:** لە تەهی دڵەوە، بە ڕاست [ف] از ته دل

‹سوڕەی مۆئمینوُن ـ لاپەڕی ٣٤٢›

موئمینوُن: بڕوا داران [ف] ایمان‌داران

٦ **ملّکی خۆیانن:** مەبەس کەنیزەکان یا قەرەواشەکان کە بە پارە کڕدرابوُن یا بە دیلیان گرتبوُن دەبنە ئی خۆیان

١٤ **دەس ڕنگین:** کارجوان، بە هونەر [ف] هنرمند، نقشگر

٢٠ **لە سۆنگەی ئەو:** بە هۆی ئەو، بە سەبەبی ئەو (ئەو مەبەست ئاوە) [ف] بدان سبب

٢٢ **گەمی:** کەشتی، پاپۆر، گەمیّ [ف] کشتی

٢٥ **لێوە:** ١ ـ شێت، دین، لیوە ٢ ـ فێدار [ف] ١ ـ دیوانە ٢ ـ صرعی

٤٧ **کۆیلە:** بەنی، بەندە، عەبد، کۆلە، کۆلی [ف] بندە

٦٠ **سام:** ١ ـ ترس، خۆف ٢ ـ سێو [ف] ١ ـ هیبت، مهابت ٢ ـ سیب

٨٣ **پێشونان:** ڕابردوانی زوُ، لەمێژینەکان، پێشینان [ف] پیشینیان

٨٣ **پێشونە:** لەمێژینە، ڕابردوُ [ف] باستانی، پیشینە

١٠٦ **نەگبەت:** ١ ـ بەدبەخت، چارەڕەش ٢ ـ بەڵا، چۆرتم [ف] ١ ـ سیەروز ٢ ـ مصیبت

١٠٦ **بڕست:** بڕس، وزە، هێز و توانا [ف] توانا، نا

١٠٨ **فزە:** ١ ـ متەق، هەناسە، فززە، دەنگی بە حاڵ، سرتەی کەم ٢ ـ جوُڵە، بزاو [ف] ١ ـ کم‌ترین صدا ٢ ـ کم‌ترین حرکت

‹سوڕەی نوُر ـ لاپەڕی ٣٥٠›

نوُر: ڕوُناکایی، ڕوُناکی خودا [ف] روشنایی، نور خدایی

١ **مەبەست:** نیاز لە قسە و کار [ف] منظور

١ **ئەرک:** ١ ـ پێویستی سەرشان، کاری لازم ٢ ـ زەحمەت و چەوسان [ف] وظیفە، مسئولیت ٢ ـ رنج و زحمت

٣ **بەربەست:** بەربەس، لەمپەری سەر ڕێگە (مەبەست حەرام) [ف] سد، راەبند

١١ **ئەو کەسانەی:** لە شەڕی (غەزوەی) بنی مەستەقدا عەوڵای کوڕی ئەبی کوڕی سلول و دەستە و بەستە کەی کە دوڕوُ بوُن لە مەدینە ئیشاعەیان قاو داکە عایشە (دایکی موسوڵمانان هاوسەری پێغەمبەر) دەگەڵ یەکێ لە ئەسحابانی پێغەمبەری (سەفوان کوڕی مەعتەل کە پاک و لە خوداترس بوُ) توُشی داوێن‌پیسی بوُە [ف] آن کسانی

١٩ **قاو:** ئیشاعە، خەبەرێ کە دەناو حەشامات‌دا بڵاو بۆتەوە [ف] شایعە

٢١ **مەدەنە سەر شۆپی شەیتان:** بە ڕێ و خەت و شوێنی شەیتانی‌دا مەڕۆن و پا لە جێ پێی شەیتان دامەنێن [ف] پیروی شیطان مکنید

٢٢ **بڵا:** بلا، بڵان، با [ف] بگذار

٣٠ **شوُرەیی:** عەیب، نەنگ، شوُرە [ف] ننگ، عار

٣٢ **هەراو:** ١ ـ فرە، زۆر، زاف ٢ ـ گوشاد [ف] ١ ـ زیاد ٢ ـ گشاد

٣٣ **مەیسەر:** ممکین، شیاوی دەسکەوتن بە هاسانی [ف] میّسر

٣٤ **چەند نیشانەی نیشاندەر:** مەبەس چەند ئایە کە چەند شتی فێرکردن و شاندان [ف] منظور چندین آیتی نمایانگرند

٣٥ **ماک:** هەرە ڕەگەز و بنچینەیێ کە شتی لێ پێک‌هاتوُە، هۆی دروس بوُن [ف] مادە

٣٥ **کە دارەکەی نە هەمیشە بەرەو ڕۆژە و نە هەمیشە لە نزارە:** کە دارەکە نە دایم لە هەڵدان و گەشەکردن دایە و نە دایمەش کز و لەڕ و لاواز دەبێ

٣٥ **نزار:** ١ ـ لەڕ و لاواز، کز ٢ ـ لێرەوار [ف] ١ ـ لاغر ٢ ـ جنگل

٣٥ **لە بان:** باڵاتر، بەرەو ژوُرتر [ف] بالای، بر

٣٧ **گش:** تێکڕا، گژ، هەموُ [ف] همە

٣٧ **وەرچەرخاندن:** سوُڕاندن، زڤڕاندن، ڕوُ بەرەو دوا کردنەوە [ف] چرخاندن
زڤڕ: ١ ـ خول، سوُڕ ٢ ـ گەڕانەوە، بەرەو دوا هاتنەوە [ف] ١ ـ چرخ، چرخش ٢ ـ برگشت

٣٨ **بارتەقا:** باتەقا، بەرانبەر لە باڵا یان لە کێش‌دا، هەنبەر [ف] مقابل

٣٩ **تراویلکە:** ڕەمل و زیخێ کە لە بەر تاو بریقە دەدا و لە ئاو دەکا [ف] سَراب

٤٠ **تاریکایی بارە لە سەر تاریکایی:** تاریکایی بە دوای تاریکاییداکە هەر دێو تاریک‌تر دەبێ [ف] پشت سر هم تاریکتر می‌شود

٤٣ **ئاژۆ:** لێخوڕ [ف] راننده

٤٣ **ئاژۆتن:** لێخوڕین [ف] رانندگی

٤٣ **بەری:** بەش [ف] سهم

٤٦ **نیشانەی نیشاندەر:** ئایەتی دیاری‌دەر [ف] منظور آیات مبین

٥١ **گورجێ:** دەس بە جێ، بێ درنگ کردن [ف] فوراً

٥٣ **خاس:** باش، چاک، ڕند [ف] خوب و پسندیده

٥٥ **سەرچەوت:** ١ ـ حیساب ناڕاست، فێڵباز ٢ ـ گوێ‌نەبیس [ف] بدحساب، نادرست ٢ ـ حرف نشنو

٥٨ **بلۆق:** ١ ـ شەیتان پێکەنیو، خۆناسیو، پێگەیشتوُ ٢ ـ پۆرگ ٣ ـ چاوزەق [ف] ١ ـ بالغ ٢ ـ تاول ٣ ـ چشم برجسته

٦١ **لەش بە بار:** دەردەدار، بێمار [ف] بیمار

«سوُڕەی فورقان ـ لاپەڕی ٣٥٩»

فورقان: ئەوەی حەق و باتڵ جیا دەکاتەوە [ف] آنچه حق و باطل را از هم جدا کند

١٣ **شەتەک:** بەستنی توند [ف] سفت بستن

٢٣ **ڕای‌دەنین:** بەر چاوی حەشامەتی دەدەین [ف] به نمایش می‌گذاریم

٢٥ **ئەزمان:** ١ ـ عاسمان ٢ ـ زمان [ف] ١ ـ آسمان ٢ ـ زبان

٢٥ **هەڕەمە:** ١ ـ لەز، پەلە ٢ ـ جەنگە، هەڕەت ٣ ـ گۆترە ٤ ـ پڕایی خەڵک و کۆمەڵ [ف] ١ ـ عجله و شتاب ٢ ـ موسم و عنفوان ٣ ـ درهم و بدون حساب ٤ ـ انبوهی مردم.

٢٩ **بەڕەڵا:** بەڕەڵدا، ڕەها (بەڕەڵایە گوێ ناداتە عەیب و عار) [ف] ول، یله، لاقید

٣٥ **وەزیر:** پیاو ماقوڵی پایەبەرزی بەردەستی سەرۆکی وڵات [ف] وزیر

٣٦ **ڤێگاڤی:** ١ ـ ڤێگا ٢ ـ ئەوجار [ف] ١ ـ حالا ٢ ـ آن هنگام

٣٦ **ڤێگا:** دەس‌بەجێ، هەر ئیسە، هەر ئێستێ [ف] همین حالا

٤٦ **بەرەوخوُنی:** بەرەو نخوُنی (مەبەس ماشتن و خڕکردنەوە و تێک‌پێچان) [ف] رو به پایین

٥٠ **جۆرە جۆرە:** جۆر بە جۆر، نەوع نەوع [ف] جورواجور

٦٠ **سڵ:** سرک، ڕەوەک، تۆڕ، قوشقی [ف] رموک

٦١ **قۆناغ:** ١ ـ قۆناخ ٢ ـ یەک ڕۆژە ڕێ ٣ ـماڵی زۆر بە میوان (مەبەس برج) [ف] ١ ـ منزلگە ٢ ـ مسیر یک روز راه ٣ ـ خانۀ مهمان‌پذیر

٦١ **برج:** ١ ـمزڵگەی ڕۆژ لە عاسمان ٢ ـ مانگی ساڵ ٣ ـقۆنگرەی قوتی قەڵا [ف] ١ و ٢ و ٣ بُرج

٦٤ **وێستان:** ١ ـڕاوەستان بە پاوە ٢ ـ نەجوُڵان ٣ ـوێستا ٤ ـ ئێستە ٥ ـ تا ئێستە [ف] ١ ـ برپا بودن ٢ ـ نجنبیدن

وێستا: ١ ـ ئێستە ٢ ـ تا ئیسە ٣ ـڕاوەستا [ف] ١ ـ اکنون ٢ ـ هنوز ـ ٣ ـ ایستاد

٧٥ **ئۆدە:** ژوُر، وەتاخ، چاوەماڵ [ف] اتاق

٧٥ **تەک:** لەکن، لا [ف] نزد

٧٥ **تەکیانا:** لەکن یەک، لە لای یەک [ف] نزد هم

٧٧ **هەواڵ:** ١ ـ خەبەر ٢ ـ ئاواڵ، دۆست ٣ ـ چلۆنایەتی حاڵ و ئەحواڵ [ف] ١ ـ خبر ٢ ـ رفیق ٣ ـ احوال

«سوُڕەی شوعەرا ـ لاپەڕی ٣٦٧»

شوعەرا: شاعیران [ف] شاعران

٥١ **بەر:** پێش و پێشتر (بەر لە من چو) [ف] قبل

٥١ **گش:** گژ، تێکڕا، هەموُ [ف] همه

٥١ **بەرلەگش:** پێش لە هەموان [ف] قبل از همه

٧٠ **ئاپ:** مام، برای باوک (مەبەست ئازەر) [ف] عمو

١٢٠ **ئاوە و ئاو چوُن:** دە ئاوێدا خنکان [ف] در آب غرق شدند

١٢٠ **تونا:** فەوتاو، نەماو، لەبەین چوُ [ف] نابود

١٢٨ **تەرز:** جوان و لەبار [ف] زیبا و دلپسند

١٤٩ **کاو:** ١ ـ شکێر ٢ ـ شاخی بەرد، چیای بەردین ٣ ـ ئاوات [ف] ١ ـ شکاف صخره ٢ ـ کوه سنگی ٣ ـ کام، مراد، آرزو

١٤٩ **شکێر:** ١ ـ کەلێنە بەردی فرەوان لەکێو ٢ ـ سەری شاخ [ف] ١ ـ فراخی در کوه سنگی ٢ ـ قلّه

١٥٧ **پەی:** قەڵت، لەت [ف] پی کردن

١٥٧ **پەیان کرد:** قەڵتیان کرد، لەتیان کرد، لەت لەتیان کرد [ف] پی کردند

١٧٣ **زەڕ:** ١ ـ خوسیار، زیان ٢ ـ دەنگی بەرزی کەر [ف] ١ ـ ضرر ٢ ـ صدای بلند الاغ

٢١٥ **باڵت شۆڕکە:** مەبەس باڵیان بە سەردا بکێشە و بە چاوی ڕەحمەتەوە ئاگات لێیان بێ

٢٢٥ **شیو:** ١ ـ دۆڵی تەنگ، بوهلی تەنگ ٢ ـ بالاف، جل شتن ٣ ـ چێشت [ف] ١ ـ درۀ تنگ ٢ ـ رخت‌شویی ٣ ـ آش، غذای پخته

٢٢٧ **کێوە:** کوێوە، کام جێ [ف] کجا

«سوُرەی نەمل ـ لاپەڕی ٣٧٧»

نەمل: مێروُلە، مێروُ [ف] مورچە

١ **دیاریدەر:** ڕۆشنکەرەوە، خوّیا، ئاشکرا، وەبەر چاو هاتوُ [ف] آشکارکننده، آشکار، هویدا

١٨ **حەسین:** پێزانین، ئاگادار بوُن، هەست پێ کردن [ف] خبردار شدن، آگاه شدن

٢٦ **مەزندە:** ١ ـ قیمەت، بایی ٢ ـ گومان (بە مەزندە کاری تۆیە) [ف] ١ ـ نرخ، قیمت ٢ ـ حدس، گمان

۲٦ **مەزندە:** مەزن (دێرەدا بە مانای مەزن) [ف] عظیم، شکوه و جلال

۲٦ **تەختی هەرە مەزندە:** تەختی هەرە بە قیمەت (مەبەست تەختی هەرە بارەگای بەرز و بڵند) [ف] تختی که خیلی با قیمت است (عرش عظیم)

۲۹ **وێ:** پیتی ئیشارەت بۆ مێوینە (وێ گوت: ژنە کە گوُتی، مەبەس بلّقیسه) [ف] ضمیر مؤنث

۲۹ **پیت:** حەرف، دانەی ئەلف و بێتکە [ف] حرف الفبا

۳۸ **ئامان:** ۱ ـ هانا، وشەی پەنا بردن، پەنا ۲ ـ لەبەر پاڕانەوە بۆ دادپەرستن، دەغیل [ف] ۱ ـ کلمۀ حمایت ۲ ـ کلمۀ پناه خواستن

۳۹ **لۆزەندەر:** زڵحورت، زەبەلاحی تەژە، تەژە، زەلامی زۆر نالەبار [ف] لندهور

٤۰ **ئەوسا:** ئەودەم، ئەوکات، ڤێگاڤێ [ف] آن دم

٤۰ **ئەو ساکە:** لەو دەمدا، لەوێ چاخێدا [ف] آن دم

٤۰ **ئەوسایە:** [ف] همانا

٤۲ **لە بەریشەوە:** لە پێشداش، پێش ئەوەش [ف] قبل از این هم

٤٤ **حولی:** بێ گنج، لوُس، ساف، بێ گرێ و زبری [ف] صاف، بدون گره و زبری

٤۸ **شار:** بازێر (مەبەست حیجر) [ف] شهر (منظور حجر)

۵۰ **کەتن:** ۱ ـ ئاژاوە ۲ ـ کاری خەراپ ۳ ـ سوُکایەتی ٤ ـ فریو ۵ ـ پەنا بردن ٦ ـ بە زەمیندا بەربوُنەوە [ف] ۱ ـ آشوب ۲ ـ کار زشت ۳ ـ اهانت ٤ ـ فریب ۵ ـ پناه بردن ٦ ـ افتادن

٦٦ **بڕ:** تابشت و هێز [ف] توان

۷۰ **گزی:** فێڵ، حیله [ف] حیله، نار و مکر

۷٤ **درکاندن:** ئاشکراکردنی قسە، ڕاستی گوتن [ف] اعتراف کردن

۷۷ **بەزەوی:** بەزەیی، بەزە، ڕوحم [ف] رحم

۷۸ **کۆڵنەدەر:** نەبەز [ف] نستوه

۸۰ **وزە:** توانا، قەوەت، تاقەت [ف] تاب و توان

۸۲ **دەحبا:** دەحبە، داعبا [ف] درندە، جانور ناشناختە (هەرکات بەڵێنی هاتنی پەسلانێ لە لای خودا بۆ عەبدەکانی هات ئەو داعبایە لە سەر زەوی ناحەقیکارەکان دەدوێنێ)

٨٧ **گلا:** ١ ـ گش لا، هەموُ لایەک ٢ ـ پەڕی، پەرت بوُ ٣ ـ خلۆرەوە بوُ [ف] ١ ـ همە، همگی ٢ ـ پرت شد ٣ ـ غلتید

٩٠ **قەرەبوُ:** تاوان، خەسارت، بژاردنەوەی زەرەر [ف] تلافی

«سوُرەی قەسەس ـ لاپەڕی ٣٨٥»

قەسەس: ڕوُداوەکان [ف] رویدادها، پیشامدها، اتّفاقات و حوادث

٤ **زەبوُن:** ١ ـ بێچارە و فەقیر ٢ ـ کز و لاواز [ف] ١ ـ بیچاره ٢ ـ لاغر و مردنی

٧ **دەریا:** زەریا، بەحر، دەلیا (مەبەست چۆمی گەورەی نیل) [ف] دریا (منظور گونهٔ نیل)

٩ **پیرەک:** ژنی پیاو (مەبەس ئاسیە ژنی فیرعەونی) [ف] همسر، زن

١٢ **تایەن:** مامان، لەلەی ژن، دایە، دایەن [ف] دایه

١٤ **تاف:** ١ ـ هەڕەت، جەنگە ٢ ـ ڕێژانی ئاو لە بەرزەوە ٣ ـ گوڕە و هاڕە [ف] ١ ـ موسم، عنفوان ٢ ـ فرو ریختن آب از بلندی با شدّت ٣ ـ غُرّش

١٨ **بوُری:** ١ ـ ڕابرد، بەسەرچوُ، گوزەرا، تێپەڕکرد ٢ ـ عافوی کرد [ف] ١ ـ گذشت ٢ ـ عفو کرد

١٨ **بوُرین:** ١ ـ ڕابردن ٢ ـ عافوکردن [ف] ١ ـ گذشتن ٢ ـ عفو کردن

٢٠ **هەڵەداوان:** پەلەی زۆر [ف] شتابان، با عجله

٢٠ **ڕاوێژ:** تەگبیر و ڕا [ف] تدبیر، مشورت

٢١ **لە وێ:** (بریتی لە شاری میسر) [ف] از آن جا، در آن، آن جا

٢٣ **پەز:** مەڕ، یەک مەڕ، مێگەل لە مەڕ و بزن [ف] گوسفند، یک گوسفند، گلّه

٢٣ **شڤان:** شوان [ف] چوپان

٢٤ **ئاتاج:** چاو لە کۆمەک، هەژار و نەدار [ف] محتاج

٢٨ **بریکار:** وەکیڵ، نایب [ف] وکیل

٣٢ **چەرمۆ:** سپی، چەرمۆگ، چەرمگ [ف] سفید

٣٧ **لجەم:** لە کن، لە لا، لە نک [ف] در نزد، پیش

٤٠ **گیر:** بەرهەڵست، لەمپەر، کۆسپ [ف] مانع سر راه

٤٠ **گیرام:** ١ ـ دە گیرکەوتم ٢ ـ وام دانا ٣ ـ گرتم [ف] ١ ـ گرفتار شدم ٢ ـ فرض کردم ٣ ـ گیرم، گرفتم

٤٠ **وە گیر هێنان:** ١ ـ وەدەست خستن [ف] گیر آوردن

٤٤ **خۆراوا:** ڕۆژاوا، خۆرنشین [ف] باختر، مغرب

٤٥ **هێنایە ڕۆ:** ١ ـ هاوردە ڕۆ ٢ ـ خوڵقاندمان، دروسمان کرد ٣ ـ وەبەر چاومان خست [ف] ١ ـ رو آورد ٢ ـ آفریدیم ٣ ـ نمایان کردیم

٥٠ **ئەلها:** ئەلیا، خولیا، ئارەزۆی زۆر بە خەیاڵ [ف] هوای نفس

٥٦ **ڕێباز:** ڕێگەی هات و چۆی زۆر [ف] رهگذر عمومی

٦٤ **خۆزیا:** خۆزگا، خۆزی [ف] کاش، کاشکی

٦٦ **زەین کوێر:** بێ هۆش، نازرنگ [ف] کودن، بی هوش، فراموشکار

٦٨ **بژاردن:** ١ ـ نەقاندن، چاک لە خەراپ جیاکردنەوە ٢ ـ ژماردن ٣ ـ تاوان دان [ف] ١ ـ برگزیدن ٢ ـ شمردن ٣ ـ تاوان دادن

٧٠ **تایبەت:** تاویەتی، خوسوسی، بە مەخسوسی [ف] بە ویژە

٧٦ **لە خۆ دەرچۆن:** لە خۆ دەرچۆگ، بایی بۆن، بادی هەوا بۆن [ف] مغرور شدن

٨٠ **هۆزان:** ١ ـ زۆر زانا ٢ ـ هەستیار [ف] ١ ـ بسیار دانا ٢ ـ علامە

٨٦ **کل کرێ:** ڕەوانە کرێ، بنێردرێ [ف] روانە شود، فرستادە شود

٨٦ **سا:** ئیتر، کەوابۆ [ف] پس، اینطور

٨٧ **هەڵە کردن:** ١ ـ سەهو کردن ٢ ـ لە ڕێ دەر چۆن [ف] ١ ـ اشتباه کردن ٢ ـ راه گم کردن

(منظور منع کردن، یا بازدارند)

«سوڕەی عەنکەبوت ـ لاپەڕی ۳۹۶»

عەنکەبوت: جاڵجاڵۆکە، کاکڵەموشان [ف] عنکبوت

۱۱ **دوڕاز:** دوڕو، ناراست [ف] دو رو، منافق

۱۲ **ئۆباڵ:** گوناح، وەباڵ، ئازوبەزە (مەبەس جەریمە و قەرەبوی هەڵەیە) [ف] گناه، بزه

۱۹ **ڕامان:** ۱ ـ دەبیرەوە چون، مات بون و بیر کردنەوە ۲ ـ سەر سوڕمان [ف] ۱ ـ در فکر فرو رفتن ۲ ـ متحیّر ماندن

۲٤ **وەرام:** پرسف، جواو، وڵام [ف] جواب

۳۳ **شڵەژان:** ڕاچەنین، شێوان و تێکەوە هاویشتن [ف] یکه خوردن، درهم و برهم شدن

۳٦ **تەما:** ۱ ـ هومێد ۲ ـ نیاز و لێ بڕان ۳ ـ تەماح [ف] ۱ ـ امید ۲ ـ تصمیم ۳ ـ آز

٤۱ **کاکڵەموشان:** جاڵجاڵۆکە [ف] عنکبوت

٤٦ **پەڕ:** ئاخر، دوماهی [ف] پسین

٤٦ **بەوپەڕ:** بە دوایین، بە ئاخرین [ف] بە نهایت

٤٦ **دوماهی:** دومایی، دوایی، ئاخری [ف] نهایت، پسین

٤٦ **نیان:** ساف و نەرم [ف] نرم و صاف

٤٦ **تەکا:** دەگەڵ، لەلا [ف] همراهش

٤٦ **لەتەک:** دەگەڵ [ف] همراه

٤۸ **چەپەڵ:** ۱ ـ گەمار، پیس ۲ ـ چڵکن ۳ ـ گنخاو، گەنیو [ف] ۱ ـ کثیف ۲ ـ چرگین ۳ ـ گندیده

۵۸ **خەباتکار:** ۱ ـ کارکەر ۲ ـ بەکۆششت [ف] ۱ ـ مبارز ۲ ـ کارگر

٦۷ **ڕفا:** فڕێندرا [ف] ربوده شد

«سوُڕەی ڕۆم - لاپەڕی ٤٠٤»

ڕوم: ڕۆم [ف] سرزمین روم

٣ **کەوشەن:** سنوُر، حودوُد، سەرحەد (لە نزیکترین سنوُری عەربان لە مەڵبەندی شامیّ) [ف] مرز

٤ **ئەویّ ڕۆژیّ باوەڕداران کەیفیّ دەکەن:** مەبەست لەوەیە کە ئێرانیان زەردەشتی و ئاگرپەرست بوُن دەگەڵ ڕوُمیان کە مەسیحی و ئەهلی کتێب و خوداپەرست بوُن بەشەڕ هاتن و ڕۆمی شکان کە پادشای ئەودەمی وان هێرقۆل بوُکافران و دوُڕۆکانی مەککەی خۆشحاڵ بوُن و تانە و تەشەریان دە موسوڵمانان دەگرت و گەپ و گاڵتەیان پیّ دەکردن. دە دوایی‌دا خودا ئەو ئایەتانەی ناردن کە لە ماوەی کەمتر لە دە ساڵان (٣ تا ٩) ڕۆمێکان سەر دەکەونەوە.

٧ **ڕواڵەت:** ١ ـ دیمەن، ئەوی‌لەبەر چاوە ٢ ـ دیم، دەم و چاو ٣ ـ ڕیایی، ڕوا [ف] ١ ـ ظاهر ٢ ـ چهره ٣ ـ ریا

٨ **ئاکامی بۆ دیاری کردوُن:** ماوە و کات و وەختی بۆ داناون [ف] وقت و زمان برایشان تعیین کرده است

٢٠ **ناکاو:** کتوُپڕ [ف] ناگهانی، یکهو، یهو

٢٨ **بەنی:** کۆیلە، بەندە، خولاّم [ف] عبد، بنده، غلام

٢٨ **پوخت:** ١ ـ پاک و تەکوز ٢ ـ لێنانی شێو [ف] ١ ـ مرتّب ٢ ـ پخت و پز

٢٨ **پاراو:** ١ ـ تێراو ٢ ـ شەق و تورت و لەگەشە [ف] ١ ـ سیراب ٢ ـ شاداب و خرّم

٢٨ **پوخت و پاراو:** [ف] مفصل و روشن

٣٠ **بنەڕەت:** ١ ـ بناخە ٢ ـ ڕەگەز، بنەچە [ف] ١ ـ پایە و اساس ٢ ـ اصل و نسب

٣٠ **سروشت:** سرشت، خۆکرد، خۆرست [ف] طبیعت (منظور فطرت)

٣٠ **ئاپۆرە:** ١ ـ حەشامەت، کۆمای خەڵک پێکەوە ٢ ـ بەلاّ، چۆرتم [ف] ١ ـ شلوغی و ازدحام ٢ ـ بلا، مصیبت

۳۹ **پاچڤە:** پاجڤە، وەرگێڕان، تەرجەمە [ف] ترجمە

٤۸ **گەواڵ:** ۱ ـ پەڵە هەور، گەڤالە ۲ ـ حەپۆل ۳ ـ کەمئاوەز [ف] ۱ ـ لکە ابر ۲ ـ هالو ۳ ـ نفهم

۵۳ **لارەمل:** گەردن کەچ [ف] گردن کج

۵٤ **گوڕ:** ۱ ـ توان و تاقەت ۲ ـ خوڕین و گرمە ۳ ـ گڕی ئاگر، بڵێسە [ف] ۱ ـ قوّت و نیرو ۲ ـ غرّش ۳ ـ زبانۀ آتش

۵٤ **ئافراندن:** خوڵقاندن، دروس کردن، بەدیهێنان [ف] آفریدن، درست کردن

۵۵ **سات:** تاو، کات، وەخت، دەمێکی زۆر کەم [ف] وقت، آن لحظە

۵٦ **سا:** کە وا بوُ، ئیتر [ف] پس، اینطور

‹سوُڕەی لوقمان ـ لاپەڕی ٤۱۱›

لوُقمان: دینداریکی هەڵکەوتە بوُە [ف] دینداری نُخبە بود

۵ **وەبەر:** ۱ ـ لە ژێردا ۲ ـ خاوەن میوە و بەر [ف] ۱ ـ بە زیر ۲ ـ دارای ثمر

٦ **گاڵتەجاڕ:** گەپجاڕ [ف] مسخرە، دلقک

۱٤ **خایاندن:** پێچونی وەخت [ف] صرف وقت

۱۵ **دنە:** هانە، هەڵخڕاندن [ف] تحریک، برانگیزی

۱٦ **کردە:** ۱ ـ کاری کراو ۲ ـ کردار [ف] ۱ ـ عمل شدە ۲ ـ کردار

۱٦ **تۆم:** تۆو، تۆف، تۆ [ف] تخم، بذر

۱٦ **خەردەل:** خەرتەلە، تۆوێکی تیژە لە تایفەی ئیسیوەت و ئالات [ف] خردل

۱۹ **نزم:** ۱ ـ نەوی، پێچەوانەی بڵند ۲ ـ بێ تاقەت ۳ ـ بێ ئاکار و کەم ئابڕوُ [ف] ۱ ـ کوتاە ۲ ـ ناتوان ۳ ـ دون، بی آبرو

٢٩ **تەفگەر:** هێدی نەدەر، دانەسکناو، هەمیشە لە جوڵە و بزوتندا [ف] همیشه در حرکت

٣١ **سۆنگە:** لەبەر، بە هۆی، هۆ [ف] سبب

٣١ **دوڕ:** ناوەند، ناوەڕاست [ف] وسط

٣٢ **غەش:** کەمایەس، کەم و کوڕی و ناتەواوی [ف]کم و کاستی

٣٣ **ئوباڵ:** ئازوبەزە، هۆباڵ، تاوان و گوناح [ف] بزە، وبال

٣٣ **ئاز:** ساغ و ڕاست، بێ فڕ و فێڵ [ف] درستکار

٣٣ **ئازوبەزە:** ئۆباڵ، ئازوباز، هۆباڵ (ئاز و بەزەت وەملم، ئەمن ئەوکارەم نە کردوُە) [ف] بزە، وبال

٣٤ **تۆڵ:** پیزە، پز، ساوای ناو زگ ،بێچوُی هێشتا نەزاو [ف] جنین

(سوُڕەی سەجدە ـ لاپەڕی ٤١٥)

سەجدە: سوژدە، توێڵ نانە سەر زەوی بۆ گەورەتر [ف] سجدە

٢ **ڕاهێنەر:** فێرکار، تالیمدەر [ف] تعلیمدهنده

٤ **وەدی هێن:** خوڵقێنەر، دروستکەر [ف] آفریننده

٨ **پاڵاوتن:** پاڵافتن، بە پاڵوێنەدا کردن، ساف کردنی تراو [ف] پالاییدن

٨ **پاڵاوتە:** پاڵافتە، پاڵێوراو، تراوی لە خڵتە و تڵتە پاقژ کراو، بە پاڵوێنەدا کراو [ف] پالاییده

٨ **بایەخ:** قەدر و ئیحتوبار، گرینگی [ف] ارزش، قدر

٩ **ڕاستە و پاستە:** ڕێک‌وپێک، لەبار و تە کوُز [ف] مرتّب و منظّم

١٣ **حەز:** ١ ـ ئارەزو، واز، ئیشتیا، پەسەند و بە دڵ ٢ ـ دڵداری، ئەوین، دۆست [ف] ١ ـ آرزو ٢ ـ عشق

١٣ **خێڵ:** ١ ـ عەشیرەت، هۆز ٢ ـ کۆمەڵی هەوارچی [ف] ١ ـ عشیره ٢ ـ گروه چادرنشین

١٦ **پێخەف:** ١ ـ نوێن، کەل و پەلی خەو ٢ ـ سەرپۆشی خەوتوُ [ف] ١ ـ رختخواب ٢ ـ لحاف

«سوڕەی ئەحزاب ـ لاپەڕی ٤١٨»

ئەحزاب: دەستە و گرۆکان [ف] دسته و گروه

٣ **بریکار:** وەکیل، نایب [ف] وکیل

٤ **هەناو:** ١ ـ ناو، هەناف، جەرگ و ناو ٢ ـ زراو، ورە، غیرەت [ف] ١ ـ احشاء ٢ ـ زهره، شجاعت

٥ **ئانقەس:** ئانقەست [ف] عمداً

٦ **خوێش:** خزم، کەس و کار، قەوم [ف] فامیل، خویش

١٢ **عان:** کات، وەخت، دەم [ف] هنگام، دَم

١٦ **هیچ دادێکی ئێوە نادا:** بەهرە و قازانجێکی بۆنگۆ تێدا نیە [ف] فایدەای برای شما ندارد

٢٦ **ئەهلی کتێب:** مەبەست کەساتێک کە لە تایفەی بەنی قەریزە بوُن و پشتیوانیان لە تاقمەی ئەحزاب دەکرد [ف] اهل کتاب

٣٢ **خاو:** شل و تەنبەڵ، سست و بێ هێز [ف] سست و بی‌حال (مەبەس ناسک و نەرم و بەنازەوە)

٣٧ : مەبەست زەید کوڕی حارسە کە بەردە و زڕکوڕی پێغەمبەری بوُ و ژنەکەشی زێنەب کچی حەجشی کە کچە پوُری پێغەمبەری بوُ

٤٨ **دوڕاز:** دوُڕوُ، ناڕاست [ف] دورو، منافق

٥٠ **دۆت:** کچ، قیز، کیژ [ف] دختر

٥٠ **پل:** پور [ف] عمه

٥٦ **پەسن:** تاریف، پێهەڵگوتن، چاکەگوتن [ف] ستودن، مورد پسند

٦٠ **ئاکام:** ١ ـ دوایی، پاشینە، دوماهی ٢ ـ کاتی مەرگ، هەنجەل، ئەجەل [ف] ١ ـ انجام ٢ ـ آجَل

٦٠ **هاوسا:** دراوسێ، جیران [ف] همسایه

«سوڕەی سەبە ـ لاپەڕی ٤٢٨»

سەبە: وڵاتێکی یەمەن [ف] سرزمینی در یمن

١ **وەشانەوە:** ١ ـ شیان، ڕێک و ڕەوا ٢ ـ بەشینەوە، دابەش کردن [ف] ١ ـ شایان بودن ٢ ـ توزیع کردن

٣ **ڕابوُن:** هەستان، بەرزەوە بوُن (دێرەدا ڕوُدان و وەبەرچاوکەوتن مانا دەدات) [ف] بلند شدن

٤ **پاکژ:** ١ ـ پاوان، قەدەغە (مێرگ یا باغی تایبەتی، کەسێک نەتوانێ سەربەخۆ بیچێتێ) ٢ ـ خاوێن، تەمیز ٣ ـ تەرخانکراو [ف] ١ ـ قُرُق ٢ ـ پاکیزە ٣ ـ اختصاص

١٦ **دارسیواگ:** ئەو دارۆکەی بە تایبەت دەروێش و نوێژکەران ددانی پێ‌دەماڵن [ف] چوب مسواک

١٦ **کنار:** داری نەبگ [ف] درخت سدر

١٦ **نەبگ:** میوەی داری نەبگ کە لەگوێژەزەردە دەکاو درشت‌ترە [ف] میوۀ درخت سدر

٣٧ **سامان:** دارایی، دەوڵەت [ف] اموال و دارایی

٣٧ **ئۆدە:** ژوُر، وەتاغ، چاوەماڵ [ف] اتاق

٣٨ **دەربچن:** هەڵێن، ڕاکەن (مەبەس ئەوەیە کە خەڵاسیان بێ و رزگار بین) [ف] فرار کنند

٤٩ **باو:** ١ ـ ڕمێن و ڕەونەق ٢ ـ هەل و دەرفەت [ف] ١ ـ رونق ٢ ـ فرصت

«سوڕەی فاتیر ـ لاپەڕی ٤٣٤»

فاتیر: داهێنەر، خوڵقێنەر [ف] خلق‌کننده

١٣ **دیاردە:** بەرچاو، دیار، ئاشکرا، خۆیا [ف] معین، آشکار

١٨ **چارەنوُس:** بەخت و هات [ف] سرنوشت

۲۹ **نهێنی:** نەهێنی، پەنامەکی، بەدزی‌یەوە [ف] سری، نهانی

۲۹ **برەو:** ڕەواج و ڕەونەق و ڕمێن [ف] رونق

۳۵ **لێرا:** لە ئەم شوێنە [ف] در اینجا

«سوڕەی یاسین ـ لاپەڕی ۴۴۰»

ی ، س: ی ، س

۸ **داشۆریاگ:** داهێژراو لە سەرەوە بۆ خوار، داهێڵراو [ف] آویزان شدە (مەبەس چاو دانواندنە)

۱۳ **ئاوایی:** ئاوەدانی، ئاوانی (مەبەست شاری ئەنتاکییەی ڕۆمێ بوکە ئێستێ لە مەملەکەتی تورکییەی دایە و ئەو پیاوەش کە لە ئایەی ۲۰دا هێمای پێ کراوە دەڵێن حەبیبی نەججاڕ بوە) [ف] آبادی

۲۵ **بژنەون:** ببیسن، بژنەفن [ف] بشنوند

۲۵ **ژنەوین:** ژنەفتن، بیستن، بیسن [ف] شنیدن

۳۹ **پەل:** ۱ ـ لکی دار ۲ ـ دڕکی دار ۳ ـ لاق و دەست (لە چوار پەلان گوێی ساغە) [ف] ۱ ـ شاخە ۲ ـ خار درختی ۳ ـ هر یک از دست و پاها

۴۵ **ڕوبەڕو و پشتە سەر:** مەبەست سزای دنیایە و عەزابی پەسڵانێ [ف] روبەرو و پشت سر

۶۶ **ملە:** ۱ ـ ڕکە، کێبەرکێ ۲ ـ بستو، زینوێ [ف] ۱ ـ مسابقە ۲ ـ گردنۀ کوە

۶۶ **سۆما:** ۱ ـ ڕوناکی چاو، هێزی دیتن ۲ ـ ئاسۆ [ف] ۱ ـ سوی چشم ۲ ـ افُق

۶۶ **دین:** دیتن، چاو پێ کەوتن [ف] دیدن

۷۲ **دەستەمۆ:** ۱ ـ حەیوانێ کە ڕامی دەستی خاوەنی بێ و زو بگیرێ ۲ ـ کارەکەر [ف] ۱ ـ حیوان رام شدە ۲ ـ کلفت

۷۸ **پوان:** ڕزینی کاڵا [ف] پوسیدن کالا، پوسیدن

٨٠ **تۆخ:** تاریک ڕەنگ، سوُری ئاماڵ ڕەش [ف] رنگ سیر

٨٠ **ئار:** ئاگر، ئاور [ف] آتش

٨٠ **پێکردن:** هەڵ کردنی ئاگر و چرا [ف] روشن کردن آتش و چراغ

٨١ **وزە:** توانا، قەوەت، تاقەت [ف] توان

«سوُڕەی سافقات ـ لاپەڕی ٤٤٦»

سافقات: ڕیزگرەکان، سەفگرەکان [ف] صفگیرندگان

١ **تەکوُز:** ڕێک‌وپێک، لەبار و بێ کەمایەسی [ف] دارای نظم و ترتیب

٥ **ڕۆژهەڵات:** خۆرهەلات، خاوەر [ف] مشرق

٨ **ڕاو نان:** شوێن کەوتن بۆگرتن، دانە دوُ، دانە پەی [ف] دنبالەکردن، تعقیب بە قصد گرفتن

١١ **پندر:** کزر، نیوە وشک، توندەوە بوُی شل [ف] نیم خشک

١١ **پێکەوە:** تێکڕا، دەگەڵ یەک، وێکڕا، وێڕا [ف] با هم

١١ **لکاو:** چەسپاو [ف] چسپیدە

١١ **گڵی پێکەوە لکاو:** گڵی پێکەوە چەسپاو [ف] گل سرشتە

١٩ **تێ ڕاخوڕین:** تێ خوڕین، لێ گوڕاندن، بە قەو دواندن، لێ گوڕاندن [ف] نهیب زدن، صیحە

٢٢ **لفی‌وان:** [ف] (همسران آن‌ها)

٢٢ **لف:** ١ ـ وەک، وێنەی، چوُن ٢ ـ ئاوەڵدوانە ٣ ـ پێچ، پێچدان [ف] ١ ـ همانند ٢ ـ همزاد، دوقلو ٣ ـ پیچ، پیچش

٤٦ **چەرمەگ:** سپی، گەور، چەرمگ [ف] سفید

٤٦ **گەور:** ١ ـ سپی ئاماڵ زەرد ٢ ـ ڕەنگی کەوە ٣ ـ ئاورپەرەست ٤ ـ گەنمڕەنگ، ئەسمەر ٥ ـ زل، مەزن [ف] ١ ـ سفید مایل بە زردی ٢ ـ توسی ٣ ـ آتش‌پرست، گبر، زرتشتی ٤ ـ گندمگون ٥ ـ بزرگ

٤٨ حاند: جێگەیەکی دیار [ف] جای مشخص

٤٨ لە حاند: لە ڕوی (لە بەرانبەر، لە حاست) [ف] در برابر

٤٨ نامۆ: بێگانە، غەریبە، غەوارە، بیانی [ف] بیگانه

٦٦ دەماسێنن: هەڵدەمسێنن [ف] منظور پر میسازند

٦٦ ماسین: ١ ـ هەڵمسان، پەنەمین، پەنەمان ٢ ـ توێژی مەیوی ڕۆن و چەوری بە سەر شتێکەوە [ف] ١ ـ آماسیدن ٢ ـ لایۀ چربی بر چیزی بسته شدن

٦٨ گڕ: دەورە [ف] پیرامون

٦٨ گڕ خواردن: بە دەورەدا سوڕ دانەوە [ف] پیرامون گشتن

٦٨ گڕ دەخۆنەوە: خول دەخۆنەوە (دوبارە دەگەڕێنەوە) [ف] منظور دوباره برمیگردند

٨٦ لە بری: لە باتی، لە جیاتی [ف] در عوض، به جای

٩٠ تەکینەوە: ١ ـ دوڕکەوتنەوە ٢ ـ کشانەوە لە کارێ [ف] ١ ـ دور شدن ٢ ـ شانه خالی کردن

٩٣ تێسرەواندن: دارکاری کردن، لێدان لە پڕ و نەکاو [ف] کتک کاری کردن

٩٤ هەڵەداوان: پەلەی زۆر [ف] شتابان

٩٧ شوڕە: ١ ـ وارش، سوڕ، شورا، دیواری ماڵ و باغ و حەسار ٢ ـ عار و نەنگ [ف] ١ ـ بارو، حصار ٢ ـ ننگ و عار

١٠٣ ئەنی: توێڵ، ناوچاوان، هەنیە [ف] پیشانی

١٢٦ باڤ: ١ ـ باب، باوک ٢ ـ ئاماڵ، نزیک لە ڕەنگا (زەرباڤ: ئاماڵ زەرد) [ف] ١ ـ پدر ٢ ـ متمایل بە...

١٤٦ بڕکە: پنجی بێستان (بڕکە کاڵەک) [ف] بوتۀ پالیزی

١٥٣ بژاردن: نەقاندن، هەڵبژاردن [ف] انتخاب کردن، برگزیدن

١٥٨ دەهێنە بەرێ: بانگیان دەکەن بۆ لێپرسین و جواب دانەوە [ف] احضار میکنند

١٧١ بەرێش: لە پێشوشدا [ف] از قبل هم

١٧٧ سپێدەی ترسێنداوان: (دەبێ مەبەس بەیاتێکی زۆر ناخۆش بێ) [ف] بامداد به وحشت آورندگان

«سوڕەی ساد، لاپەڕی ٤٥٣»

ص: ص

١٠ **پەیژە:** نێردیوان [ف] نردبان

١٢ **نیخ:** بنی گەروُ، بنیقوڕگ [ف] بیخ گلو

١٢ **چوار نیخە:** چوار مێخە، چوار بزمار، ئشکێل، چوار پەل بەستن و بە عەرزا دان [ف] چهار میخ کشیدن

١٢ **چوار نیخە کێش:** چوار مێخە کێش، هەر چوار پەل بەسراو [ف] چهار پا بسته

١٥ **هەنیسک:** نزگەرەی بە گریانەوە، خیسک [ف] سکسکۀ گریه

٢١ **دادبەر:** گلیکار، شکایەتکەر، دادخوا [ف] شاکی، دادخواه

٢٣ **پەز:** ١ ـ مەڕ، یەک مەڕ ٢ ـ مێگەل لە مەڕ و بزن [ف] ١ ـ گوسفند ٢ ـ گلّه

٣١ **ڕەسەن:** نجیمزادە، بنەچە کە [ف] نژاد، نجیب، اصیل

٣٢ **ئەوین:** ئەڤین، ئەڤین، دڵداری [ف] عشق و علاقه

٣٨ **تۆق:** ئاڵقە، گەو، قەف [ف] حلقه

٤٢ **چای:** ١ ـ فێنک ٢ ـ سارد ٣ ـ دەرمان چا، تۆ چا، چا [ف] ١ ـ خنک ٢ ـ سرد ٣ ـ چای

٤٤ **قول:** ئەندازەی قامکی زل و قامکی شادە بە ئاڵقە وگەو [ف] دایرۀ بین انگشت بزرگ و شهادن

٤٤ **قول:** پڕ بە نیوان قامکی گەورە و قامکی شادە لە گیا و گۆڵ و... [ف] پُر به اندازۀ دایرۀ بین انگشت شهادت و انگشت بزرگ از گیاه و غیره

٤٤ **توُڵ:** شوُڵ، شوُ، لکی باریک [ف] ترکه

٤٤ **زراف:** باریک [ف] باریک

٤٤ **زڕاو:** تازە لک دەرکردک [ف] تازه جوانه زده

٤٤ **زراو:** ١ ـ زارە، کیسەی زەرداو ٢ ـ زافر، وێران [ف] ١ ـ زرداب ٢ ـ غیرت و شجاعت

٤٥ **یێرانە:** بیهێنە [ف] بیار

٤٥ وەبیر بێرانەوە: وەبیر بهێنەوە [ف] به یاد آر

٥١ ڤەخارن: ١ ـ شتی خواردنەوە ٢ ـ خواردنەوە، ڤەخاندن [ف] ١ نوشیدنی ٢ ـ نوشیدن

٦٠ ڕەچاو: بژاردنی یەکێ بۆکارێ [ف] زیر نظر گرفتن

٦٠ ڕاچاوکرن: هەڵبژاردن و دەبەرچاوگرتنی کەسێ یا شتێ بۆکارێک [ف] انتخاب کسی یا چیزی برای انجام کاری

٦٠ ئەنوا: پەنا و پەسیو، جێ حەوانەوەی شەو ٢ ـ شوێنی باران نەگر [ف] ١ ـ پناهگاه، جای آرمیدن شب ٢ ـ جایی که باران آن را نگیرد

٦٣ کول: ١ ـ چاوی بە ژان ٢ ـ تیخێ کە نابڕێ [ف] ١ ـ چشم بیمار ٢ ـ تیغ کند

٦٤ کێشە: ١ ـ دمەقاڵە، بناشت ٢ ـ شەڕ [ف] ١ ـ نزاع لفظی ٢ ـ نزاع و جنگ

٦٦ کۆڵنەدەر: ١ ـ نەبەز ٢ ـ شل و سست لە ڕاکردنا [ف] ١ ـ نستوه ٢ ـ ناتوان در دویدن

٨٧ بیرەوەری: ١ ـ یادکردنەوەی ساڵانی ڕابردوُ یا مردوُی گەورە ٢ ـ نوُسینەوەی ڕوُداو، یادداشت [ف] ١ ـ یادبود ٢ ـ یادداشت

«سوُرەی زومەر ـ لاپەڕی ۴۵۸»

زومەر: پۆل پۆل، دەستە دەستە [ف] گروه گروه

۵ دیاردە: ١ ـ بەرچاو، دیار ٢ ـ تەماڵ، کروێشکی خۆ لە لاندا مەڵاس کردوُ [ف] ١ ـ آشکار ٢ ـ خرگوش در لانه خوابیده

۵ کاتی دیاردە: کاتی زاندراو و ئاشکرا [ف] وقت آشکار، وقت معیّن و معلوم (مەبەس ئەو سات و کاتەی کە بۆی داندراوە)

٦ جار: ١ ـ دحفە، هەل، کەڕەت ٢ ـ وەخت، کات [ف] ١ ـ دفعه ٢ ـ گاه

٦ **جار لە دوُجار:** لە هەر دەحفێکی‌دا دوُکەڕەتان [ف] در هر مورد دو بار

٦ **سێ قۆناغ:** مەبەس سێ پەردە، سێ توێ [ف] سه پرده که عبارتند از دیوارۀ رحم، لایۀ جفت و پردۀ آمونیوتیک

٦ **سێ قۆناغ:** [ف] منظور ١ ـ اِکتودرم ٢ ـ مزودرم ٣ ـ آندودرم

١٦ **وەستان:** ١ ـ ڕاگیران ٢ ـ پێش گرتن [ف] ١ ـ ایستادن ٢ ـ متوقف شدن

١٦ **داوێستاوە:** محەللەق ڕاگیراوە [ف] در هوا بدون حرکت ایستاده

٢٠ **ئۆدە:** ژوُر، وەتاغ، چاوەماڵ [ف] اتاق

٢٤ **چارە:** ١ ـ دەم و چاو، تەڕح و بیچم، ڕوُ ٢ ـ بەخت ٣ ـ دەرەتان [ف] ١ ـ سیما ٢ ـ شانش ٣ ـ چاره

٣٧ **کل:** ١ ـ لا دان (لە ڕێگە کل بوُە) ٢ ـ خوار، لار ٣ ـ سورمە ٤ ـ ڕەوانە [ف] ١ ـ انحراف ٢ ـ کج ٣ ـ سرمه ٤ ـ روانه، گسیل

٤٧ **بارتەقا:** هەمبەر، بەرانبەر، باتەقا(مەبەس دە سەرگەڕان و بەلاّگێڕ و دەپێناو نانە) [ف] مقابل

٥٣ **لێبوردە:** گوناەبەخش، گوناحبەخش [ف] عفوکننده

٥٣ **بەخشندە:** دلاّوا، سەغی، بە دڵ [ف] سخی

٥٦ **درێغی:** درێخی [ف] تقصیر، کوتاهی در کار

٦٣ **کلیل بە دەست:** بریتی لە خاوەن دەسەلاّت [ف]کنایه از همه کاره

٦٣ **کلیل گەل:** مەبەس زانینی هەموُ نهێنی و خۆیایان و خاوەن دەسەلاّتی هەموُ شتێ

٦٩ **دێنە بەرێ:** دێنە پێش [ف] احضار می‌شوند

٧١ **گزیر:** بەردەستی کوێخا لە دێ‌دا [ف] پادوی کدخدا در روستا

٧٤ **خەباتکار:** ١ ـ کارکەر ٢ ـ بە کۆششت (مەبەس چاکە کارانـن) [ف] ١ ـ مبارزه ٢ ـ کارگر (منظور نیکوکاران)

٧٤ **خەبات:** کار، کۆششت [ف] جهد و کوشش

‹سوڕەی غافیر ـ لاپەڕی ۴۶۷›

غافیر: لە تاوان دەبوڕێ، بەخشین، عافوٚ کردن [ف] از گناه در گذشتن، عفو کردن

٤ **گەڕ:** ١ ـ فێڵ و گزی ٢ ـ تەشقەڵە، شڵتاغ [ف] ١ ـ حیله ٢ ـ شلتاق

٤ **خولیان:** خەیاڵات، ئاواتی پڕوپوٚچ [ف] آرزوهای مهمل

٤ **گەڕ و خولیان:** سوڕانەوە و گەڕانیان [ف] رفتن و گردش و گردیدن

٨ **وڵف:** جوٚت [ف] همسر، جفت

٨ **هاولف:** هاوجوٚت، ژنی حەڵاڵ [ف] کنایه از همسر

٨ **هاولف:** ١ ـ ئاواڵدوانە ٢ ـ هاواڵ [ف] ١ ـ دوقلو ٢ ـ دوست

٨ **بەرە و توٚرەمە:** تایفە و بنەچەکە، تیرە و ڕەچەڵەک [ف] طایفه و نژاد

١١ **دوٚجار:** مەبەست ئەوەیە کە خوا هەوەڵێ خاک و گڵی سازکرد و ژیانی پێبەخشی و هێنایە هەرێمی ژیان و لە پاش مەرگ دیسان ژیانی یەکجاری پێ دەبەخشێ

١١ **دوٚجار:** ژیانی سەر عەرز و قیامەتی [ف] منظور زندگی دنیوی و روز رستاخیز

١٤ **دین:** ١ ـ خواپەرسی ٢ ـ لێوە، شێت ٣ ـ زان، مناڵ بوٚن [ف] ١ ـ آیین ٢ ـ دیوانه ٣ ـ زاییدن

١٥ **پلە:** دەرەجە و پایە [ف] مقام

١٥ **تایبەت:** تاویەتی، خوسوسی [ف] ویژه

١٨ **قوڕگ:** ژوٚرەوەی ئەستوٚ لە پێشەوە، گەرو [ف] گلو

١٨ **پیش:** ١ ـ هەناسە، نەفەس ٢ ـ پوٚش، وشکە گیا [ف] ١ ـ نَفَس، دَم ٢ ـ گیاه خشک

٢٢ **چاخ:** وەخت و زەمان، کات [ف] وقت

٣٤ **دەسا:** ١ ـ جاکە وایە ٢ ـ دە ئێتر [ف] ١ ـ پس ٢ ـ پس دیگر

٣٦ **ئاسوٚ:** کەنارەی ئاسمان، قەراغی ئاسمان، تارمایی [ف] اُفق، سایەای در تاریکی

٣٧ **گەند:** ١ ـ کاری کرێت ٢ ـ خراپ و بێنرخ ٣ ـ گەن، بوٚن ناخوٚش ٤ ـ ڕزین لە تەڕاییدا [ف] ١ ـ کار زشت ٢ ـ بُنجُل و بی‌ارزش ٣ ـ بدبو ٤ ـ پوسیدن از خیسی

٤٨ **لەخوٚبایی:** بادی هەوا، بە فیز و دەعیە و لەخوٚ دەرچوٚ، بایی بوٚن [ف] مغرور شدن، متکبر

٥٣ **کەلەپوور:** جێ ماگ لە مردگ [ف] ارث

٥٤ **بیرەوەری:** یادداشت، نووسینەوەی ڕوداو [ف] یادبود

٥٧ **داهێنان:** ١ ـ لە نوێ هێنان ٢ ـ ڕام کردن، کەوی کردن [ف] ١ ـ اختراع ٢ ـ اهلی کردن

٦٤ **بیچم:** ١ ـ شکڵ و هەندام ٢ ـ تەرح و دیدار ٣ ـ تەرز و شێوە، جۆر [ف] ١ ـ هیئت ٢ ـ سر و سیما ٣ ـ شیوه

٦٧ **بە خۆدا هاتن:** گەشە کردن، هەڵدان [ف] شکوفا شدن

٦٧ **ڕامان:** ١ ـ دەبیرەوە چوون، مات بوون و بیر کردنەوە ٢ ـ سەرسوڕمان [ف] در فکر فرو رفتن ٢ ـ متحیّر ماندن

٧٠ **زۆر ناخایەنێ:** زۆر پێ ناچێ [ف] طول نمی‌کشد

٧٥ **ناڕەوا:** ناحەق، نابەجێ [ف] ناروا

٧٧ **سا بوێستە:** کەوابۆ سەبرت بێ [ف] پس صبر کن

«سوورەی فوسسیلەت ـ لاپەڕەی ٤٧٧»

فوسسیلەت: شی کراوە بە ڕوونی [ف] شرح و تفسیر مبین

٣ **شی‌کراوە:** ١ ـ شی کراو، هەلاجی، لەبەر یەک هەڵوەشاوی لۆکە و خوری و موو ٢ ـ بەریتی لە تاقیق کراو و لێ کۆڵراوە [ف] ١ ـ پنبه یا پشم زده شده ٢ـ کنایه از پژوهش شده، توضیح داده شده

٦ **واوەیلا:** وای بە حاڵیان، وای بە حاڵتان [ف] وای به حالتان

١٠ **پیت:** بەرەکەت و فەر [ف] یمن و برکت

١٦ **ڕەشەبا:** بای توندی ڕۆژاوا [ف] باد دبور

١٦ **ڕۆژانی شووم:** ڕۆژانی بێ‌فەڕ (کە ئەو بایانە هەشت ڕۆژ و حەوت شەوان بە دووی یەک‌دا دێن) [ف] روزهای بدیُمن (که این بادها هشت روز و هفت شب پی‌درپی می‌وزند)

۱۷ **شان دان:** نیشان دان، خستنه بەر چاو [ف] نشان دادن

۱۹ **نەیار:** دوژمن [ف] دشمن

۲۰ **دژ:** ۱ ـ پێچەوانه ۲ ـ ڕوُترش [ف] ۱ ـ مخالف ۲ ـ اخمو

۲۵ **خەمڵاندن:** ڕازاندنەوه به خشڵ و جلکی جوان، جوان کردن [ف] آراستن

۲۹ **گلا:** گش لا، هەموُ لایەک [ف] همگی، همه جانب

٤٥ **گفت دان:** بەڵێن دان، پەیمان دان (دەبێ مەبەس له ما کی کتێب لەوحی مەحفوُز بێ که بڕیاری یەکجاری لەودا دەرچوُه) [ف] پیمان دادن

٤٧ **درکاندن:** ڕاستی گوتن، ئاشکرا کردنی قسه، درکانن [ف] اعتراف کردن

۵۳ **هاکا:** ۱ ـ بەم جۆره، بەو تەرزه ۲ ـ بەو نزیکانه، زۆری نەماوه [ف] ۱ ـ این طور، چنین ۲ ـ نزدیک است، چیزی نمانده

«سوُرەی شوّرا ـ لاپەڕی ۴۷۷»

شوّرا: ڕاوێژ، تەگبیر [ف] شورا، تدبیر

۵ **دەرز:** ۱ ـ قەڵشتی باریک، درز ۲ ـ دەرس، وانه [ف] ۱ ـ درز ۲ ـ درس

۵ **خرمه:** ۱ ـ دەنگی وێک‌کەوتنی خشڵان ۲ ـ دەنگی کرۆژتن [ف] ۱ ـ صدای به هم خوردن زیورآلات ۲ ـ صدای کروچیدن

۸ **بەره:** ۱ ـ تیره، تایفه [ف] عشیره

۱۱ **بەرهەم هێنان:** پێ گەیاندن، بەخێو کردن، ڕەنێوهێنان [ف] به نتیجه رسانیدن

۱۱ **پەره:** برەو، ڕەواج، ڕەونەق (مەبەس زۆر بوُنه) [ف] رونق

۱۳ **ئەسپاردن:** سفارشت، ڕاسپاردن، قەوینتی کردن [ف] سفارش

۱۳ **چەند بەرەکی:** چەند دەستەیی [ف] چند دستەای

١٣ **بژارتن:** پاک کردنی دانەوێڵە لە زیوان و شتی ناباب [ف] پاک کردن غلّات

١٣ **بژاردن:** چاک لە خەراپ جیاکردنەوە، نەقاندن [ف] برگزیدن

١٣ **دەیبژێرێ:** هەڵیدەبژێرێ [ف] برمی‌گزیند

٢٤ **ئارا:** ١ ـ وجوُد و بوُن ٢ ـ جێگەی ژینی هەمیشەیی ٣ ـ دۆستی و نێوان خۆشی [ف] ١ ـ وجود داشتن ٢ ـ محل ثابت زندگی ٣ ـ دوستی

٢٧ **سەروبەر:** ١ ـ بە تەواوی، تەواو ٢ ـ سازی و ئاسوُدەیی لە ژیاندا [ف] ١ ـ کاملاً بدون نقص ٢ ـ سر و سامان

٢٧ **بێ سەروبەر:** (مەبەس زیاد لە پێویست، زیاد لە ئەندازە) [ف] زیاد از اندازه

٢٧ **بێ سەروبەر:** حاڵ شڕ و لێ‌قەوماو، نەدار و هەژار و پەک‌کەوتە [ف] بدحال و پریشان

٣٢ **چیا ئاسا:** وەک کێوی [ف] مانند کوه

٣٢ **قەتیس:** ١ ـ قەتیز، بێ دەرەتان، گیر کردن ٢ ـ داماو ٣ ـ هەڵتۆقیو [ف] ١ ـ گیر کرده ٢ ـ درمانده ٣ ـ برآمده

٣٦ **پێز:** ١ ـ کێش و هێز ٢ ـ ماک و ڕەگەز ٣ ـ مەڕ، پەز (مەبەس چاکتر و بادەوامتر و دایمە ماو باقی دەمێنێتەوە) [ف] ١ ـ کش و تاب ٢ ـ اصل و ماده ٣ ـ گوسفند

٤٨ **بواردن:** ١ ـ لی‌هەڵبواردن ٢ ـ بگاردن [ف] ١ ـ اِهمال ٢ ـ گذشتن

٥١ **قاسید:** مرۆی ڕەوانە کراو بۆ کارێک [ف] قاصد، نامەبر، پیک

٥٢ **مەشخەڵ:** مەخشەڵ

٥٢ **مەخشەڵ:** ١ ـ گڕی بەرزی ئاگر ٢ ـ داری سەر بە گڕی ئاگر (مەبەس نوُر و ڕوُناکی و چرایە) [ف] ١ ـ زبانه بلند آتش ٢ ـ مشعل

«سوُرەی زوخروف ـ لاپەڕی ٤٨٩»

زوخروف: شتی هەموُ ڕەنگە یا شتی هەمە ڕەنگە (مەبەست زێڕ و زێو و کەرەستەی جوان کردن) [ف] اشیائی از همه رنگ

١١ **مری:** مردوُ [ف] مرده

١١ **بوژانەوە:** وەکەیف کەوتن لە پاش لەڕی و کەساسی [ف] انتعاش، به نشاط آمدن

١٢ **ئەم:** ئەو، هێما بۆ نزیک، ئەڤ [ف] این، اشاره به نزدیک

١٢ **جفت:** شوو بۆ ژن و ژن بۆ شوو، همسر (مەبەس هەموو زیندەوەرێک و گیا و گوڵیش) [ف] همسر

١٧ **ڕک:** ڕق، توڕەیی، قین [ف] خشم

١٨ **خشڵ:** زێڕ و زەنبەر [ف] زیور

١٨ **نەخۆیا بێ:** نادیار بێ [ف] هویدا نباشد

١٨ **بۆ خوا دەبێ:** (مەبەس ئەوەیە کە بۆ خودای دەبێ یا خودا بۆ خۆی قەبوڵ دەکا و پێی ڕازی دەبێ)

٢٢ **بەڵکە:** بەشکوو، شایەتا، بەشکا [ف] شاید

٣٩ **داد:** ١ ـ هاوار ٢ ـ حوکمی ڕەوا، عەداڵەت [ف] ١ ـ فغان، فریاد ٢ ـ عدالت

٣٩ **داد و نادا:** ١ ـ دە فریاو نایە، دە فریاو ناگا، دە هاناو نایە (مەبەس ئەوەیە کە تازە ئەو قسانە و پەشیمان بوونەوەتان هیچ بەهرە و قازانجێکی بۆ ئێوە تێدا نیە) [ف] به فریاد نمی‌رسد

٤٠ **گوێ کپ:** کەڕ [ف] ناشنوا

٤٣ **پێداگرتن:** سوور بوون لە سەر مەبەست [ف] اصرار ورزیدن

٤٧ **تریقە:** دەنگی بەرزی خەنین، حیلکە [ف] قهقهه

٥٣ **گەو:** ئاڵقە، بازنە، موچەوانە [ف] حلقه

٥٤ **سفک:** سووک، دژی گران و سەنگین، سفک (مەبەس ژێردەستەکانی لە کاری هیچ و پووچ و نارەوا خۆشیان دێ) [ف] سُبک

٦٥ **توش:** ناخۆش [ف] دردناک

٧٥ **وچان:** ١ ـ پشوو دان، ئیستراحەت ٢ ـ موڵەت [ف] ١ ـ استراحت ٢ ـ مُهلت

٧٧ **چەرمەسەر:** دەرد و ئازار و ڕەنجی زۆر [ف] رنج و مشقت بسیار

٨٢ **عەرش:** تەختی خوا لە عاسمانان [ف] عرش خدا

«سوُڕەی دوُخان ـ لاپەڕی ۴۹۶»

دوُخان: دوُکەڵ [ف] دود

۸ **بوُنەوەر:** گیاندار [ف] جاندار، ذی‌روح

۱۲ **پەتا:** ئازار [ف] آزار

۳۷ **باشوُر:** باشوُر، لای قوبلە، نێوان خۆرهەڵات و رۆژاوا، بەرانبەر بە باکوُر [ف] جنوب

٤۰ **ژوان:** پێک گەیشتن لە جێگەیەکی دیاری [ف] به هم رسیدن در جای مشخص

٤٥ **سک:** ۱ ـ زگ، ورگ و ناو ۲ ـ پیزە، تۆڵ [ف] ۱ ـ شکم ۲ ـ جنین

٥٤ **کەژاڵ:** ۱ ـ چاوکاڵ ۲ ـ ئاسک ۳ ـ بزنەکێوی [ف] ۱ ـ چشم مایل به آبی ۲ ـ آهو ۳ ـ بزکوهی

٥٤ **سۆڵ:** زۆر سپی [ف] خیلی سفید

«سوُڕەی جاسییە ـ لاپەڕی ۴۹۹»

جاسییە: بە سەر چۆک داهاتۆکان [ف] روی زانو نشسته‌ها یا خم‌شده‌ها

۱۲ **گوێرە:** گۆرە، بەرانبەر بە [ف] بر طبق

۲۰ **سۆما:** ڕوُناکی چاو، هێزی دیتن [ف] نیروی دید

۲۲ **چەی:** چی، چشتێک [ف] چه، چه چیزی

۲٤ **سروُشت:** سرشت، خۆکرد، خۆڕست [ف] طبیعت

۲٦ **ژین:** زینگی، ژیان، ژی [ف] زندگی

۲٦ **ژیو:** زیندوُ [ف] زنده

۲٦ **ژیو ـ ژی + و:** ژیو، زینگیو [ف] زندگی

٢٨ **سیایی:** سیاهە، نوُسینی حیساب و ناو لە قاقەز، لیستە [ف] سیاهە، لیست

٣٢ **قنیات:** سەبوُری [ف] شکیبایی

٣٧ **شکۆ:** پایەبەرزی، گەورەیی، جەلال [ف] عظمت، شکوه

«سوُرەی ئەحقاف ـ لاپەڕی ٥٠٢»

ئەحقاف: جێگایەکە لە یەمەن [ف] مکانی در یمن

٣ **وەبەر بێرن:** وەبەر بێنن [ف] از آن داده شوند (منظور از آن چه از آن بیم داده می‌شوند)

٣ **بێرن:** بێنن [ف] بیاورند

٩ **ئاسا:** وەکوُ [ف] مانند

٩ **نائاسا:** ناشناس [ف] نامعلوم

١٠ **یەک لە تۆرەمەی ئیسرائیل:** مەبەست یەکێک لە زانا و بلیمەتەکانی جوُلەکان بە نێوی عەولاّ کوڕی سەلام کە لە دوایەدا لە بازێڕی مەدینە ئیمانی هێنا [ف] یکی از نژاد اسرائیل

١٤ **قەرەبوُ:** بژاردنەوەی زەرەر (مەبەس کردەوکانیان چ چاک چ خەراپ) [ف] تلافی، جبران

٢٤ **شیو:** دۆڵی تەنگ [ف] دره تنگ

٣٠ **ناوەرۆک:** هەر چی دەناو شتی تر دایە [ف] محتوا

٣٠ **هانە:** دنە، هان [ف] تحریک

٣٢ **ئاوا بن:** ئاو جوُرە بن [ف] چنین باشند

٣٤ **ڕانان:** بەرچاوی حەشامەت دان [ف] بە نمایش گذاشتن

«سوڕەی موحەممەد ـ لاپەڕی ٥٠٧»

موحەممەد: دوایین پێغەمبەران [ف] آخرین پیامبران

٤ **فیڕۆ:** بە هیچێ چوُ، خۆڕایی لە دەس چوُ [ف] هدر

٨ **نەگبەت:** ١ ـ بەدبەخت، چارەڕەش ٢ ـ بەڵا، چۆرتم [ف] ١ ـ سیەروز ٢ ـ مصیبت

١٥ **لنگ:** ١ ـ بەرانبەر، تا، وەک ٢ ـ لنگە ٣ ـ لاق، پا، قاچ [ف] ١ ـ لنگ، همتا ٢ ـ لنگە ٣ ـ پا

١٦ **دەر دەچن:** ١ ـ بۆ دەرەوە ڕۆیشتن ٢ ـ لە ئەزموُن سەرکەوتن ٣ ـ هەڵاتن، ڕایان کرد [ف] ١ ـ بیرون رفتند ٢ ـ در آزمایش موفّق شدند ٣ ـ در رفتند، فرار کردند

١٩ **هەڵگێڕ وەرگێڕ:** ژێر و ڕوُکردن (بریتی لە جوُڵانەوە و هاتوُچۆ) [ف] زیر و رو کردن (کنایه از جنبش و تحرّک و رفت و آمد)

٢٠ **فێدار:** خوُدار [ف] صرعی

٢٢ **ڕێوە دەبەن:** ١ ـ دەکەن ٢ ـ دەکەنە پیشەی خۆتان [ف] ١ ـ می‌کنید ٢ ـ روش خود می‌کنید

٢٢ **بەڕێوە بردن:** ئیدارە کردن، پێچاران [ف] اداره کردن

٢٢ **چڕین:** ١ ـ پچڕین، پساندن ٢ ـ گوتن، گوتنی گۆرانی [ف] ١ ـ گسستن ٢ ـ آواز خواندن

٢٧ **سرەواندن:** ١ ـ ئارام کردن ٢ ـ تێ‌سرەواندن، لێدان [ف] ١ ـ آرام کردن ٢ ـ زدن

٢٧ **تێ سرەواندن:** ١ ـ دارکاری کردن ٢ ـ لێدان لە پڕ و نەکاو [ف] ١ ـ زدن با چوب ٢ ـ یهو زدن

٣١ **بەراورد:** ١ ـ لێکدانەوە، تاقی کردنەوە ٢ ـ تەخمین، بە خەیاڵ هەڵسەنگاندن، نرخاندن [ف] ١ ـ آزمودن ٢ ـ حدس و تخمین

٣٢ **پوُچەڵ:** بێ نرخ و بێ بەهرە، پوُچەک [ف] بی‌ارزش

٣٦ **خوازتن:** ١ ـ داوا کردن ٢ ـ ئارەزوُ کردن [ف] ١ ـ طلب کردن ٢ ـ آرزو کردن

٣٧ **قێرسیچم:** ١ ـ پێ‌چەقین، نەساز ٢ ـ ڕەزیل، ژرد [ف] ١ ـ لجباز ٢ ـ خسیس (منظور اصرار و پافشاری است)

٣٧ **ڕژدی:** سەقیلی، چروُکی، چکوُسی، چکوُدی [ف] بُخل و خست

«سوڕەی فەتح ـ لاپەڕی ٥١١»

فەتح: سەرکەتن، سەرکەوتن [ف] فتح، پیروزی

٦ **ڕوبینی:** ١ ـ مەرایی، ماستاو سارد کردنەوە ٢ ـ تارا لە سەر بوک هەڵدانەوە [ف] ١ ـ ریایی ٢ ـ روبند برداشتن از سر عروس

١٠ **دەستی خودا دەسەر دەستی ئەوان ڕایە:** مەبەس ئەوەیە کە پەیمان و قەول و بەڵێنی خوا و پێغەمبەرەکەی لەوکەسانەی کە لە حودیبیەیە (حدیبیە) پەیمانیان دەگەڵ پێغەمبەر بەست پتەوتر و قایمترە

١١ **ئێوە با:** ئێوە بدا [ف] بە شما برساند

١٦ **خۆ بە دەستەوە دەدەن:** تەسلیم دەبن (دێنە سەر دینی ئێوە) [ف] تسلیم می‌شوند

٢٤ **ئاقار:** ١ ـ شوێن و جێگە ٢ ـ دەور و بەر ٣ ـ مەڵبەند و ناوچە [ف] ١ ـ جای ٢ ـ پیرامون ٣ ـ منطقە

٢٥ **گل:** ١ ـ جوڵە، بزاو ٢ ـ خلۆر [ف] ١ ـ حرکت ٢ ـ غلت

٢٥ **گل دانەوە:** لای خۆ هێشتنەوە [ف] نزد خود نگە داشتن

٢٥ **گلیان دابۆوە:** لای خۆیان هێشتبۆوە (ئاژەڵی قوربانی کە بەرەو مەککە دەڕۆیشتن گەڕاندبوویانەوە) [ف] نزد خود نگە داشتە بودند

٢٥ **موشکولۆزمە:** مشکولۆزمە، ئۆباڵ بە گەردن [ف] مدیون اخلاقی و آیینی، مشغوالذمە

٢٩ **درۆشم:** نیشانەی تایبەتی [ف] آرام، علامت فارقە

٢٩ **شبی:** ١ ـ وەکو، لە ڕەنگی [ف] همانند

٢٩ **شێنراو:** تەشبی کراو [ف] تشبیە شدە

٢٩ **وەچ:** ١ ـ لکی لە لق دەرچوگ ٢ ـ بێچو ٣ ـ نەوە و نەتیژە [ف] ١ ـ جوانە از نشا و شاخە ٢ ـ بچە ٣ ـ نبیرگان

٢٩ **ستوور:** ١ ـ ئەستوور ٢ ـ قەوی [ف] ١ ـ کلفت ٢ ـ ستبر

«سوُڕەی حوجورات ـ لاپەڕی ٥١٥»

حوجورات: هۆدەکان [ف] اتاق‌ها

٤ **هۆدە:** ژوُری ماڵ [ف] اتاق

٧ **ئەڤین:** دڵداری، عیشق، خۆشەویستی دڵبەر، حەز لێکەری، حەز لێکردوُیی [ف] عشق

١١ **ناتۆرە:** لەقەمی ناپەسند [ف] لقب زشت

١٢ **قێز:** ١ ـ بێز، دڵ تێک‌چوُن لە دیتنی شتێ [ف] دل به هم آمدن از دیدن چیزی

١٤ **خۆمان بە دەستەوە داوە:** تەسلیم بوُین [ف] تسلیم شده‌ایم

١٤ **هێمان:** ١ ـ هێشتان ٢ ـ خۆمان [ف] ١ ـ هنوز ٢ ـ خودمان

«سوُڕەی قاف ـ لاپەڕی ٥١٨»

قاف: ق

٥ **ئاڵۆز:** ١ ـ تێک‌هاڵاو (بەنەکە ئاڵۆز بوُە) ٢ ـ نەسازاوی، توُش و توُڕە ٣ ـ پشێوی و ئاژاوە [ف] ١ ـ سر درگم ٢ ـ آدم ناهنجار و بد عُنُق ٣ ـ آشوب و بلوا

٧ **کێوپارە:** پارچە کێو، لەتە کێو [ف] پارچه چیا

١٠ **هۆشە:** هێشوُ [ف] خوشه‌ی میوه، خوشه‌ی غله

١٢ **خودان:** ١ ـ خێو، خاوەن، ساحێب ٢ ـ خودا [ف] ١ ـ صاحب ٢ ـ خدا، اللّه

١٨ **چاوەدێر:** چاو لە شتێ بۆ ئاگا لێ بوُن [ف] ناظر

١٩ **بوُرانەوە:** ١ ـ دڵ لە خۆ چوُن، لە سەر خۆ چوُن [ف] از حال رفتن

٢٢ **هەواڵ:** ١ ـ خەبەر ٢ ـ ئاواڵ، دۆست [ف] ١ ـ خبر ٢ ـ رفیق

٢٢ **سەرپۆشمان لە سەر لادای:** بریتی لەوەیە کە پەردەی بێخەبەری و نائاگاییمان لە سەر لادای

٢٢ **بڕ:** تابشت و هێز (مەبەس هێزی دیتنی زۆرە) [ف] توان

٣٢ **سۆز دراوە:** قەول دراوە [ف] قول دادە شدە

٣٦ **ڕەخسا:** بە هەڵکەوت بۆی پەیدا بوُ، جۆر هات [ف] اتّفاقی جور شد

٣٨ **ماندگ:** ماندک، شە کەت، ماندوُ [ف] خستە

«سوُڕەی زاریات ـ لاپەڕی ٥٢٠»

زاریات: بایانی بڵاو کەرەوە [ف] بادهایی کە پخش می‌کنند

٩ **تەکانەوە:** لیّ دوُر کەوتنەوە، دوُرەپەرێزی کردن [ف] دوری جستن

٤٢ **پێشە:** ئێسک، ئیسقان، هەستی [ف] استخوان

٤٢ **پواو:** ڕزیو [ف] پودە

٤٧ **پەرە:** برەو، ڕەواج [ف] رواج

«سوُڕەی توُر ـ لاپەڕی ٥٢٣»

تور: کێوی توُر [ف] کوە طور

٥ **بان:** ١ ـ لای سەرو (مەبەس ئاسمانە) ٢ ـ سەر بانی خانوُ ٣ ـ بانگی نوێژ [ف] ١ ـ طرف بالا ٢ ـ بام ٣ ـ اذان

٩ **تێکەوەدان:** بە نارێکی و پەرێشانی هاتن و چوُن [ف] پریشان قدم زدن

٢١ **بارمتە:** گرۆ، گرێو [ف] گروگان

٢٧ **گڕ و هاڵاو:** تین و گەرمایی بڵێسەی ئاگر کە زۆر بە تەوژم و بیّ ئەمانە [ف] صدای آتش مشتعل

٣٠ **بوێژ:** شایەر، قسیە کەر، گۆرانیبێژ [ف] شاعر

٣٨ **پەیژە:** ناردیوان، پەیجە، نێردوان [ف] نردبان

٤٠ **مزە:** کرێ [ف] مزد، اجر

٤٠ **بۆیان زۆرگران بوەستێ:** (مەبەس بۆیان زۆرگران تەواو بێ) [ف] برایشان گران تمام شود

٤٤ **هەورێکی پڕ پشتە:** (مەبەس هەورێکی ئەستوُر و کولۆفت و پان و بەرین و هەراوە کە وڵاتێکی زۆر دەبەرخۆ دەگرێ) [ف] ابر استراتوس، منظور ابر متراکم، ابر ضخیم، ابر کلفت

٤٤ **پڕپشتە:** ئەستوُر و بەرینە [ف] متراکم، کلفت و پهن

٤٨ **تۆ بە بەرچاوی ئێمەوەی:** تۆ خۆت ژێر نەزەر و بیر و بڕوای ئێمە دای و بۆخۆن ئاگان لێتە [ف] تو منظور نظر مایی

(سوُڕەی نەجم ـ لاپەڕی ٥٢٦)

نەجم: ئەستێرە، هەسارە [ف] ستارە

٩ **کەوان:** ١ ـ کەمان ٢ ـ ئامرازی خورَی و لۆکە شی کردنەوە [ف] ١ ـ کەمان ٢ ـ کمان پنبەزنی

١٣ **داپەڕین:** سەر بەرە ژێر بەلەز چوُن [ف] با شتاب فرو آمدن

١٥ **پاڵ:** ١ ـ تەنشت ٢ ـ ئەندەروُن ٣ ـ پشت [ف] ١ ـ جانب ٢ ـ درون ٣ ـ پُشت

٤٣ **خەنین:** کەن، کەنین، پێخەنین [ف] خندیدن

٤٨ **ناگوزوری:** فەقیری، دەس تەنگی [ف] بینوایی، تنگدستیَ

٤٩ **گەلاوێژ:** ئەستێرەیە کی زۆرگەشە لە نیوەی هاوینڕا دەبیندرێ [ف] ستارۀ شعرا

٥٠ **ئاسەوار:** ١ ـ شوێنەواری کەون ٢ ـ پاشماوەی ڕەچەڵەک (هەی ئاسەوارتان بیڕێ) [ف] ١ ـ آثار ٢ ـ نسل، نژاد

٥٣ **ئاوایی:** ئاوانی، ئاوەدانی [ف] آبادی

«سوڕەی قەمەر ـ لاپەڕی ٥٢٨»

قەمەر: مانگ [ف] ماه

٨ **چەتوُن:** ١ ـ زەحمەت، چەتن ٢ ـ ناڕاست و توُش [ف] ١ ـ دشوار ٢ ـ ناهنجار و صعب

٢٧ **سایە:** وشتری نارەسەن [ف] شتر نااصل

٢٧ **ئەزموُن:** تاقی کردنەوە، ئینتیحام، جڕباندن [ف] آزمودن

٢٩ **پەل:** ١ ـ لاق و دەست ٢ ـ شەپۆل ٣ ـ بەرانبەری قوُڵ [ف] ١ ـ هر یک از دست و پاها ٢ ـ موج ٣ ـ مقابل ژرف

٣١ **پاچڤە:** وەرگێڕان، تەرجەمە [ف] ترجمه

٣٤ **زیخ:** خیز، وردە بەردی بەر چەم [ف] شن، سنگ‌ریزه

٣٤ **چەو:** ١ ـ وردکە بەرد، زیخ، خیز ٢ ـ چاو [ف] ١ ـ شن، سنگ‌ریزه ٢ ـ چشم

٣٦ **زەبر:** ١ ـ لێدان، لێخستن ٢ ـ بە نهێم داگرتن ٣ ـ توانایی، تاقەت [ف] ١ ـ ضربت ٢ ـ فشار ٣ ـ قوّت و توان (قهر و مؤاخذه)

٤٦ **بار:** تاوان و قەرەبوُ [ف] تاوان

٤٨ **گڵپە:** کڵپە، گڕی لە پڕ ٢ ـ دەنگی گڕگرتنی ئاگر [ف] ١ ـ شعله یکهو پدید آمده ٢ ـ صدای لهیب آتش

٥٥ **خۆنکار:** پاتشای گەورە [ف] فرمانروای بزرگ

«سوڕەی ڕەحمان ـ لاپەڕی ٥٣١»

ڕەحمان: خودای بە ڕەحمەت، خوای دەهندە، خوای دڵاوا [ف] خدای بخشنده

٦ **ساقەتە:** کۆتەرەی دار [ف] تنۀ درخت، ساقۀ گیاه

١٧ **شوێن:** ١ ـ جێگا ٢ ـ شوێپ [ف] ١ ـ جای ٢ ـ اثر

٢٤ **گەڕۆکانی بە بادەوەی چیا ئاسا:** [ف] کشتی‌های بادبانی کوه مانند

٤٢ **ئەنەون:** [ف] بگیرند

٥٤ **ئاسەر:** ئاستەر [ف] آستر

٦٤ **ڕواڵەت:** دیمەن، ئەوی لەبەر چاوە [ف] ظاهر، ظاهری

«سوڕەی واقیعە ـ لاپەڕی ٥٣٤»

واقیعە: ڕوداو [ف] رویداد

٣ **نزم:** نەوی، نەڤی، پێچەوانەی بڵند [ف] پست، کم ارتفاع

٥ **هاڕین:** ورد کردن وەک ئارد [ف] آرد کردن

١٨ **زەرک:** تاسی مسی بچوک [ف] طاس مسین

١٩ **خومار:** کەسێ کە دوای سەرخۆشی دێتەوە سەرەخۆ [ف] خُمار

٢١ **مەل:** ١ ـ پەڕندە، باڵدار، تەیر ٢ ـ جانەوەری بچکۆڵە (مەل و موور) [ف] ١ ـ پرندە ٢ ـ جانور ریز

٢٣ **مراری:** لولو، دوڕ [ف] مروارید

٢٣ **قاپۆر:** قابڵۆخ [ف] پوکە

٢٨ **چقڵ:** دڕک، دڕی، دڕو [ف] خار

٤٨ **کاڵ:** ١ ـ باپیر ٢ ـ پیاوی پیر [ف] ١ ـ نیا ٢ ـ سالخوردە

٨٩ **دەسێتەوە:** دەحەسێتەوە [ف] خستگی در می‌کند

«سوڕەی حەدید ـ لاپەڕی ٥٣٧»

حەدید: ئاسن [ف] آهن

١١ **وام:** قەرز [ف] وام

١١ **قات:** ١ ـ لە ئەندازە، ئەوەندە، بەرانبەر (دوُ قات چاکەی دامەوە) ٢ ـ نهوم ٣ ـ کات، دەم، سات (ئەو قاتە لاو بوُم) [ف] ١ ـ برابر در اندازه ٢ ـ طبقۀ ساختمان ٣ ـ هنگام

١٢ **تیشک دانەوەی کردەیان:** تیشک دانەوەی کار و کردەیان [ف] بازتاب و عکس‌العمل رفتارشان

١٣ **لا:** ڕەخ، ئالی، قەراخ، تەرەف [ف] طرف، سمت

١٥ **سەرانە:** پیتاک لە هەر تاکێ لە مرۆ و ئاژەڵ [ف] سرانە، پیتاک، فدیە

١٥ **چارەنوُس:** بەخت و هات [ف] سرنوشت

٢٥ **بڕشت:** هێزی بڕین [ف] نیروی بُرش

٢٨ **تیرێژ:** تیشک، ڕوُناکی خۆر [ف] نور خورشید

«سوڕەی موجادیلە ـ لاپەڕی ٥٤٢»

موجادیلە: پیلە، کێشە، بەهانە، گەڕ و تەشقەڵە [ف] کشمکش، بهانە

١ **ئەو ژنە:** مەبەست حەولە ژنی ئوُس بنی سامتی بوُ کە ئوُس سوێندی لێخواردبوُ و گوتبوُی لەوەی‌واوە تۆ وەک دایکمی [ف] آن زن

٥ **ناچاری:** مەجبوُری، کەسێ کە دەسەڵاتی کاری بە خۆی نەبێ [ف] ناگزیری

٥ **دوچاری ناچاری دەبن:** ١ ـ توُشی چارەڕەشی و ڕەزیلی دەبن ٢ ـ توُشی مەجبوُری دەبن [ف] ١ ـ خوار و ذلیل می‌شوند ٢ ـ دچار ناگزیری می‌شوند

٥ **قەرەبەخت:** چارەڕەش، کلۆڵ، بەدبەخت [ف] سیەبخت

٧ **چپە:** ١ ـ سرتە، سرکە ٢ ـ دەنگی دلۆپە داکەوتن [ف] ١ ـ پچ پچ ٢ ـ صدای چکیدن قطره

١١ **کۆڕ:** جێگەی کۆ بوُنەوە [ف] جای تجمع، مجلس

«سوُڕەی حەشر ـ لاپەڕی ٥٤٥»

حەشر: ١ ـ ڕۆژی قیامەت، سەڵا، ڕۆژی پسات ٢ ـ بریتی لە هەرا و هوریای تێکەڵ و پێکەڵ (مەبەس خڕ کردنەوە بۆ دەر کردن) [ف] ١ ـ روز قیامت ٢ ـ کنایە از شلوغی

٢ **تەرە کردن:** بریتی لە ئاوارە (مراد یەهوُدێکانی بنی نەزیر بوُن کە لە دەور و بەری مەدینەی دەژیان) [ف] کنایە از آوارە

٢ **پارازتن:** ئاگاداری کردن [ف] نگهداری

٢ **پارێز:** ١ ـ هجوم لە نخافڵ ٢ ـ بۆسە، کەمین ٣ ـ پەرێز [ف] ١ ـ یورش غافلگیرانە ٢ ـ کمین ٣ ـ پرهیز

١١ **سونف:** ١ ـ هاوپیشە ٢ ـ سنف، ئامپا، هاوپا [ف] ١ ـ همکار ٢ ـ صنف

١١ **گوێڕایەڵ:** بەر فەرمان [ف] فرمانبردار

١٤ **ناکۆکی:** ١ ـ مابەین ناخۆشی ٢ ـ بێ کەیفی [ف] ١ ـ کدورت، میانە خوب نبودن ٢ ـ بدحالی

١٨ **چەی:** مەبەس چ ئاکار و ڕەوشت و گومان و خەیاڵاتێکە [ف] منظور چە کار و روش و خیالاتی

٢٢ **ئەوتۆ:** ئەو جۆرە، وتۆ، ئەوها [ف] این طور

٢٣ **هێمنایەتی:** دنیای ئارام و بێ کێشە و شەڕ [ف] آرامش، امنیت کشور

٢٣ **هێمنی:** لەسەرخۆیی، ئاسوُدەیی وڵات [ف] آرامی، امنیت کشور

٢٣ **دەرۆست:** وەستان، پێوەستان، باشار [ف] تاب مقامت

٢٤ **وەدی هێن:** دروستکەر، داهێنەر [ف] مخترع

٢٤ **وێنەگەر:** شکڵ کێش، ئەسک‌کێش [ف] نقاش، صورتگر، عکاس

«سوڕەی مومتەحینە - لاپەڕی ٥٤٩»

مومتەحینە: ئەوەی ئازمۆن دەکا [ف] آن که امتحان برگزار می‌کند

٤ **ڕکۆنی:** ڕق لە سگ [ف] کینەتوز، تودار

٤ **سگ:** زگ [ف] شکم

١٠ **گل:** ڕاگرتن [ف] نزد خود نگه داشتن

١٠ **گلا:** گش لا، هەموو لایەک [ف] همگی

«سوڕەی سەف - لاپەڕی ٥٥١»

سەف: ڕیز بەستن [ف] صف

«سوڕەی جومعە - لاپەڕی ٥٥٣»

جومعە: جومعە، هەینی، هەینو، هەنی [ف] جمعە، آدینە

١١ **پێوە:** ١ - بە یەکەوە ٢ - درێژە پێدان [ف] ١ - با هم ٢ - طول دادن

١١ **بە پێوە ڕاوەستان:** بە پاوە وێستان، نەجوڵان، نەبزوٗتن [ف] روی پا ایستادن

«سوڕەی مونافیقوٗن - لاپەڕی ٥٥٤»

مونافیقوٗن: دوٗ ڕوٚکان [ف] منافقان

٢ **قەڵغان:** قەڵخان، مەتاڵ [ف] سپر

٤ **قەڵافەت:** ١ - سەر و سیما ٢ - بڵندی باڵا [ف] ١ - سیما، ریخت ٢ - بلندی قد

٦ **تەوفیر:** تەفاوەت، جیاوازی [ف] تفاوت

١٠ **تەک:** ١ ـ تاق ٢ ـ لەتی جوُت ٣ ـ لا، لەکن ٤ ـ دەگەڵ [ف] ١ ـ فرد ٢ ـ مقابل زوج ٣ ـ نزد ٤ ـ با

١٠ **تەکیە:** ١ ـ سەکۆی بەر دەرگا، خواجانە ٢ ـ دەروێشگە [ف] ١ ـ سکوی جلو در ٢ ـ خانقاه

١٠ **مردن تەک بە تەکیەوە دا:** مردن بگاتە سەری [ف] مرگش برسد

﴿سوُڕەی تەغابون ـ لاپەڕی ٥٥٦﴾

تەغابون: تێشکان [ف] شکست خوردن، زیان دیدن

١٨ **پەنامەکی:** نهێنی، بەدزییەوە [ف] سری، نهانی

١٨ **خۆیا:** ئاشکرا، دیار، بەرچاو [ف] آشکار، پیدا

﴿سوُڕەی تەڵاق ـ لاپەڕی ٥٥٨﴾

تەڵاق: تەڵاق [ف] طلاق

١ **دەریش نەچن:** مەبەس لەوەیەکە لە ماڵە مێردکانیان نەچنە دەرێ

٤ **مەزنیەتی:** گەورەیەتی (مەبەست خوداگەورەیەتی) [ف] بزرگواری (خدا بزرگوار اوست)

٤ **همێ:** ئومێد، ئاوات [ف] امید

٤ **ناهمێ:** ناهومێ، بێئومێد [ف] بی‌امید

٦ **بەخت:** خەرج، مەسرەف [ف] خرج

٩ **چەش:** ١ ـ چێژە، تام ٢ ـ چاو، دیدە، چەم [ف] ١ ـ مزە، طعم ٢ ـ چشم

﴿سوُڕەی تەحریم ـ لاپەڕی ٥٦٠﴾

تەحریم: بە ناڕەوا دانان [ف] بە حرام دانستن

٣ **نهێنی:** ١ ـ پەنامەکی، بە دزی‌یەوە ٢ ـ سوڕ (مەبەست ئەوەیەکە پێغەمبەر بە دزی لە لای حەفسەی ژنی گوتبوُی ئەمن نزیکی لە ماری‌یەی قبتی ناکەم، حەفسەش چوُبوُ بە عایشەی ڕاگەیاندبوُ) [ف] ١ ـ نهانی ٢ ـ سر، راز

٤ **خودێ:** خودا، اللّٰه [ف] خدا

٤ **مەزنیەتی:** گەورەیەتی [ف] بزرگواری

٤ **بەرکەتی:** شیاوی ڕێز لێ گرتن، هەڵکەوتە، زۆر زرینگ و بە کار [ف] شایستە و محترم

٥ **گەردەن کەچ:** ١ ـ گوێ بە فەرمان ٢ ـ خەمگین و کز [ف] ١ ـ گوش بە فرمان ٢ ـ افسردە و غمگین

١١ **ژنی فیرعەون:** مەبەس «ئاسیە»ی ژنی فیرعەونە [ف] منظور «آسیە» زن فرعون است

١٢ **وتار:** قسە بۆ خەڵک کردن دەر بارەی مەبەستێ [ف] سخنرانی، گفتار

«سوورەی مولک ـ لاپەڕی ٥٦٢»

مولک: فەرمانڕەوایی، خۆنکاری [ف] فرمانروایی

١ **خۆنکاری:** پادشایی [ف] پادشاهی، فرمانروایی

٤ **داماو:** تێماو، مات و سەرگەردان [ف] ١ ـ مات ٢ ـ درماندە

٤ **ڕاماو:** ١ ـ دەبیرەوەچوگ ٢ ـ سەرگەردان [ف] ١ ـ در فکر فرو رفتە ٢ ـ سەرگردان

٥ **کەرستە:** ئەسپاباتێ کە شتێکی لێ درووست بێ، ئامراز [ف] اسباب، وسیلە

٥ **ڕاوەدوونان:** دانە پە، ڕاو نان [ف] دنبال کردن

٨ **شەق:** ١ ـ درز، تلیش ٢ ـ شڕ، نارەحەت [ف] ١ ـ شکاف ٢ ـ پریشان و دشوار

١١ **ئارا:** ١ ـ وجوود و بوون ٢ ـ جێگەی ژینی هەمیشەیی [ف] ١ ـ وجود داشتن ٢ ـ محل ثابت زندگی

١٥ **شانەوشان:** درێژایی ملەی کێو، یاڵە و یاڵی کێو (شانە و شان ڕێگەیە) [ف] طول تیغۀ کوە

١٦ **بە هەردا:** بە زەوینا، بە حەرزا، بە خاکا [ف] بە زمین، بە خاک، بە تُربَت

١٧ **زیخ:** خیز، وردکە بەردی بەر چەم، چەو [ف] شن، سنگ‌ریز

٢٢ **ئاسایی:** ١ ـ عادەتی، بەرانبەر بە یاسای کۆمەڵایەتی ٢ ـ وەکوو، ئاسا [ف] ١ ـ معمولی ٢ ـ مانند

«سوڕەی قەڵەم ـ لاپەڕی ٥٦٤»

قەڵەم: پێنوس، بنوس [ف] قلم

١ **نڤیسین:** نوسین [ف] نوشتن

٢ **وەسا:** ئوسا، زانا لە کار [ف] استاد

٩ **نیان:** نەرم و ساف، (مەبەس مداراکردن) [ف] نرم و صاف

١٣ **ڕەزا:** ١ ـ تەرح و دیدار ٢ ـ قایل، ڕازی، ڕەدا [ف] ١ ـ سیما و قواره ٢ ـ راضی

١٣ **ڕەزا قورس:** ڕەزا تاڵ، تێسک قورس [ف] گران‌جان، دوست نداشتنی

١٣ **زۆڵ:** بیژۇ، بیژ، پیچ [ف] حرامزاده، غیر طبیعی

١٣ **سەپاندن:** بە زۆر تۆش کردن، بە ملدا هێنان [ف] تحمیل کردن

٢٠ **قاقڕ:** ١ ـ زەوینێ کە گیای لێ ناڕوێ ٢ ـ بریتی لە بنیادەمی ڕژد [ف] ١ ـ لم‌یزرع ٢ ـ کنایه از آدم خسیس

٣٠ **سەرکۆنە:** لۆم، سەرزەنشت [ف] سرزنش

٤٣ **ساق و چاق:** ساخ و قەڵەو [ف] سالم و چاق

٤٧ **خەت:** نوسین [ف] نوشتن

٤٨ **یارۆی:** کابرای، کاورای (مەبەس یۆنسە) [ف] فُلانی، یارو

«سوڕەی حاققە ـ ٥٦٦»

حاققە: کارەسات، قەومان، بەسەرهاتی ناخۆش [ف] رویداد ناگوار

٧ **کۆتەر:** ئەستوراییی دار [ف] قطر درخت

٧ **ناوزڕاو:** ئابڕو نەماو (دەبێ مەبەس تێو بەتاڵ و هڵۆڵ بێ) [ف] روسیاه، رسوا

۱۱ **بوار:** دەراوی پەڕینەوە لە ئاو [ف]گدار

۱٦ **فشەڵە:** فشلەڵۆک، سست و شل و خۆ نەگرتوُ [ف] متخلخل، سست

۱٦ **فشەڵ:** سست و بی‌ناو [ف] متخلخل

۳۲ **شەتەک:** بەستنی توند [ف] سفت بستن

۳٦ **زام:** برین، ڕێش [ف] زخم

٤۱ **هەستیار:** ۱ ـ شاعیر، وێژەوان ۲ ـ هەستکار [ف] ۱ ـ شاعر و ادیب ۲ ـ احساس‌کننده

‹سوُڕەی مەعاریج ـ لاپەڕی ۵۶۸›

مەعاریج: چەندپلە [ف] چند پلّە، چند پایە، چندین رتبە و مرتبە

۱٦ **ئەنام:** ئەندام، ئازای لەش [ف] اندام

۱۹ **تابشت:** تاقەت، هێز و توان (مەبەس بێ سەبر و حەوسەلە و بێ‌پشوُ نائارام) [ف] نیرو، توان

۲۰ **ناگوزور:** دەس‌تەنگ، فەقیر [ف] تنگدست، بینوا

۲۱ **چکوُس:** چکوُد، ڕەزیل، رژد، نان‌نەخۆر [ف] خسیس

‹سوُڕەی نوُح ـ لاپەڕی ۵۷۰›

نوُح: پێغەمبەرێکی خودا [ف] یکی از پیامبران خدا

٤ **ئاکام:** ۱ ـ کاتی مەرگ، هەنجەل، ئەجەل (ئەجەلی خودایی) ۲ ـ دوماهی، دوایی، پاشنە [ف] ۱ ـ اَجَل ۲ ـ انجام

٦ **ڕەوەک:** قوشمی، تۆڕ، ڕەوک، سرک [ف] رموک

٨ **هەمیسان:** دیسان [ف] دوباره، باز

١١ **پەڵە:** ١ ـ بارانی تیری دەخڵ ٢ ـ لەکە [ف] ١ ـ بارانی که زمین را سیراب کند ٢ ـ لکّه

١٣ **شکۆ:** پایەبەرزی، جەلال، گەورەیی [ف] شکوه و عظمت

٢٢ **جانانە:** ١ ـ ژنی زمان درێژ و سازنە و سەڵیتە ٢ ـ گراوی، ماشوُقە [ف] ١ ـ زن سلیطه ٢ ـ معشوقه

٢٢ **جـانانە:** دێـرەدا مـەبەس فـێڵێکی گـەورە و زەلام و زیـرەکـانە بـە مـەکر و گـزی و حیلەوە [ف] منظور حیلهٔ زیرکانه

٢٢ **سازنە:** ١ ـ زۆرناژەن، سازلێدەر ٢ ـ سازندە (بریتی لە بێشەرم و زمان درێژ) [ف] ١ ـ سُرنانواز، سراینده ٢ ـ سازنده

٢٢ **سەڵیتە:** ژنی زمان درێژی بێ حەیا [ف] زن بی‌حیا

«سوُڕەی جین ـ لاپەڕی ٥٧٢»

جین: جندۆکە، عەجنە، جند، جنۆکە، جن [ف] جن

٩ **کوُڵە:** کروُشمە بۆگوێ گرتن لە خەڵک [ف] کِزکردن برای استراق سمع

١٠ **داروە:** دراوە [ف] داده شده

١٦ **زەبەندە:** فرە، بۆش، زۆر [ف] زیاد

«سوُڕەی موززەممیل ـ لاپەڕی ٥٧٤»

موززەممیل: بە جلکان داپۆشراو [ف] با لباس پوشیده شده

٦ **شەو نخوُنی:** شەو بێداری [ف] شب بیداری

١٤ **هەژین:** ڕاژان، شەکانەوە، لەراندن [ف] جنباندن

١٤ **ڕەمڵ:** ڕەڵم [ف] ماسه

١٨ **شەقار:** ١ ـ لەت، دڕاو ٢ ـ شوێن و لەلە [ف] ١ ـ پاره و دریدن ٢ ـ شیار

٢٠ **هەر پێشبارێ بە ڕێی بکەن:** مەبەست هەر چاکـە و خـێرێکی کـە دەپـێشدا بـەجێو هـێناوە [ف] منظور خوبی و خیر را پیشاپیش بفرستید و به خدا قرض‌الحسنه دهید

«سوڕەی موددەسسیر ـ لاپەڕی ۵۷۵»

موددەسسیر: جلک بە سەر دادراو [ف] لباس روی سر انداخته شده

۹ **تۆش:** ناخۆش، سەخت [ف] ناجور، سخت

۱٦ **لاسار:** ۱ ـ سەرسەخت ۲ ـ گوێ نەبیس [ف] ۱ ـ دیکتاتور ۲ ـ حرف نشنو، لجباز

۱۷ **هەڵچوُن:** بریتی لە تورە بوُن [ف] کنایه از خشمگین شدن

۲۸ **نە دەهێڵێ:** نە بە تەواوی نابوُدی دەکا و دەیمرێنێ [ف] منظور این است که نه به یکباره نابودش می‌سازد و نه رهایش می‌کند

۲۸ **نە واز دێنێ:** نە دەس هەڵدەگرێ [ف] نه دست برمی‌دارد، نه ول می‌کند و نه این که رهایش کند و بگریزد

۲۹ **پێستی مرۆ ڕەشەو دەکا و دەبرژێنێ:** پێس و چەرمی لەش ڕەش هەڵدەگێڕێ و برشتە و بریانی دەکا [ف] پوست بدن را سیاه و برشته می‌کند

۲۹ **ڕەشەو:** ڕەش [ف] سیاه

۲۹ **ڕەشە:** گەف، هەڕەشە [ف] تهدید

۵۰ **گۆڕە:** خەرگۆر، کەرەکێوی، گۆڕ [ف] گورخر

«سوُڕەی قیامەت ـ لاپەڕی ۵۷۷»

قیامەت: ڕۆژی هەستان، قیا، سەڵا، پەسڵان، ژیانەوەی دوای مەرگ [ف] قیامت

۲ **ڕەخنەگر:** ۱ ـ عەیب لە شت گر ۲ ـ کونگر [ف] ۱ ـ ایرادگر ۲ ـ درزگیر و سوراخ‌گیر

۳ **پێشەگەل:** ئێسکەکان، هەستێکان [ف] استخوان‌ها

۵ **پێشەخۆی:** پێش خۆی (مەبەس ئەوەیە کە هەر دەیهەوێ گوناح بکا) [ف] جلوی خودش

۷ **مۆلەق:** دەرپەڕیوی زەقی بێ جوڵە [ف] برآمده بی حرکت

۲٤ **دیم:** ڕوخسار، دەم و چاو، ڕوُ [ف] رخسار

۲۹ **لەتەر:** پۆز، بەلەک [ف] ساق

۳۰ **هاژوُتن:** لێخوڕین (مەبەس وەپێشە خۆ دان) [ف] راندن

۳۳ **بە خۆ بادانەوە:** لە خۆبایی بوُن و بە فیزەوە [ف] ۱ ـ با تکبّر و نخوت

۳٦ **وڵ:** بەڕەڵا، گوم [ف] مهمل

«سوُڕەی ئینسان ـ لاپەڕی ۵۷۸»

ئینسان: مرۆ، بەشەر [ف] انسان

۲ **ئاوێتە:** ئاویتە، لێکدراو، تەف لە هەف [ف] آمیختە، درهم

۵ **چەم:** ۱ ـ چۆم ۲ ـ چاو [ف] ۱ ـ رودخانە ۲ ـ چشم

۵ **کافوُر:** شیرەی وشکەوە بوُی دارێکە سپی و بۆن خۆشە [ف]کافور

۷ **لە خۆ گرتن:** لە سەر خۆ پێویست کردن [ف] بر خود لازم دانستن، نذر

۷ **گلا:** ۱ ـ گش لا، هەموُ لایەک ۲ ـ پەڕی، پەرت بوُ [ف] ۱ ـ همگی ۲ ـ پرت شدن

۷ **تەنین:** چنین [ف] تنیدن

۷ **تەنینەوە:** ۱ ـ داگری، داگرتن ۲ ـ گیرۆیی [ف] ۱ ـ سرایت ۲ ـ واگیری

۱۰ **مەترسی:** ۱ ـ سام، عەیبەت ۲ ـ جێگای بە ترس [ف] ۱ ـ ترس ۲ ـ سهمناک

۱۲ **حەریر:** ۱ ـ پارچەی ئاوریشم ۲ ـ هەڵوای دۆشاو [ف] ۱ ـ پارچۀ حریر ۲ ـ حلوا

۱٤ **سێوەر:** سێبەر [ف] سایە

۱۵ **دەفر:** جام، قاب، زەرک [ف] ظرف، جام

۱۵ **مینا:** شوُشە [ف] شیشە، بلور

۱٦ **ڕاس:** ڕەوا، ڕاست [ف] درست

۱٦ **ڕاس:** ۱ ـ دژی خوار ۲ ـ ڕێگەی بێ پێچ [ف] ۱ ـ ضد کج ۲ ـ مستقیم

۱٦ **قاس:** ئەندازە [ف] اندازە

۱۷ **زەنجەفیل:** بنە گیایە کی بۆری تیژە لە لاوە دەهێنرێ [ف] زنجبیل

۲۱ **سفت:** سخ، تەنراوی زۆر بە پۆی سفت [ف] سفت تنیدە

۲۱ **پۆ:** تێوەدانی تەون، هەواڵی رایەڵ [ف] پود

۲۹ **بەدی دە کا:** دەپێش دە گرێ [ف] در پیش میگیرد

﴿سوُڕەی مورسەلات ـ لاپەڕی ۵۸۰﴾

مورسەلات: ناردراوەکان [ف] فرستادە شدەها

٤ **هەڵوەژاردن:** ۱ ـ هەڵوەژارتن، لێک جیا کردنەوە ۲ ـ ڕێک و پێک کردن [ف] ۱ ـ از هم جدا کردن ۲ ـ مرتّب و منظّم کردن

٤ **هەڵاواردن:** لێک جیا کردنەوە، هاوێر [ف] از هم جدا کردن

٦ **قەتاندن:** ۱ ـ پساندن ۲ ـ تەواو کردنی کار [ف] ۱ ـ گسستن ۲ ـ تمام کردن کار

٦ **بۆ بەهانە لێ قەتاندن یا ترساندن:** بۆ بەهانە لێبڕین یا ترساندن [ف] برای رفع عذر و بیم دادن (از عذاب و عقوبت الهی)

۱۱ **وادە:** ۱ ـ مۆڵەت، ماوە، قانە ۲ ـ جەنگە، وەختی شتێ [ف] ۱ ـ مهلت ۲ ـ موسم

۳۰ **چوکڵە:** ۱ ـ ددانە ۲ ـ ددانەی پیت [ف] ۱ ـ دندانە ۲ ـ دندانۀ حرف (منظور سە شاخە است)

۳۳ **دەبێژی:** دەڵێی (مەبەس وا گومان دە کەی) [ف] میگویی

دیێژە: حەز کا، بیهەوێ، ئارەزوُ کا، ئیشتیا کا، وازی بێ [ف] مایل باشد

«سوڕەی نەبە ـ لاپەڕی ۵۸۲»

نەبە: **دەنگ و باس، وڵام [ف] خبر**

۵ **هەمیسان:** دیسان، هەمیس [ف] دوباره، بار

۱۳ **ورشە:** گرشه، بریقه [ف] درخشش

۱٦ **چڕ:** لێڕەواری پڕ دار [ف] جنگل انبوه

۲۱ **بەرەگە:** ۱ ـ جێ گەڕانەوەی ئاو ۲ ـ ڕێبازی نێچیر کە ڕاوکەر پێشی دەگرن [ف] ۱ ـ سد ۲ ـ برغاب

۲۷ **هێڤیدار:** ۱ ـ ئاواتەخواز ۲ ـ بە هومێد [ف] ۱ ـ آرزومند ۲ ـ امیدوار

۳٦ **سەروبەر:** ۱ ـ تەواو، بە تەواوی ۲ ـ سازی و ئاسوُدەیی لە ژیاندا [ف] ۱ ـ کاملاً بدون نقص ۲ ـ سر و سامان

۳۷ **بیدوُنن:** ئەوی بیدوێنن [ف] با او گفتگو کنند

۳۷ **دوین:** قسه کردن، دوان [ف] گفتن، سخن گفتن، سخنرانی

۳۸ **ودم:** ممباره کی، پیرۆزی [ف] شگون، یمن، اجازهٔ مخصوص از پیر طریقت به مرید

٤۰ **وێڕوُ:** ئەوێ ڕۆژی [ف] آن روز

٤۰ **دیێژە:** ۱ ـ دەڵێ ۲ ـ ئارەزوُکا [ف] ۱ ـ می‌گوید ۲ ـ آرزو کند

٤۰ **ئاخ:** ۱ ـ خاک، خوّڵ ۲ ـ خۆزیا ۳ ـ هاوار لەبەر ئازار [ف] ۱ ـ خاک ۲ ـ کاشکی ۳ ـ حرف درد، آخ

«سوڕەی نازیعات ـ لاپەڕی ۵۸۳»

نازیعات: هەڵدێن و ئاوا دەبن [ف] نمایان و ناپیدا می‌شوند، طلوع و غروب می‌کنند

۱۱ **کلۆر:** ناو بەتاڵ [ف] میان تهی

۱۸ **توا:** دەیەوێ، دەخوازێ [ف] می‌خواهد، آرزو می‌کند

١٨ **توای:** دەتهەوێ، دەخوازی [ف] می‌خواهی، میل داری

٢١ **ئەشقیا:** ئەشقی [ف] یاغی

٢٥ **گیرۆدە:** ١ ـ گرفتار ٢ ـ هۆگر، ئۆگر، خوُ پێ گرتوُ، ئالوُدە ٣ ـ ئەڤیندار [ف] ١ ـ گرفتار ٢ ـ اُنس گرفته ٣ ـ عاشق

٢٨ **قەوارە:** قەبارە، بارست [ف] حجم

٣٠ **تل:** ١ ـ بزوُتن لە سەر لا، خلار، گلار ٢ ـ قامک ٣ ـ ورگ، عوُر، گیپاڵ [ف] ١ ـ غلت ٢ ـ انگشت ٣ ـ شکمبه

٣٨ **بژاردوُە:** ١ ـ نەقاندوُە ٢ ـ چاک لە خەراپ جیا کردوە [ف] ١ ـ برگزیده است ٢ ـ خوب را از بد جدا کرده

نەقان: بژاردن، هەڵبژاردن [ف] انتخاب

(سوُڕەی عەبەس ـ لاپەڕی ٥٨٥)

عەبەس: ڕوُ گرژ بوُن [ف] اخمو شدن

١٥ **ڕاسپاردە:** ١ ـ کەسێ کە کارێکی پێ سپێردراوە ٢ ـ ناردراو بۆ کارێک [ف] ١ ـ سفارش شده ٢ ـ فرستاده

٣٧ **پەرژیان:** پەرژان [ف] پرداختن به کار

٣٧ **پەرژان:** گوێ پێدان، خەریک بوُن [ف] مشغولیّت

٣٧ **ناپەرژێتە:** نایهاوێتە، نایخاتە (نایخاتە سەر کەسی تر) [ف] نمی‌اندازد

٤١ **سیان:** ١ ـ قورم، دوُدە، دوُکەڵی لە دیوار و دەفر نیشتوُ ٢ ـ ژمارە سێ [ف] ١ ـ دوده ٢ ـ عدد سه

(سوُڕەی تەکویر ـ لاپەڕی ٥٨٦)

تەکویر: تۆپەڵ کردن، بە سەر یەکا هاتن، لە سەر یەکا کۆم کران [ف] گرد کردن

تۆپەڵ: گرۆوەر، خڕ، لە سەر یەک کۆم کراو، بە سەر یەکا هاتوُ [ف] گرد

کۆم: ١ ـ کۆ، تۆپەڵ، کۆگا ٢ ـ پشت کوُڕ ٣ ـ قنگ [ف] ١ ـ توده ٢ ـ کوژپشت ٣ ـ مقعد

٢ **پەژمەرین:** ژاکان، سیس بوُن [ف] پژمردن

٦ **هەلێ:** مەبەست ئەو بەرد و گاز و تۆفانەیە کە لە ئاگرپژێنی نێو دڵی عەردرا لە زەریاوە سەر هەڵدەدەن [ف] منظور گدازەها و گازها و توفان‌های آتشین درون زمین که از دریا سر برآورند

٦ **هەلی:** ١ ـ توایەوە ٢ ـ حەلی، زڕ ٣ ـ تاوێک [ف] ١ ـ ذوب شد ٢ ـ ناتنی ٣ ـ دمی، لختی
ئاگرپڕژێن: کێوێ کە سەرەکەی ئاگر دەپڕژێنێ، ئاگری [ف] آتشفشان

٨ **دۆت:** کچ، قیز، کیژ [ف] دختر

٢٠ **خودێ:** ١ ـ خودا ٢ ـ خاوەن [ف] ١ ـ خدا، اللّه ٢ ـ صاحب

٢١ **متمانە:** بڕوایی، خاترجەمی [ف] اطمینان

٢٣ **یێسۆ:** ١ ـ بێ گومان، ڕاست، دروست ٢ ـ بۆنی لۆکەی سوُتاو [ف] ١ ـ بی‌گمان ٢ ـ بوی پنبهٔ سوخته

«سوُڕەی ئینفیتار ـ لاپەڕی ٥٨٧»

ئینفیتار: قەڵشین، درز بردن [ف] شکافتن

١٧ **کوُ:** ١ ـ چلۆن، چۆن ٢ ـ کام جێ [ف] ١ ـ چطور ٢ ـ کجا

١٧ **لە کوُ:** لە کام جێگە [ف] از کجا؟ کجا

١٧ **لە کوێ:** لە کوُ [ف] کجا، از کجا

١٧ **لە کۆیڕا:** لە کوُڕا، لە کام شوێنەوە [ف] از کجا

١٨ **کوُت:** چلۆنت، چلۆن [ف] چگونە

«سوُڕەی موتەففیفین ـ لاپەڕی ٥٨٧»

موتەففیفین: کەمفرۆشان (کەمکەرەوەکان لە فرۆشتنی کاڵا لە کاتی کڕین و فرۆشتندا) [ف] کاهندگان از جنس و کالای مردم به هنگام خرید و فروش

٧ **سیایی:** سیاهی، سیاهە [ف] لیست، سیاهە

٢٦ **میشک:** عەمبەر [ف] عنبر

٢٧ **ئاوێته:** ئاویته، تێکەڵاو، تێکەڵ [ف] آمیخته

٢٧ **تەسنیم:** چۆمێکە لە دنیای دی دایە [ف] رودی در قیامت

﴿سوُڕەی ئینشیقاق ـ لاپەڕی ٥٨٩﴾

ئینشیقاق: لەت و پەت بوُن [ف] تکه تکه شده، پاره پاره

﴿سوُڕەی بوُروُج ـ لاپەڕی ٥٩٠﴾

بوُروُج: قەڵاکان [ف] دژها، قلعەها

١٢ **هەڵمەت:** پەلامار، هجوُم، شاڵاو [ف] حمله

١٢ **حەستەم:** زۆر دژوار، سەخت [ف] دشوار

٢٢ **تەتەڵە:** پارچە تەختە یان پارچە بەردی پانکەڵە بۆ لە سەر نوُسین [ف] لوح

﴿سوُڕەی تاریق ـ لاپەڕی ٥٩١﴾

تاریق: شەو خۆ ڕا دەنێ [ف] به هنگام شب پدیدار میگردند

٦ **تراو:** شل، بەرانبەری خەست [ف] آبکی

٧ **پشت و بەرمەلان:**

٩ **خۆیا:** ئاشکرا، دیار، بەرچاو [ف] آشکار، نمایان

١٤ **لاقردی:** لاقرتی، گاڵته وگەپ [ف] شوخی و تفریح

﴿سوُڕەی ئەعلا ـ لاپەڕی ٥٩١﴾

ئەعلا: هەرە بەرز [ف] اعلا، بلندپایه

١٧ **بە پێزتر:** بەکێش و هێزتر [ف] (پاینده‌تر)

١٧ **پێز:** کێش و هێز ٢ ـ ماک و ڕەگەز [ف] ١ ـ کش و تاب ٢ ـ اصل و ماده

«سوڕەی غاشیە ـ لاپەڕی ٥٩٢»

غاشیە: داپۆشەری هەموو [ف] فراگیر و دربرگیرندۀ همه چیز

٦ **دڕک:** چقڵ، دڕوو [ف] خار

١٠ **بەرز:** بڵند [ف] بلند

١٠ **تەرز:** جوان و لەبار [ف] زیبا و دلپسند

١٠ **بەرز و تەرز:** بڵند و جوان و لەبار [ف] بلند و زیبا و دلپسند

١٥ **باڵگە:** باڵشت، سەنیر، سەرین [ف] بالش

٢٠ **هەراو:** گوشاد، فرەه [ف] گشاده، گشاد

«سوڕەی فەجر ـ لاپەڕی ٥٩٣»

فەجر: بەرەبەیان [ف] پگاه، بامداد

٧ **ئەستوون:** کۆڵەکە، دار یان بەردی درێژکە وەبەر بانی دەدەن، ستوون [ف] ستون

١٩ **هەڵپە:** ١ ـ پەلە ٢ ـ تەماح [ف] ١ ـ شتاب ٢ ـ آز، شره

٢٧ **ڕەخسیو:** ڕەخساو، پەیدا بوی بە هەڵکەوت [ف] بە وجود آمدۀ اتفاقی، نجات پیدا کردە، رستگار شده

٢٧ **لە خەم ڕخسیو:** لە خەم ڕەخساو، لە خەم لێخواردن ڕزگار بووگ [ف] بالیدن، نمو کردە، از مراقبت بی‌نیاز شده

٢٧ **لە خەم ڕەخسیو:** لە خەم ڕەخساو [ف] مطمئن و دل آرام، آسودەخاطر

«سوڕەی بەلەد ـ لاپەڕی ٥٩٤»

بەلەد: باژێر، شار [ف] شهر

٤ **جسن:** ١ ـ بنچینە، نەژاد ٢ ـ عەسڵزادە، ڕەسەن [ف] ١ ـ نژاد ٢ ـ نجیب

١٠ **هات و نەهات:** خۆوبەخت، هات و پات (مەبەست ڕێگای چاک و خەراپە) [ف] بستە بە شانس (منظور راه خیر و شر است)

۱۱ **هەڵەت:** زەردوماهی زۆر سەخت [ف] پرتگاه سخت در کوه

۱۶ **خاکەسەر:** بەلەنگاز، قەرە بەخت، کڵۆڵ [ف] خاکسار

۱۶ **بەلەنگاز:** بێچارە، بەستەزمان، نەدار [ف] بیچارە، بینوا

۱۷ **خۆگری:** ۱ ـ سەبر کردن، حەوسەلە [ف] ۱ ـ صبر و حوصله ۲ ـ تحمّل

«سوڕەی شەمس ـ لاپەڕی ۵۹۵»

شەمس: خۆر، ڕۆژ [ف] خورشید، مهر

۱۱ **ڕادە:** ۱ ـ ئەندازە ۲ ـ چلۆنەتی ۳ ـ بارست [ف] ۱ ـ اندازە ۲ ـ کیفیت ۳ ـ حجم

«سوڕەی لەیل ـ لاپەڕی ۵۹۵»

لەیل: شەو [ف] شب

۲ **ڕانان:** بەرچاوی حەشامات دان [ف] به نمایش گذاشتن

«سوڕەی زوحا ـ لاپەڕی ۵۹۶»

زوحا: چێشتەنگاو [ف] هنگام چاشت، چاشتگاه

چێشتەنگاو: قاوەڵتون، وەختی بەر لە نیوەڕۆ [ف] چاشت هنگام

۱۰ **دەرۆزەکەر:** پارسەک، گەدا [ف] گدا

۱۰ **تار:** هەڵوەدا و دوُرکەوتە [ف] آوارە و گریزان

۱۰ **تاراندن:** ڕەواندنی یەکجاری، تەرەکردن [ف] برای همیشه رمانیدن و گریزاندن

«سوڕەی ئینشیراح ـ لاپەڕی ۵۹۶»

ئینشیراح: هەراو کردن، گوشاد کردن [ف] گشاد کردن

۳ **چەماندن:** خوار کردنەوە، داهێنان [ف] خم کردن

۷ **قوتار:** ۱ ـ ڕزگار ۲ ـ خلاس بوُن، بڕانەوە [ف] ۱ ـ رها ۲ ـ پایان

۸ **بلاڵێوە:** بپاڕێوە، بپاڕەوە [ف] لابەکن

«سوُڕەی تین ـ لاپەڕی ۵۹۷»

تین: هەنجیر، هەژیر، هژیر [ف] انجیر

۷ **دەسخەرۆ:** فریودراو، خەڵەتاو [ف] فریب خورده

«سوُڕەی عەلەق ـ لاپەڕی ۵۹۷»

عەلەق: جلّتە، خوێنی بەستوُ، خوێنی بەسیاگ [ف] خون بسته

بەسیاگ: داخراو، بەستراو [ف] بسته شده

٤ **بنوُس:** ئامرازی نوُسین [ف] قلم

۱۱ **کوُ:** چلۆن، چۆن [ف] چطور

۱۵ **پێشەسەر:** بالاتر لە توێڵ [ف] جاندانه سر

۱۵ **توێڵ:** ناوچاوان، ئەنی، هەنیە، جەمین [ف] پیشانی، جبین

۱۵ **دەنەوین:** دەبێ مەبەس تێ‌ڕوهاتن وگرتن وکێشان بێ [ف] منظور گرفتن وکشیدن است

۱۷ **یانە:** ۱ ـ نێو کۆمەڵ، دوُر ئاپۆرە ۲ ـ ماڵ، خانوُ ۳ ـ جێگەی سانەوە [ف] ۱ ـ وسط انبوه جمعیت ۲ ـ خانه ۳ ـ باشگاه، استراحتگاه

«سوُڕەی قەدر ـ لاپەڕی ۵۹۸»

قەدر: هەرە بەڕێز، حورمەت، عێزەت [ف] با ارزش و جای عزّت

قودب: قوتب [ف] مرشد اعلی

۳ **بارتەقا:** بەرانبەر، هەمبەر [ف] برابر

۵ **بوُلێڵە:** نێوان شەو و ڕۆژان، تاریکی و ڕۆشناکی تێکەڵ لە ئێوار و بەیاندا [ف] هوای گرگ و میش

«سوڕەی بەیینە ـ لاپەڕی ٥٩٨»

بەیینە: بەڵگە، ڕوُنکەرەوە [ف] دلیل، حجّت و بُرهان

١ **ترازان:** جیا بوُنەوە، لێک کلا بوُن [ف] از هم در رفتن

«سوڕەی زیلزال ـ لاپەڕی ٥٩٩»

زیلزال: بوُلەرزە، بوُلەرە، هەژانی زەمین [ف] زلزلە

«سوڕەی عادیات ـ لاپەڕی ٥٩٩»

عادیات: ئەسپەکان کە لینگ دەدەن [ف] اسب‌های تازندە

١ **چارەوا:** چارەوێ، وڵاخی سواری و باری [ف] چهارپا

٨ **ڕژد:** چرۆک، دەس قوُچاو، سەقیل [ف] خسیس

٩ **کەی:** کەنگێ، چە دەم، چە کاتێ [ف] چە وقتی

٩ **نوُک:** چاک [ف] نیک

«سوڕەی قاڕیعە ـ لاپەڕی ٦٠٠»

قاریعە: ئەوەی دەکوتێ، دلکوُت [ف] کوبندە، تپش قلب

٣ **کوُت:** چۆنت، چلۆنت [ف] چگونە

«سوڕەی تەکاسور ـ لاپەڕی ٦٠٠»

تەکاسور: زۆر فرەخوازی [ف] افزون‌طلبی

«سوڕەی عەسر ـ لاپەڕی ٦٠١»

عەسر: ١ ـ ئێوارە ٢ ـ ڕۆژگار [ف] ١ ـ هنگام عصر ٢ ـ زمان و روزگار

١ **هەڕەت:** ١ ـ جەنگە ٢ ـ دەرفەت، کیس [ف] ١ ـ عنفوان، موسم ٢ ـ فرصت

«سوڕەی هومەزە ـ لاپەڕی ٦٠١»

هومەزە: ڕوُشکێن، تەریقکەرەوە، تەریقکەر [ف] خجالت‌دهندە، از رو برندە

تەریق: شەرمەزار، فهێت‌کار، خەجاڵەت، تەرێق [ف] خجل، شرمندە

١ **هەوارە:** هاوار، وتەیە کە بۆ پەنا بردن بە خەڵک لە لێ‌قەوماندا [ف] بە دادم برسید

١ **خوسپ:** غەیبەت، پاش ملە گوتن [ف] غیبت

٩ **ئەستوُن:** کۆڵەکە [ف] ستون

«سوڕەی فیل ـ لاپەڕی ٦٠١»

فیل: فیل [ف] فیل

فیل: حەبەشی‌یەکان لە یەمەنێ خۆنکاریان دەکرد. چونکە دیتیان خەڵک ڕوُ دە کەعبەی دەکەن، کلیسایەکیان لە سەنعایە دروست کرد تا خەڵک ڕوُ دە وێ بکا و بیکەنە جێگای خواپەرستی و تیجارەتی. بەڵام مەککە هەر وا جێی خواپەرستی مایەوە. سپای حەبەشە بە سەرکردایەتی ئەبرەهە بە سواری فیلان بۆ وێران کردنی کەعبەی وەڕێکەوت. لە ناوچەی مەغمەس نزێک مەککەی چەند تاقمە تەیر و باڵندەیان هاتە سەرێ کە سپای ئەبرەهە و فیلە زەلامانەیان لەبەین برد

«سوڕەی قوڕەیش ـ لاپەڕی ٦٠٢»

قوڕەیش: قوڕەیش، تایفەی قوڕەیش [ف] طایفهٔ قریش

٢ **زۆزان:** ١ ـ هەوارگەی کۆچەران ٢ ـ کێوان [ف] ١ ـ ییلاق ٢ ـ کوهستان

«سوڕەی ماعوُن ـ لاپەڕی ٦٠٢»

ماعوُن: باربوُ، حاجەت [ف] وسایل امانتی

٣ **هانە:** دنە، هان [ف] تحریک

﴿سوُڕەی کەوسەر ـ لاپەڕی ۶۰۲﴾

کەوسەر: زۆر زۆر شت [ف] خیلی چیز از معنوی و مادّی

۳ **ناتۆرە:** لەقەمی ناپسند [ف] لقب زشت

۲ **ناتۆر:** باغەوان [ف] باغبان

۳ **وجاخ:** ئاگردان، کوچکی ئاگر، تفک [ف] آتش‌دان

﴿سوُڕەی کافیروُن ـ لاپەڕی ۶۰۳﴾

کافیروُن: حەق‌شێرەوکان [ف] کافران

﴿سوُڕەی نەسر ـ لاپەڕی ۶۰۳﴾

نەسر: یاریدەدان [ف] یاری رساندن

﴿سوُڕەی مەسەد ـ لاپەڕی ۶۰۳﴾

مەسەد: سیرمەی دوباد [ف] طناب تافته از چرم

سیرمە: سیرم، باریکەیەک لە چەرم [ف] نوار چرمی

سیرم: باریکەیەک لە چەرم [ف] نوار چرمی

۱ **شەلە:** شەل، پاسەقەت (مەبەس دەستی شکێ یا سەقەت بێ) [ف] لنگ، شل

﴿سوُڕەی ئیخلاس ـ لاپەڕی ۶۰۴﴾

ئیخلاس: بێ خڵتە [ف] ناب و خالص

۲ **جێ نیازە:** (مەبەست جێی نیازە) [ف] جای نیاز

﴿سوُڕەی فەلەق ـ لاپەڕی ۶۰۴﴾

فەلەق: سپیایی بەرە بەیان، و بە مانای قەڵشینەوە [ف] سپیدهٔ صبح و بە معنای شکافتن

۱ **ماک:** هەر ڕەگەز و بنچینەیێ کە شتی لێ پێک‌هاتوُە، هۆی دروس بوُن [ف] مادە

٣ ڕۆشە: ١ ـ بەڵا و بەسەرهاتی خەراپ ٢ ـ ڕۆش ٣ ـ ڕۆزە [ف] ١ ـ مصیبت وارده ٢ ـ تندخویی ٣ ـ فرسوده و زنگار زده

٣ ڕۆزە: ١ ـ کەچ و کرۆچ و ژەنگاوی ٢ ـ دەم و چاو ئاولاوی [ف] ١ ـ فرسوده و زنگار زده ٢ ـ آبله گون

٤ تۆش: تۆش، جەنگنی، بەدفەڕی (دەبێ تۆش بێ نە تۆش) جەنگنی و بەدفەڕی، مرۆڤی بێفەر و بێ ئاکار

٤ تۆش: ١ ـ مرۆڤی بێفەر و بێ ئاکار ٢ ـ هەوای زۆر سارد و بارانی ٣ ـ ڕۆ بە ڕۆ بە یەک گەیشتن [ف] ١ ـ آدم موذی و بداخلاق ٢ ـ هوای سرد و بارانی ٣ ـ با هم روبرو شدن

«سورەی ناس، لاپەڕی ٦٠٤»

ناس: مەردم، خەڵک [ف] مردم

١ خودانی: ساحیب [ف] صاحب

٤ خۆ پەنا دەر: خۆ وەشاردوو [ف] خود را پنهان کرده